

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๒๓ ตอนที่ ๒๒๑ – ๒๓๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๒๒๑

ข้อความต่อไปท่านเขียนมาว่า

“ เนื่องจากที่ผมได้รู้ ได้ยิน ได้ฟังว่า ทุกหนทุกแห่งที่สอนการปฏิบัติ โดยให้กำหนดอาการของอิริยาบถ ๔ ทุกแห่งแม้ในรายการวิทยุที่สอนวิปัสสนาตั้งหลายอาจารย์ก็สอนกันแบบนี้ เว้นรายการของอาจารย์เท่านั้น ผมก็เลยถือ บ๊องตันเต็มที จึงอยากระบายความเข้าใจของผมที่ได้จากอาจารย์ผู้สอนการปฏิบัติให้อาจารย์และท่านผู้ฟังทั้งหลายได้ฟังไว้ เพื่อประดับความงໍหรือความฉลาด ผมเองก็ไม่รู้เหมือนกัน เพราะไม่ได้ตรวจสอบเทียบเคียงกับพระธรรมวินัย คือ เมื่อท่านอาจารย์สอนให้กำหนดดูอาการของรูปยืน เดิน นั่ง นอนนั้น ท่านก็อ้างที่ไปที่มาเหมือนกัน ไม่ได้สอนให้ทำส่ง ๆ ไปเลย เช่น การกำหนดดูอาการของรูปเดิน เป็นต้น ท่านบอกว่า เพียงรูปเดินนี้ก็มีรูปทั้งหลาย ๆ รูปมาประชุมกันขึ้นเป็นรูปเท้าที่เห็นด้วยตาอยู่ขณะนี้ คือ กัมมชรูป ส่วนหนึ่งที่อาจเคลื่อนไหวไปได้ด้วยอำนาจของวาโยธาตุอันเกิดจากจิต และสอนให้รู้ดีกว่า การเคลื่อนไหวกาย เช่น การเดินที่เคลื่อนไหวได้ด้วยอำนาจแห่งวาโยธาตุอันเกิดจากจิตนั้น

ในสติปัฏฐาน อรรถกถาแสดงไว้ว่า วาโยธาตุอันเกิดจากจิตนั้นซาบซ่านไปทั่วร่างกาย ทำให้เคลื่อนไหวไป เรียกว่า เดิน ไม่ใช่เราเดิน เขาเดิน แต่รูปนามเป็นผู้เดิน ในอาการเดินด้วยอำนาจของจิตตชวาโยธาตุ ที่เรียกว่าให้ดูอาการของรูปเดินนั้น หมายความว่า ให้กำหนดดูวาโยธาตุที่ทำให้เท้าเคร่งตึงไหว เป็นรูปก้าวออกไปนั้น ให้ดูด้วยใจ ไม่ใช่ดูด้วยตา ดูกดั่งเมื่อเด็กเล่นว่าว อยากจะรู้ว่ามีลมมาหรือยัง เขาก็ดูใบไม้ที่ไหวไปมา ถ้าเห็นใบไม้ไหวไปมา เขาก็รู้ว่ามีลม แต่ความจริงเขาไม่ได้ตั้งใจดูใบไม้โดยเฉพาะ แต่เขาอาศัยดูใบไม้เพื่อดูลมเท่านั้น โดยทำนองเดียวกัน เราก็อาศัยกำหนดดูอาการของรูปเดิน ก็เพื่อดูวาโยธาตุอันเป็นรูป ๆ หนึ่งของมหาภูตรูป ที่ทำให้

เท้าเคลื่อนไหวไปด้วยอำนาจของจิต และทำนองเดียวกันนี้ การอาศัยกำหนดดูรูปเป็น
เดิน นั่ง นอน ก็เพื่อดูวาโยธาตุเช่นกัน ก็ควรต้องเป็นรูปใน ๒๘ รูปด้วย เพราะแต่ละ
รูปก็มีมหาภูตรูปอยู่ทุกรูป “

ตามตัวอย่างที่ท่านผู้ฟังเขียนมาว่า ถ้าเห็นไปไม่ไหวไปมา เขาก็รู้ว่ามีลม นี่
เป็นโดยนัยของสมถภาวนา ซึ่งท่านจะตรวจสอบได้ว่ามีข้อความนี้ในวิสุทธิมรรคสมาธิ
นิเทศ และการที่จะรู้ลักษณะของธาตุลมหรือวาโยธาตุที่เป็นวาโยกสิณนั้น มีได้ ๒
ลักษณะ คือ ตามตัวอย่างที่แสดงว่า โดยดูอาการไหวของไปไม่ ถ้าไปไม่ไหวก็ทราบ
ว่าขณะนั้นเป็นลักษณะของวาโยธาตุที่ทำให้ไปไม่นั้นไหว เพื่อให้จิตระลึกอยู่ที่ลมนั้น
อย่างหนึ่ง และโดยการรู้ลักษณะของลมที่กายอีกอย่างหนึ่งที่เป็นจตุธาตุดูวิฐาน ซึ่ง
จตุธาตุดูวิฐานนั้นก็ ๒ นัย โดยนัยของสมถภาวนาอย่างหนึ่ง และโดยนัยของ
วิปัสสนาภาวนาอีกอย่างหนึ่ง

แต่การเจริญสมถภาวนากับการเจริญวิปัสสนานั้นต่างกันมากที่จุดประสงค์ ถ้า
เป็นการเจริญสมถภาวนา จุดประสงค์ คือ ต้องการที่จะให้จิตจดจ้องอยู่ที่หนึ่งที่ใด
เพื่อให้สงบจากการที่จะรู้รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ส่วนการเจริญวิปัสสนา
ภาวนานั้น เป็นเรื่องที่จะละเอียดยิ่งนัก เพราะว่าจะต้องเป็นการระลึกถึงสภาพธรรมที่
ปรากฏเป็นปกติทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จนกว่าจะรู้ทั่ว
และแทงตลอดในสภาพธรรมนั้น

ถ้าท่านเข้าใจความต่างกันของการเจริญสมถภาวนา และการเจริญวิปัสสนา
ภาวนาแล้ว จะเข้าใจดีว่าการเจริญจตุธาตุดูวิฐานนี้ อย่างไรเป็นสมถภาวนา และ
อย่างไรเป็นวิปัสสนาภาวนา กล่าวคือ ถ้าท่านจดจ้องอยู่ที่ลักษณะของธาตุลม ขณะที่
จดจ้องเช่นนั้น มีความต้องการที่จะรู้ลักษณะของธาตุลมที่จะให้จิตสงบ ก็ไม่ใช่การ
เจริญวิปัสสนาภาวนา

สำหรับการเจริญวิปัสสนา ความรู้ต้องยิ่งชัด ยิ่งละเอียด เพื่อที่จะละการยึดถือ
นามและรูป ซึ่งเมื่อปัญญาสมบูรณ์แล้ว ก็จะประจักษ์ว่า นามและรูปที่กำลังเป็น
อารมณ์นั้น เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ก็ไม่ยึดถือ ไม่เป็นห่วงอดีตนาม

หรือรูปที่ดับไปแล้ว และไม่กังวลถึงนามและรูปใด ๆ ที่สติจะระลึกรู้ทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เพราะเหตุว่าปัญญาารู้จริง รู้ทั่ว และก็ละ

แต่เวลาที่ท่านเจริญสมถภาวนา ไม่มีความรู้อย่างนี้ที่จะละ เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าลักษณะของลม ธาตุลมกำลังปรากฏ ความจดจ้องที่จะให้จิตสงบ ไม่ใช่เป็น ลักษณะของการละ เพราะฉะนั้น โดยนัยนั้น เป็นการเจริญสมถภาวนา ไม่ใช่การเจริญวิปัสสนาภาวนา

การฟังธรรม แม้แต่ตัวอย่างก็ต้องไม่สับสน แม้จุตธาตุวิภูฐานจะเป็น กัมมัญฐาน แต่เป็นกัมมัญฐานของวิปัสสนาภาวนาก็ได้ เป็นกัมมัญฐานของสมถภาวนาก็ได้ แล้วแต่ว่าผู้ใดกำลังรู้ลักษณะของธาตุลมนั้น จะเป็นโดยนัยของสมถภาวนา หรือโดยนัยของวิปัสสนาภาวนา

เพราะฉะนั้น ธรรมเป็นเรื่องที่ละเอียดมาก ถ้าท่านผู้ฟังไม่สำเหนียก ไม่สังเกต ท่านจะไม่ได้เจริญสติปัฏฐาน และปัญญาของท่านก็ไม่ได้รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง แต่ดูเหมือนว่าสติเกิดมาก และปัญญารู้มาก แต่ไม่ใช่การรู้ลักษณะของนามและรูปตามปกติสมบุรณ์ด้วยสัมปชัญญะ การรู้สึกตัวธรรมดาในขณะนี้ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ท่านเข้าใจว่าท่านทำวิปัสสนา แต่ว่าตามแบบของสมาธิ

ลักษณะของสัมมาสติที่เป็นมรรคมองค์ ๘ ผิดกับลักษณะของสติที่เป็นการเจริญสมถภาวนา ถ้าท่านไม่สังเกตความต่างกัน ท่านอาจจะคิดว่าท่านกำลังเจริญวิปัสสนา แต่ความจริงไม่ใช่การเจริญวิปัสสนา เพราะว่าขณะนั้นไม่ใช่การสมบุรณ์ด้วยสัมปชัญญะ

ขออ่านข้อความใน **ทีฆนิกาย มหาวรรค มหาสติปัฏฐานสูตร** อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งข้อความในพระไตรปิฎกนั้นสมบุรณ์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ ถ้าท่านผู้ฟังจะพิจารณาสังเกต จะอุปการะเกื้อกูลแก่การเจริญปัญญาของท่านอย่างมากทีเดียว เพราะว่าพระผู้มีพระภาคทรงประมวลความสมบุรณ์ของความหมายของสติปัฏฐานไว้ เพื่อให้เข้าใจไม่คลาดเคลื่อน ดังข้อความที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย หนทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงความโศกและปริเทวะ เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโหมนัส เพื่อบรรลุลุธรรม ที่ถูกต้อง

คือ ไม่คลาดเคลื่อน นี่เป็นสิ่งที่สำคัญมาก

ข้อความต่อไปมีว่า

เพื่อให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน

ถ้าท่านไม่รู้สภาพธรรมถูกต้อง ไม่มีหนทางเลยที่จะแจ้งซึ่งพระนิพพาน ที่จะรู้ชัดในสภาพของนิพพานนั้นเป็นไปได้ เพราะเหตุว่าแม้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ตามปกติตามความเป็นจริงก็ยังไม่รู้อย่างถูกต้อง เมื่อไม่รู้อย่างถูกต้อง จะทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานอย่างไรได้ เพราะฉะนั้น ข้อความต่อไปพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

หนทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ ประการ ๔ ประการเป็นไฉน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโหมนัสในโลกเสียได้

นี่เรื่องของสภาพธรรมที่เคยยึดถือว่าเป็นกาย แต่ผู้ที่จะละได้ก็ด้วยความเพียร อาตปปี มีสัมปชัญญะ สัมปชาโน มีสติ

อาตปปี สัมปชาโน สติมา

โดยมากท่านผู้ฟังมักจะถามว่า สัมปชัญญะที่นี้หมายความว่าอะไร เพราะมีทั้งสติ มีทั้งสัมปชัญญะด้วย เพราะฉะนั้น สัมปชัญญะจะหมายความว่าถึงสภาพธรรมปรมาัตถธรรมอะไร

การเจริญสติปัฏฐานเป็นการเจริญปัญญา ความเพียร ได้แก่ วิริยเจตสิก สติ ได้แก่ สติเจตสิก สัมปชัญญะ ได้แก่ ปัญญาเจตสิก สัมปชัญญะ คือ การรู้ลึกตัว อีกความหมายหนึ่ง คือ ปัญญา สองคำนี้บรรดาเดียวกัน

สำหรับการเจริญสติปัฏฐาน ที่จะชี้ให้เห็นว่า การเจริญสติปัฏฐานนั้นเป็นการรู้ลึกตัวตามปกติ คือ ปัญญาในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ไม่ใช่การไปทำสมาธิหรือ

ไม่ใช่การเจริญสมถภาวนา ขณะนี้ทุกท่านกำลังนั่งอยู่ รู้สึกตัวตามปกติ ระลึกรู้ลักษณะสภาพธรรมที่ปรากฏที่กาย เพราะว่าขณะนี้ก็มีกาย และมีสภาพธรรมที่ปรากฏที่กายเป็นปกติธรรมดาอย่างนี้ ปัญญาที่รู้พร้อมการรู้สึกตัวเป็นปกติชื่อว่า สัมปชัญญะ เพราะฉะนั้น ไม่ใช่การไปเจริญสมถภาวนา ไม่ใช่การไปจดจ้องที่จะดูธาตุลม แต่เป็นปัญญาที่รู้ธรรมตามความเป็นจริง ซึ่งโดยมากท่านผู้ฟังจะปนเรื่องการเจริญสมถภาวนากับการเจริญวิปัสสนา ทุกท่านคิดถึงสถานที่กับความสงบ แต่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้

ขณะนี้กายมี มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ ขณะใดที่ไม่หลงลืม คือ สติระลึกรู้สภาพธรรมที่ปรากฏที่กายเป็นปกติ คือ สัมปชัญญะตามปกติ และปัญญารู้ในสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน ในลักษณะของปรมัตถธรรมที่ปรากฏเป็นปกติ จึงชื่อว่า สัมปชัญญะ

ผิดกันใหม่กับที่ท่านเคยไปทำวิปัสสนาแบบสมาธิ เพราะว่าขณะนั้นมีพยัญชนะหลายคำที่แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ที่ไม่สามารถประจักษ์ลักษณะของธรรมถูกต้องตามความเป็นจริงได้

ท่านผู้ฟังท่านหนึ่งถามว่า การเจริญสติปัฏฐานให้เอาจิตออกมาสู่สภาพธรรมที่กำลังปรากฏใช่ไหม นี่แสดงว่าต้องมีการปฏิบัติผิดมาแล้ว เอาจิตออกมาสู่หมายความว่า ที่เคยทำมานั้น จิตสงบอยู่ข้างใน ไม่รู้ลักษณะของนามรูปตามปกติทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ตรงลักษณะที่กำลังปรากฏจริง ๆ ไม่คลาดเคลื่อนไปที่อื่น แต่เพราะเหตุว่าเคยไปจดจ้องที่จะรู้รูปหนึ่งรูปใด นามหนึ่งนามใด เพราะฉะนั้น เวลาที่จะเปลี่ยน หรือเวลาที่จะสำเนียง ให้รู้ว่าเป็นสติปัฏฐาน ไม่ใช่แบบสมาธิ ท่านก็ใช้คำถามว่า การเจริญสติปัฏฐานนั้นให้เอาจิตออกมาสู่นามและรูปทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ตามปกติอย่างนี้ใช่ไหม ไม่ได้รู้ด้วยสัมปชัญญะตามปกติในขณะนี้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจเลย

การเจริญสติปัฏฐานนั้น ถ้าท่านใช้พยัญชนะผิด คลาดเคลื่อน ผู้ฟังที่มีความเห็นผิดที่สะสมมาเนิ่นนานพร้อมที่จะเห็นผิด ก็จะมีปฏิบัติผิด และยึดถือความคิด ความเห็นที่ผิดว่า เป็นสิ่งที่ได้ประจักษ์แล้ว

เพราะฉะนั้น แม้การที่จะระลึกถึงลักษณะของธาตุลมหุขโดยนัยของสมถภาวนา ก็ต่างกับการเจริญสติปัฏฐาน เพราะเหตุว่าการเจริญสติปัฏฐานไม่ใช่จดจำที่จะทำให้รู้แต่สติขณะใดระลึก ก็รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น ไม่ใช่โดยนัยที่ท่านผู้ฟังเขียนมาว่า “ ที่เรียกว่าให้ดูอาการของรูปเดินนั้น หมายความว่า ให้กำหนดดูวาทะธาตุที่ทำให้เท้าเครื่องตั้งไหว เป็นรูปก้าวออกไปนั้น ให้ดูด้วยใจ ไม่ใช่ดูด้วยตา “ ก็เป็นสิ่งที่ท่านเจ้าของจดหมายยังปฏิบัติโดยการใช้คำว่าดู และก็ด้วยใจ และก็จดจำ ในขณะที่กำลังเดิน หรือกำลังยืน กำลังนั่ง กำลังนอน ที่จะทำให้รู้ลักษณะของวาทะธาตุ

ขณะนี้ทุกท่านกำลังนั่ง สภาพธรรมใดปรากฏ กำลังเห็น กำลังได้ยิน และที่กายบางที่เย็นหรือร้อน บางที่อ่อนหรือแข็ง บางที่ตึงหรือไหวปรากฏ แต่ทางตาก็มีปรากฏ ทางหูก็มีปรากฏ ทางจมูก ทางลิ้นก็มีปรากฏ ทางใจก็มีปรากฏ ทำไมจะต้องไปดูสิ่งที่บางครั้งปรากฏ บางครั้งไม่ปรากฏ เช่น ลักษณะของธาตุลมหุข เวลานี้วาทะธาตุ มีท่านผู้ใดรู้สึกตึงไหวตรงไหนบ้าง หรือว่ากำลังเห็น กำลังได้ยินเป็นปกติ โดยที่ไม่ต้องไปบังคับ สภาพธรรมก็เกิดปรากฏโดยความเป็นอนัตตาเอง

เพราะฉะนั้น การเจริญสติปัฏฐานเป็นเรื่องที่ท่านผู้ฟังควรพิจารณาโดยละเอียดว่า ยังมีสักกายทิฐิ ยังมีสัสสัพพตปราคาสแทรกอยู่ในขณะใดบ้าง เพราะเหตุว่าผู้ที่จะเป็นพระอริยเจ้า เป็นพระอริยบุคคลได้นั้น สัมมาทิฐิ ความเห็นถูก จะต้องเกิดขึ้นรู้ว่า ขณะใดยังมีความเห็นผิด หรือยังลุ่มคล้ำข้อปฏิบัติที่ผิดอยู่ ถ้ารู้ว่าขณะนั้นมีความเห็นผิด มีตัวตนที่กำลังจดจำอยู่ ถ้าเกิดความรู้ขึ้น ท่านก็จะการที่จะจดจำซึ่งแม้ไม่จดจำ ได้ยินก็มี เห็นก็มี ทำไมจะต้องจดจำ และการที่จะระลึกถึงสภาพธรรมตรง ไม่คลาดเคลื่อนนั้น ก็คือ เป็นปกติขณะนี้เอง ไม่ต้องทำอะไรให้ผิดปกติ

ท่านที่สำเหนียก สังเกต จะรู้ว่า มีความรู้สึกที่กำลังทำวิปัสสนา แม้อย่างนั้น สัมมาสติ สัมมาทวิญญู ก็จะต้องเกิดขึ้นระลึกได้ว่า ขณะนั้นเป็นลักษณะของตัวตน

เรื่องของตัวตนนั้นละเอียดมาก เป็นเรื่องที่คุณท่านมีมากอยู่แล้ว ไม่ใช่เป็นเรื่องที่ท่านผู้หนึ่งผู้ใดจะเอาไปเพิ่มเติมว่าท่านเป็นตัวตน ก็เป็นตัวตนอยู่แล้วอย่างมากทีเดียว

เพราะฉะนั้น จะต้องอาศัยการสังเกต การสำเหนียก การระลึกถึงสภาพธรรม ตรงตามความเป็นจริงอย่างถูกต้อง จึงจะทำให้ท่านเป็นผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน และสามารถที่จะรู้สภาพธรรมถูกต้อง ซึ่งถ้าเป็นแบบสมาธิ ท่านคิดว่าสติเกิดมาก ปัญญาเกิดมาก แต่ปกติธรรมดาอย่างนี้ไม่เคยเกิด ไม่ทราบจะเกิดอย่างไร บางท่านบอกว่าเกิดไม่ได้ นั่นไม่ใช่ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานแน่นอน

แต่ถ้าเป็นผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน ท่านก็แยก รู้ว่า ท่านอาจจะเคยเจริญแบบสมาธิมา แต่ปัญญาไม่รู้นามและรูปทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ พร้อมด้วยสัมปชัญญะเป็นปกติอย่างนี้ ก็จะทำให้ท่านละการที่จะไปเข้าใจว่า ขณะที่ไปจดจ้อง หรือว่าไปทำแบบสมาธินั้น สติเกิดมาก เพราะว่าปัญญาไม่ได้รู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏถูกต้องตามความเป็นจริง

ท่านที่เคยเจริญสมาธิ มีนิมิตปรากฏใหม่ หรือท่านที่เคยทำวิปัสสนาแบบสมาธิ มีนิมิตปรากฏใหม่

นิมิต หมายความว่าถึงสิ่งที่ไม่ใช่สภาพปรมาัตถธรรมตามความเป็นจริง ผู้ที่ทำวิปัสสนาแบบนั้น นิมิตนั้นดูเหมือนว่าเป็นของจริง อาจจะได้ยินเสียงเหมือนนาฬิกาเดินตลอดวัน ซึ่งในความรู้สึกของผู้นั้นเหมือนกับเป็นปกติ แต่จะเป็นปกติไม่ได้ เพราะว่าไม่ใช่ความจริง ถ้าไม่รู้ว่าขณะนั้นเป็นนิมิต ก็เป็นการรู้สภาพธรรมที่ผิดปกติกะทั่งไม่ได้ ก็ยังคงทำอย่างนั้นไปเรื่อย ๆ

แต่ถ้าท่านทราบว่า ขณะนั้นไม่ใช่การรู้ที่ระลึกได้ เพราะสติสามารถที่จะระลึกถึงลักษณะของปรมาัตถธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจเป็นปกติจริง ๆ ในชีวิตของท่าน แล้วแต่ว่าจะเป็นขณะใด เมื่อสะสมอบรมสติ

ปัญฐานอยู่เรื่อย ๆ สติก็สามารถที่จะระลึกถึงลักษณะของนามและรูปตามที่สะสมมา ที่
จะเกิดขึ้นเป็นชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคลตามความเป็นจริง ถ้าเป็นอย่างนั้น จึงจะ
สามารถรู้แจ้งแทงตลอดในสภาพธรรม และละคลายการยึดถือนามรูปว่าเป็นตัวตน
เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้

ถ้าทราบได้ยังเสมือนกับว่าเป็นสติ และมีนิมิต ไม่ใช่ปัญญาที่รู้ธรรมถูกต้อง
ก็ไม่สามารถที่จะละมิจฉาทิฏฐิ สักกายทิฏฐิ ที่เคยยึดถือนามรูปว่าเป็นตัวตนได้

๒๒๒

ใน **ทีฆนิกาย มหาวรรค มหาสติปัฏฐาน** พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

สติปัฏฐาน ๔ ประการ ๔ ประการเป็นไฉน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑

ถ้าสติระลึกรู้สภาพปรมาัตถธรรมที่ปรากฏที่กาย เป็นปัญญาที่เป็นสัมปชัญญะที่เกิดพร้อมกับสติและความเพียร ทำให้กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้

ข้อความต่อไปมีว่า

พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑

สุข หรือทุกข์ หรืออุเบกขา อทุกขมสุขทางกายหรือทางใจ ถ้าสติระลึกรู้ได้เป็นปกติธรรมดา ชื่อว่า พร้อมสัมปชัญญะ คือ การรู้สีกตัว

สัมปชัญญะ คือ ปัญญาที่เกิดพร้อมสติ รู้ชัดในลักษณะปรมาัตถธรรมว่า ความรู้สึกในขณะนั้นไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

การเจริญสติปัฏฐาน ไม่ใช่การไปทำอย่างสมถภาวนา แต่เป็นความสมนุญพร้อมด้วยสัมปชัญญะ การรู้สีกตัวในขณะนี้ และปัญญารู้ในสภาพธรรม แม้ความรู้สึกอย่างหนึ่งอย่างใดในขณะนี้ ก็เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง เพราะฉะนั้นถ้าเข้าใจความหมายของสัมปชัญญะ คือ ความรู้สีกตัวตามปกติ เป็นปกติ พร้อมปัญญาที่รู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ว่าจะเป็นกาย หรือเวทณาก็ตาม ขณะนั้นเป็นการเจริญสติปัฏฐาน

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌา และโทมนัสในโลกเสียได้

ขณะนี้จิต มีสภาพรู้ มีสัมปชัญญะ รู้สึก ระลึกรู้ พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้

จิตในขณะนี้จะเป็นอะไรก็ตาม มีเหตุปัจจัยให้เกิดจิตประภทนั้น ๆ โดยไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดสามารถบงการจัดการให้เป็นอย่างอื่นได้ เพราะเหตุว่าสภาพธรรมทั้งหลาย เมื่อพร้อมด้วยปัจจัยแล้ว ที่ใครจะไปยับยั้งว่าอย่าเกิดขึ้นนั้น ไม่สามารถที่จะเป็นไปได้

ขณะนี้จิตจะเป็นโลกมุลจิต ขณะนี้จิตจะเป็นโทสมุลจิต ขณะนี้จิตกำลังเห็น กำลังได้ยิน ก็เป็นสภาพธรรมที่เกิดแล้วเพราะความสมบูรณ์พร้อมของปัจจัย เพราะฉะนั้น การรู้สึกตัวตามปกติ และสติระลึกรู้ในลักษณะของปรมัตถธรรม ปัญญา รู้ว่าลักษณะนั้นไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน จึงชื่อว่า พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้ ๑

ขณะนี้ธรรมปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานเข้าใจการเจริญสติปัฏฐาน คือ เป็นผู้ที่มีปกติระลึกรู้ลักษณะของปรมัตถธรรมที่กำลังปรากฏ ไม่ใช่เลือกจดจำที่จะรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใด เพราะเหตุว่าถ้าเป็นโดยลักษณะที่ติด ไม่ใช่เป็นลักษณะที่รู้แล้วละ ก็ไม่ใช่การเจริญสติปัฏฐาน

ท่านผู้ฟังท่านนี้กล่าวว่า คำที่ใช้กันอยู่รู้กันอยู่ในระหว่างศิษย์กับอาจารย์ เช่น จิตสั่ง รูปนั้น เข้าออกวิปัสสนาต่าง ๆ เป็นต้น ท่านคิดว่าไม่จำเป็นที่ดิฉันจะต้องกล่าวถึงเลย แต่เท่าที่ได้ทราบ มีท่านผู้ฟังที่ไม่ได้รู้ลักษณะปรมัตถธรรมที่กาย แต่เข้าใจว่าการรู้กายนั้น คือ การรู้ท่าทางของรูปที่ประชุมรวมกัน โดยไม่ต้องมีลักษณะหนึ่งลักษณะใดที่เป็นปรมัตถธรรมปรากฏ ท่านผู้นั้นเชื่อว่า ท่านได้ประจักษ์ความเกิดขึ้นและดับไปของรูปนั้นแล้ว ไม่ว่าใครจะพูดอย่างไร จะกล่าวอย่างไร ท่านก็ยืนยัน

ว่า ผู้นั้นยังไม่ได้ประจักษ์สภาวะธรรมเหมือนอย่างท่านที่ได้ประจักษ์แล้วว่า รูปนั้นเป็นสภาวะธรรมที่มีจริง เกิดขึ้น และดับไปด้วย เป็นอุทยัพพญาณแล้ว

เพราะฉะนั้น จะขอกล่าวถึงสภาวะรูปอีกครั้งหนึ่ง เพื่อท่านผู้ฟังท่านอื่นจะได้พิจารณาด้วย ถ้าท่านยึดถือว่า ท่านได้ประจักษ์สภาวะธรรมของรูปนั้นที่เกิดขึ้นและดับไป

รูปปรมาณูธรรมทั้งหมดมี ๒๔ รูป พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงรูปทั้ง ๒๔ นี้โดยนัยต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ฟังได้พิจารณา เพื่อน้อมระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมตรงตามความเป็นจริง ไม่คลาดเคลื่อน ไม่เข้าใจผิด จึงสามารถละการยึดถือนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้จริง ๆ

รูปปรมาณูธรรม ๒๔ รูป ทรงแสดงว่าเป็นสภาวะรูป ๑๘ รูป

สภาวะรูป คือ รูปที่มีสภาวะลักษณะจริง ๆ เป็นสลักษณะรูป เป็นสัมมสนรูป เป็นรูปที่ควรแก่การพิจารณา เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังควรทราบว่ สภาวะรูป ๑๘ รูปนี้คือรูปอะไรบ้าง เวลาที่ท่านคิดว่าท่านประจักษ์สภาวะรูป จะเป็นสภาวะรูปที่ถูกต้องหรือว่าคลาดเคลื่อนไปเสียแล้วจากความเป็นจริง

สภาวะรูป ๑๘ รูปนั้น แบ่งเป็นรูปหยาบ ๑๒ รูป รูปละเอียด ๖ รูป เป็นสิ่งที่ท่านตรวจสอบได้ เพราะเหตุว่าการที่จะรู้แจ้งสภาพธรรมนั้น ถ้าผิดจากความเป็นจริง ท่านจะยังยึดถือว่าท่านเห็นถูกไม่ได้

สำหรับสภาวะรูปที่เป็นรูปหยาบ ๑๒ รูป แบ่งเป็นโคจรรูป คือ รูปที่เป็นอารมณ์ของตา หู จมูก ลิ้น กาย ๗ รูป คือ

วัณณะ สี เป็นของจริง เป็นสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ๑ รูป

สัททะ เสียง เป็นของจริง ปรากฏทางหู ๑ รูป

คันธะ กลิ่น เป็นของจริง ปรากฏทางจมูก ๑ รูป

รสะ รส เป็นของจริง ปรากฏทางลิ้น ๑ รูป

รวม ๔ รูปแล้ว ทางตา ๑ ทางหู ๑ ทางจมูก ๑ ทางลิ้น ๑

สำหรับทางกาย ได้แก่ โภฏฐัพพะ ๓ รูป คือ เย็น ร้อน ธาตุไฟ อ่อน แข็ง ธาตุดิน ตึง ไหว ธาตุลม อีก ๓ รูป รวม ๗ รูปนี้เป็นสภาวะรูป และเป็นรูปที่เป็นอารมณ์ของอินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย

ถ้าสติของท่านระลึกถึงลักษณะของสภาวะรูป คือ สี เสียง กลิ่น รส โภฏฐัพพะ จะเป็นหนทางที่ทำให้ท่านรู้ชัดในสภาพธรรม และทำให้ไม่ยึดถือสภาพธรรมนั้น ๆ ว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้ เพราะเหตุว่าสภาวะรูปมีลักษณะแต่ละอย่าง ๆ ปรากฏแต่ละทาง ปรากฏแล้วก็หมดไป เป็นสภาวะรูปหายาบ

สภาวะรูปหายาบทั้งหมดมี ๑๒ รูป แต่ว่าสภาวะรูปที่หายาบ ๗ รูปนี้ ปรากฏเป็นอารมณ์อยู่ตลอดเวลาทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เพราะฉะนั้น ที่สติจะรู้ลักษณะของสภาวะรูป ก็จะไม่พ้นจากการรู้สภาวะรูปทางตา คือ สี สภาวะรูปทางหู คือ เสียง สภาวะรูปทางจมูก คือ กลิ่น สภาวะรูปทางลิ้น คือ รส และสภาวะรูปทางกาย คือ โภฏฐัพพะ ซึ่งปรากฏที่ละลักษณะ แล้วแต่ว่าขณะนั้น อ่อนหรือแข็งปรากฏ เย็นหรือร้อนปรากฏ ตึงหรือไหวปรากฏ

สำหรับสภาวะรูปหายาบอีก ๕ รูปนั้น คือ ปสาทรูป ๕ ซึ่งได้แก่ จักขุปสาทรูป ๑ โสตปสาทรูป ๑ ขานปสาทรูป ๑ ชิวหาปสาทรูป ๑ กายปสาทรูป ๑

นี้เป็นสภาวะรูปหายาบ ๑๒ รูป

สภาวะรูปทั้งหมดมี ๑๘ ที่เหลืออีก ๖ เป็นรูปที่มีสภาวะ เป็นสภาวะรูป เป็นสุขุมรูป เป็นรูปละเอียด

เพราะฉะนั้น ถ้าท่านผู้ใดที่เจริญสติปัฏฐาน แต่ท่านไม่ระลึกถึงลักษณะของรูปที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เป็นปกติธรรมดาอย่างนี้ ท่านจะรู้สภาวะรูปอะไร ท่านจะรู้จักขุปสาทรูป หรือโสตปสาทรูป หรือขานปสาทรูป หรือชิวหาปสาทรูป หรือกายปสาทรูป เพราะว่า ๑๒ รูปนี้เป็นรูปหายาบ เวลาที่ท่านเจริญสติ สภาพธรรมที่เป็นสภาวะรูปปรากฏที่จะระลึก ถ้าท่านไม่ระลึกถึงรูปเหล่านี้ ท่านก็ไม่สามารถที่จะรู้สภาวะรูปอื่นที่เป็นสุขุมรูปได้ เพราะเหตุว่าเป็นรูปที่ละเอียด

สำหรับสภาวะรูปที่เป็นสุขุมรูป ๖ รูป คือ อาโปธาตุ ๑ โอหารูป ๑ ชีวิตินทรีย์รูป ๑ หทยรูป ๑ อิตถิการูป ๑ ปริสการูป ๑

มหาภูตรูป มี ๔ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม แต่เวลาที่กระทบปรากฏที่กายจะไม่พ้นไปจากอ่อนแข็งที่เป็นธาตุดิน เย็นร้อนที่เป็นธาตุไฟ ตึงไหวที่เป็นธาตุลม ส่วนลักษณะของอาโปธาตุนั้น ไม่ปรากฏทางกาย แต่เป็นสภาวะรูป เป็นสุขุมรูป สุขุมรูปอื่นอีก ๕ รูป คือ โอหารูป ได้แก่ โอชาในธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม เป็นอีกรูปหนึ่งซึ่งทำให้เกิดรูปได้ ในอาหารทั้งหลายที่กลืนกินเข้าไปจะมีโอชารวมอยู่ด้วย ซึ่งเป็นปัจจัยทำให้รูปอื่นเกิดสืบต่อไปได้ เพราะเหตุว่ามีโอชาเป็นปัจจัย

สำหรับโอชาที่อยู่ในอาหาร มีผู้ที่เจริญสติปัฏฐานคนใดจะรู้นั้นไหม ลิ่นกำลังกระทบรส รสปรากฏ ถ้าสติไม่ระลึกรู้สภาวะรูป คือ รส ท่านจะรู้โอชาที่อยู่ในอาหารนั้นซึ่งเป็นสุขุมรูปที่ไม่สามารถจะรู้ได้ด้วยตา หู จมูก ลิ้น หรือกาย แต่จะรู้ได้ด้วยใจ เพราะเหตุว่าเป็นสภาวะรูปที่เป็นสุขุมรูป จะเป็นไปได้ไหม

ถ. อาโปธาตุนั้น จะสัมผัสได้ด้วยอย่างไร จึงจะรู้ได้ว่าเป็นรูปน้ำ จะมีวิธีรู้ได้อย่างไร

สุ. สภาวะรูป คือ รูปที่เป็นสภาวะธรรม มีลักษณะจริง ๆ ของรูปนั้น ส่วนรูปที่เป็นอสภาวะ เป็นแต่เพียงvikara เป็นอาการของรูปที่เป็นสภาวะธรรม และการที่สภาวะรูปจำแนกออกเป็นโอฬาริการูป รูปหยาบ ก็เพราะเหตุว่าปรากฏให้รู้ได้ ส่วนสภาวะรูปที่เป็นรูปละเอียด จะรู้ได้ ก็ต้องรู้สภาวะรูปที่เป็นรูปหยาบเสียก่อน

เพราะฉะนั้น การพิสูจน์ธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดงไว้โดยละเอียดที่เป็นความจริงทุกประการนั้น ก็แล้วแต่ปัญญาความสามารถของผู้ที่จะรู้แจ้งสภาพธรรมนั้น และเวลาที่ท่านประจักษ์สภาพธรรมแต่ละชนิดตามความเป็นจริง ก็ไม่ผิดไปจากที่ได้ทรงแสดงไว้ในพระไตรปิฎก แต่ความรู้ของแต่ละบุคคลก็มีความละเอียดต่างกัน

มีท่านผู้ฟังท่านหนึ่งถามว่า อากาศธาตุรู้ได้จริง ๆ หรือ แต่เวลาที่ท่านรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ก็ต้องตรงตามพระธรรมวินัยไม่คลาดเคลื่อน ไม่มีที่สงสัยเลย

แล้วแต่ว่าปัญญาความสามารถที่สะสมมาจะทำให้ท่านประจักษ์สภาพธรรมที่หยาบหรือที่ละเอียดมากน้อยต่างกัน

เวลาที่ลมกระทบ ปราภฏ รู้สึกว่าเป็นก้อนแท่งทึบเหมือนอย่างสิ่งที่กำลังปราภฏทางกายที่เป็นก้อนแท่งทึบหรือเปล่า เวลาที่ท่านจะประจักษ์สภาพธรรมที่เป็นลักษณะของรูป อย่างธาตุลมหมีลักษณะตึงหรือไหว ที่จะปราภฏให้เห็นว่าเป็นลักษณะที่ไหวได้ก็หลยกลาย และเป็นลักษณะที่เบา ซึ่งถ้าปัญญาประจักษ์ในลักษณะที่เป็นธาตุลมหมีจริง ๆ ก็ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีความยึดถือว่าเป็นตัวตน ปัญญารู้ชัด รู้ละเอียด รู้ถึงลักษณะของสภาวธรรมที่กำลังปราภฏในขณะนั้นตามความเป็นจริง แต่ไม่ใช่เรื่องที่ท่านผู้ฟังจะเป็นห่วง

แต่เรื่องที่ท่านผู้ฟังควรจะทราบก่อน คือ อะไรเป็นสภาวรูป อะไรไม่ใช่สภาวรูป เพื่อที่จะได้เจริญสติปัญญารู้ลักษณะของสภาวรูปตามความเป็นจริง ไม่ไปหลงยึดถือสิ่งที่ไม่ใช่รูปว่าเป็นรูป และเข้าใจว่าได้ประจักษ์ลักษณะความไม่เที่ยง ความเกิดขึ้น และดับไปแล้ว โดยที่แม้พระธรรมวินัยจะได้ทรงแสดงไว้อย่างละเอียด และสภาวธรรมก็ปราภฏให้พิสูจน์

สำหรับสภาวรูปที่เป็นสุขุมรูปมี ๖ รูป คือ ธาตุน้ำ อาโปธาตุ ๑ เป็นทุเรฐรูป เป็นรูปไกล เป็นอัปปฏิขรูป เป็นรูปที่กระทบตา หู จมูก ลิ้น กายไม่ได้

ความจริงธาตุน้ำก็มีอยู่ในกาย ที่ใดมีธาตุดิน ธาตุไฟ ธาตุลม ก็ต้องมีธาตุน้ำ เกาะกุมธาตุทั้งสี่นี้ไม่ให้กระจัดกระจายแยกออกจากกัน ทั้ง ๆ ที่อยู่ที่ตัว หรือว่ารวมอยู่ในมหาภูตรูป แต่ทำไมเป็นทุเรฐรูป ทำไมเป็นรูปไกล ที่ว่าเป็นรูปไกลนี้ เพราะไกลหรือยากต่อการที่จะรู้แจ้ง ทั้ง ๆ ที่อยู่ที่ตัว แต่โดยลักษณะของรูปนั้นเป็นสุขุมรูป เป็นรูปละเอียด เป็นทุเรฐรูป เป็นรูปที่ยากที่จะรู้แจ้งได้ เพราะเหตุว่าเป็นอัปปฏิขรูป กระทบตา หู จมูก ลิ้น กาย ไม่ได้

สำหรับโอหารูปเป็นสุขุมรูป ๑ ชีวิตินทริยรูปเป็นสุขุมรูป ๑ เป็นรูปที่เกิดร่วมกับรูปที่เกิดเพราะกรรม เป็นสภาพที่ดำรงรักษารูปที่เกิดร่วมกันให้ดำรงอยู่ เป็นรูปที่ทรง

ชีวิตหรือมีชีวิต เป็นลักษณะที่ทำให้รูปที่เกิดจากกรรมนั้นต่างจากรูปที่เกิดเพราะอุตุ หรือเพราะอาหาร

หทยรูป เป็นรูปซึ่งเป็นที่เกิดของจิตทุกดวง เว้นจักขุวิญญาณ โสทวิญญาน ฆานวิญญาน ชิวหาวิญญาน กายวิญญาน

เวลาเห็น จิตเห็นเกิดที่จักขุปสาท เวลาได้ยิน จิตได้ยินเกิดที่โสทปสาท เวลาได้กลิ่น รู้กลิ่น จิตที่รู้กลิ่นเกิดที่ฆานปสาท เวลารู้รส จิตที่รู้รสเกิดที่ชิวหาปสาท เวลารู้เย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็งที่ใด จิตที่รู้เย็น รู้ร้อน รู้อ่อน รู้แข็ง เกิดที่กายปสาท ตรงนั้น ที่นั้น

แต่จิตอื่น เช่น โลภมูลจิต ความคิดนึกต่าง ๆ เหล่านี้ เกิดที่หทยรูป เพราะว่าในภูมิที่มีขันธ์ ๕ ที่นามขันธ์จะเกิดโดยลำพัง โดยไม่อาศัยเกิดที่รูปนั้น ไม่ได้ เพราะฉะนั้น ที่ซึ่งเป็นที่จิตอื่นเกิดนอกจากทวิปัญจวิญญาน ๑๐ ดวง คือ ที่หทยรูป

สำหรับอิตถิการูป ซึมซาบอยู่ทั่วตัว บุริสการูป ซึมซาบอยู่ทั่วตัว เป็นสุขุมรูปที่เป็นสการูป

สการูป ๑๘ รูป เป็นรูปหยาบ โอฟาริการูป ๑๒ รูป และเป็นสุขุมรูป ๖ รูป เท่านั้น ไม่มีรูปนั่งเลย

ถ้าท่านผู้ใดจะไม่ระลึกรู้สี่ เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่เป็นสการูป รูปหยาบ ที่รู้ได้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ท่านอยากจะรู้สุขุมรูปซึ่งเป็นสการูป ท่านจะต้องรู้ อาโปธาตุ โอชารูป ชีวิตินทริยรูป หทยรูป อิตถิการูป และบุริสการูปเท่านั้นที่เป็นสการูป พ้นจากนี้แล้ว ท่านจะกล่าวว่าท่านประจักษ์สภาวะ คนอื่นกล่าวว่ารูปนั่ง ไม่ใช่สการูป เพราะว่าไม่ได้ประจักษ์รูปนั่ง ท่านกล่าวได้อย่างไร ในเมื่อบุคคลอื่นในครั้งพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระสาวกทั้งหลายก็ได้เจริญปัญญา รู้รูปทั่วถ้วนทั้งปวงว่า รูปใดเป็นสการูป รูปใดไม่ใช่สการูป ท่านเหล่านั้นท่านเจริญปัญญา รู้สการูป และพระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงแสดงว่า สการูปมีรูปอะไรบ้าง รูปอะไรเป็นอสการูป

เพราะฉะนั้น เมื่อบุคคลอื่นเจริญสติปัญญา รู้สภาวะรูปตามความเป็นจริงว่าเป็นสภาวะรูป ท่านยังจะกล่าวว่า คนอื่นไม่รู้สภาวะรูปเพราะว่าไม่ได้ประจักษ์รูปนั่งว่าไม่เที่ยง เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป อย่างนั้นถูกหรือผิด และสามารถที่จะแยกเพื่อจะละการยึดถือรูปที่ประชุมรวมกันออกเป็นแต่ละลักษณะของรูปทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายได้ไหม โดยการที่ไม่ระลึกถึงลักษณะของสี เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ซึ่งเป็นรูปหยาบ ๗ รูป

รูปหยาบมี ๑๒ ถ้าท่านไม่รู้ ๗ รูปนี้ ท่านจะรู้รูปหยาบ คือ จักขุปสาท โสตปสาท ฆานุปสาท ชิวหาปสาท กายปสาท ๕ รูปหรือ ท่านกล่าวกันว่า คนสมัยนี้สติปัญญาน้อยต้องรู้รูปหยาบ ถ้าต้องรู้รูปหยาบจะพ้นไปจากรูป ๑๒ รูปนี้ไม่ได้ และรูปหยาบที่เป็นโคจร เป็นอารมณ์ ก็คือ สี เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ

๒๒๓

การเจริญปัญญาของท่าน ถ้าท่านเจริญถูก ท่านก็ประจักษ์สภาวะธรรมถูกต้อง อย่างที่บุคคลในครั้งอดีตได้เจริญ และได้ประจักษ์สภาวะธรรมถูกต้องไม่คลาดเคลื่อน แต่จะกล่าวด้วยความยึดถือว่า ผู้อื่นไม่รู้สภาวะรูปนั้น นอน ยืน เดินไม่ได้ เพราะเหตุว่าผู้อื่นรู้สภาวะรูปจริง ๆ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ตามความเป็นจริง

ถ้าไม่มีท่านผู้ฟังที่เข้าใจผิดอย่างนี้ การใช้พยัญชนะก็คงจะใช้อย่างหละหลวม ต่อไปได้ แต่ขอให้คิดว่า ความเห็นผิด ความไม่รู้ อวิชชา และทิวฏฐิที่สะสมมา มากมายเนิ่นนานในอดีตอนันตชาติ พร้อมทั้งจะทำให้ท่านเข้าใจเขวไปทันที อย่างเช่น เอาจิตออกมารู้อรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ คลาดเคลื่อนอีก มีการรู้สึกละเอียด วิปัสสนา จะเอาจิตออกมา ก็จะต้องมีตัวตนที่เอาจิตออกมา และเอาออกมาจากไหน

กำลังได้ยิน เป็นสภาพรู้อย่างหนึ่ง หรือว่าเสียงที่ปรากฏทางหู ลักษณะของ เสียงก็ปรากฏแล้ว ไม่ต้องเอาอะไรไปไว้ที่ไหน อย่างไร เพราะเหตุว่ากำลังรู้นั้นจะทำ อย่างนั้น เสียงก็ดับไปนานแล้ว และไม่ได้ระลึกว่าเป็นสภาพรู้ด้วย ไม่ได้แยกว่า ที่ กำลังได้ยินนี้ก็ไม่ใช่อัตตา เป็นแต่เพียงลักษณะสภาพรู้อย่างหนึ่ง ซึ่งลักษณะสภาพรู้ อย่างนี้ รู้เสียง ไม่ใช่รู้อย่างอื่น ซึ่งผู้เจริญสติปัฏฐานนั้นจะต้องละทิ้งสัพพตปราคาส และความเห็นผิดโดยลำดับจริง ๆ โดยละเอียดจริง ๆ โดยหมดสิ้นจริง ๆ จึงจะสามารถรู้ลักษณะของนามและรูปตรงลักษณะจริง ๆ ที่กำลังปรากฏ ไม่มีตัวตนที่กำลัง พลิกแพลง กำลังบิดเบือน กำลังคิดจะทำอย่างนั้น จะทำอย่างนี้

ถ้าท่านเห็นว่า การฟังธรรมเป็นประโยชน์ที่จะได้เข้าใจชัดเจนและละเอียดขึ้น เพื่อที่จะได้ทั้งความเห็นผิด ความเข้าใจผิด ก็ขอให้ทราบว่า การฟังธรรม หรือการ บรรยายธรรมก็ด้วยกุศลจิต ไม่ใช่เป็นอกุศลจิตอย่างที่ท่านคิดว่า ผู้บรรยาย หรือผู้ฟัง คงจะเกิดอกุศลจิต

ถ. ความเข้าใจของผมเรื่องห้องกัมมัฏฐาน คือ ในจิตของเราที่มีสติพร้อมบริบูรณ์ ในเรื่องกาย เวทนา จิต ธรรมนี้เป็น ๔ ประตูลุ่ปมาเหมือน ๔ ประตูนี้เป็นห้องกัมมัฏฐาน จะไปทางไหนก็ใช้ห้อง ๔ ประตูนี้เป็นประจำ โดยไม่ต้องเลือกเวลา ไม่เลือกกาล จะถูกต้องไหมครับ

ส. ไม่ต้องใช้คำว่าห้อง ไม่ต้องสมมติ การเจริญวิปัสสนาเป็นการรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ไม่เหมือนอย่างการเจริญสมถภาวนา แม้จะรู้ธาตุลม หรือจะระลึกถึงธาตุลม ยังต้องอาศัยดูไปไม้ที่ไหว นั่นเป็นสมถภาวนา แต่วิปัสสนาภาวนาไม่ใช่การไปดูไปไม้ไหวและรู้ว่าเป็นธาตุลม นั่นไม่ใช่ลักษณะของธาตุลมที่จะไปประมวล สมมติ หรือว่าทำให้รู้ในลักษณะจริง ๆ ได้

เวลาที่ลักษณะที่ไหว ที่ตั้งปรากฏ ผู้เจริญสติก็รู้สภาพนั้นไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ในขณะนั้นเป็นการรู้ลักษณะของธรรมของธาตุที่เป็นวาโย ที่เป็นธาตุลม เพราะฉะนั้น ไม่ต้องมีอะไรมาสมมติ

ท่านเจ้าของจดหมายเขียนว่า

“ ที่ผมเข้าใจเช่นนี้จะถูกผิดอย่างไร ผมมิได้ตรวจสอบเทียบเคียงกับพระไตรปิฎก ถึงจะเทียบเคียงก็หาพระไตรปิฎกไม่ได้ หรือหาได้ก็ต้องค้นกันเป็นวัน ๆ ขำข่อยความในพระไตรปิฎกก็เหมือนอ่านตัวบทกฎหมายนั่นเอง ก็ต้องอาศัยอาจารย์ผู้รู้อีก ถ้าผมมัวเทียบเคียงอยู่อย่างว่า คงตายไปเสียก่อนได้ปฏิบัติแน่ ด้วยเหตุนี้ผมจึงถือว่า เมื่อรักสมัคครันถือเป็นลูกศิษย์อาจารย์กันแล้ว ก็ควรเชื่อถือและพิจารณาใคร่ครวญจากการปฏิบัติที่ท่านอาจารย์ก็คงจะพอ เพราะเราไม่ใช่ชาวกาลามะในสมัยนั้น ”

ความคิดเห็นของคนในสมัยนี้กับความคิดเห็นของคนในสมัยก่อน จะไม่เหมือนกันหรือ โลกะของคนสมัยก่อนกับโลกะของคนสมัยนี้ ลักษณะต่างกันหรือ โทสะของคนสมัยก่อนกับโทสะของคนสมัยนี้ ต่างกันไหม ความเห็นผิด ความเข้าใจผิดของคนสมัยก่อนกับความเห็นผิด ความเข้าใจผิดของคนในสมัยนี้ ต่างกันไหม เพราะฉะนั้นถึงแม้ว่าจะไม่ใช่ชาวกาลามะในครั้งกระโน้น แต่เป็นบุคคลในครั้งนี้ ความคิด

ความเห็นจะไม่เหมือนกับบุคคลที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงกับชาวกาลามะใน **เกสปุตตสูตร** หรือ และสำหรับสูตรนี้โดยมากจะได้ยินได้ฟังเสมอว่า กาลามสูตร ได้ยินได้ฟังสืบต่อกันมา แต่ถ้าท่านจะค้นในพระไตรปิฎก ไม่มีกาลามสูตรในพระไตรปิฎก ซึ่งบางท่านก็คงยึดถือต่อ ๆ ไปอีก ไม่คิดว่า การตรวจสอบค้นคว้า เกื้อกูลแก่พระธรรมวินัยนั้นควรจะกระทำ ควรจะแก้ไข

ขออ่านข้อความในสูตรนี้ให้ฟังอย่างครบถ้วน เพราะว่าท่านได้ยินชื่อนี้บ่อย ๆ แต่พูดกันว่า กาลามสูตร และไม่ใช่เฉพาะแต่ในประเทศไทย ไม่ว่าในหนังสืออื่น ฉบับต่างประเทศก็ใช้คำว่า กาลามสูตร แต่ถ้าท่านผู้ฟังเป็นผู้ที่ใคร่จะศึกษาค้นคว้า ไตร่ตรอง สอบทานพระธรรมวินัย ท่านก็ควรจะทราบว่า กาลามสูตรไม่มีในพระไตรปิฎก มีแต่ **เกสปุตตสูตร**

อังคุตตรนิกาย ตักนิบาต ทุติยปัณณาสถ์ มหาวรรคที่ ๒ เกสปุตตสูตร ที่ ๕ ข้อความใน **เกสปุตตสูตร** มีเรื่องสติสัมปชัญญะด้วย เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าท่านผู้ฟังกำลังฟังเรื่องสติปัฏฐาน ใน **เกสปุตตสูตร** นี้ ก็มีเรื่องของสติสัมปชัญญะด้วย ข้อความมีว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงนิคมของพวกกาลามะ ชื่อว่า เกสปุตตะ พวกชนกาลามโคตร ชาวเกสปุตตนิคม ได้สดับข่าวมาว่า พระสมณโคดมศากยบุตรทรงผนวชจากศายสกุลแล้ว เสด็จมาถึงเกสปุตตนิคมโดยลำดับ ก็กิตติศัพท์อันงามของพระสมณโคดมพระองค์นั้น แล ขจรไปแล้วอย่างนี้ว่า

แม้เพราะเหตุนี้ เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ทรงเบิกบานแล้ว ทรงจำแนกธรรม พระองค์ทรงทำโลกนี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เอง แล้วทรงสอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ให้รู้ตาม พระองค์ทรงแสดงธรรมไพเราะในเบื้องต้น ไพเราะในท่ามกลาง ไพเราะในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง

ก็การได้เห็นพระอรหันต์ทั้งหลาย เห็นปานนั้น ย่อมเป็นความดีแล ครั้นนั้น ชาวกาลามโคตร ชาวเกสปุตตนิคม ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ บางพวกถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกประนมมือไปทางพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกประกาศชื่อและโคตรแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกนั่งเฉย ๆ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

เมื่อต่างก็นั่งลงเรียบร้อยแล้ว จึงได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

พระเจ้าข้า มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมายังเกสปุตตนิคม สมณพราหมณ์พวกนั้นพูดประกาศแต่เฉพาะวาตะของตนเท่านั้น ส่วนวาตะของผู้อื่นช่วยกันกระทบกระเทียบ คูหมิ่น พุดปด ทำให้ไม่น่าเชื่อ พระเจ้าข้า

มีสมณพราหมณ์อีกพวกหนึ่งมายังเกสปุตตนิคม ถึงพราหมณ์พวกนั้นก็พูดประกาศแต่เฉพาะวาตะของตนเท่านั้น ส่วนวาตะของผู้อื่นช่วยกันกระทบกระเทียบ คูหมิ่น พุดปด ทำให้ไม่น่าเชื่อ พระเจ้าข้า

พวกข้าพระองค์ ยังมีความเคลือบแคลงสงสัยในสมณพราหมณ์เหล่านั้นอยู่ที่เดียวว่า ท่านสมณพราหมณ์เหล่านั้นใครพูดจริง ใครพูดเท็จ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร กาลามชนทั้งหลาย ก็ควรแล้วที่ท่านทั้งหลายจะเคลือบแคลงสงสัย และท่านทั้งหลายเกิดความเคลือบแคลงสงสัยในฐานะที่ควรแล้ว

มาเถิดท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา

อย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำสืบ ๆ กันมา

อย่าได้ยึดถือโดยตื่นข่าวว่า ได้ยินว่าอย่างนี้

อย่าได้ยึดถือโดยอ้างตำรา

อย่าได้ยึดถือโดยเดาเอาเอง

อย่าได้ยึดถือโดยคาดคะเน

อย่าได้ยึดถือโดยความตรึกตามอาการ

อย่าได้ยึดถือโดยชอบใจว่า ต้องกับทิวาของตัว

อย่าได้ยึดถือโดยเชื่อว่า ผู้พูดสมควรจะเชื่อได้

อย่าได้ยึดถือโดยความนับถือว่า สมณะนี้เป็นครูของเรา

เมื่อใดท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้ติเตียน ธรรมเหล่านี้ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์ เมื่อนั้นท่านทั้งหลายควรละธรรมเหล่านั้นเสีย

ดูกร กาลามชนทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ความโลกเมื่อเกิดขึ้นในภายในบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ หรือเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์

พวกชนกาลามโคตรต่างกราบทูลว่า

เพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์พระเจ้าข้า

ขอให้ท่านผู้ฟังพิจารณาพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสกับชาวกาลามะ ที่ว่า เมื่อใดท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมทั้งหลายเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ

ที่จะรู้ด้วยตนเองนั้น เมื่อไร ที่สภาพธรรมนั้น ๆ กำลังเกิดปรากฏ หรือว่าปล่อยให้ผ่านไป ไม่รู้เลย หลงลืมสติ แต่ท่านที่เจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ ท่านจะสังเกตได้ว่า สติ การระลึกได้บ่อยขึ้น แม้ทำสิ่งที่ไม่สมควรไปแล้ว สติก็ระลึกได้ทัน หรือว่าก่อนจะทำ สติอาจจะระลึกได้ หรือกำลังเป็นอกุศลจิต สติก็ยังรู้สภาพของจิตในขณะนั้น นี่เป็นสัมปชัญญะ ปกติตามธรรมดา ไม่เหมือนกับขณะที่สติไม่ได้เกิดขึ้น โดยความเป็นอนัตตา ไม่สามารถระลึกถึงปรมาตมธรรมสภาวลักษณะที่ปรากฏ เพราะฉะนั้น การที่จะละธรรมทั้งหลายที่เป็นอกุศลได้ ก็เพราะรู้ตามความเป็นจริง

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร กาลามชนทั้งหลาย ก็บุคคลผู้โลก ถูกความโลภครอบงำ มีจิตอันความโลภลุ่มลุ่มนี้ ย่อมฆ่าสัตว์ก็ได้ ลักทรัพย์ก็ได้ คบขู้ก็ได้ พูดเท็จก็ได้ สิ่งใดเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน บุคคลผู้โลกย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้นก็ได้

พวกชนกาลามโคตรกราบทูลว่า

จริงอย่างนั้นพระเจ้าข้า

พิจารณาสภาพของความโลภแล้ว เห็นว่าเป็นจริงอย่างที่พระผู้มีพระภาคตรัสใหม่ว่า เมื่อเป็นความโลภแล้ว ผู้ที่ถูกความโลภครอบงำ ย่อมฆ่าสัตว์ก็ได้ ลักทรัพย์ก็ได้ คบชู้ก็ได้ พูดยเท็จก็ได้ สิ่งใดเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน บุคคลผู้โลภย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้นก็ได้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ความโกรธเมื่อเกิดขึ้นในภายใน บุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ หรือเพื่อสิ่งไม่ใช่ประโยชน์

พวกชนกาลามโคตรกราบทูลว่า

เพื่อสิ่งไม่ใช่ประโยชน์พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร กาลามชนทั้งหลาย ก็บุคคลผู้โกรธ ถูกความโกรธครอบงำ มีจิตอันความโกรธกลุ้มรุมนี้ ย่อมฆ่าสัตว์ก็ได้ ลักทรัพย์ก็ได้ คบชู้ก็ได้ พูดยเท็จก็ได้ สิ่งใดเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน บุคคลผู้โกรธย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้นก็ได้

พวกชนกาลามโคตรกราบทูลว่า

จริงอย่างนั้นพระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร กาลามชนทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ความหลง เมื่อเกิดขึ้นในภายในของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ หรือเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์

พวกกาลามชนกราบทูลว่า

เพื่อสิ่งไม่ใช่ประโยชน์พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร กาลามชนทั้งหลาย บุคคลผู้หลง ถูกความหลงครอบงำ มีจิตอันความหลงกลุ่มมุ่นนี้ ย่อมฆ่าสัตว์ก็ได้ ลักทรัพย์ก็ได้ คบชู้ก็ได้ พุดเท็จก็ได้ สิ่งใดเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน บุคคลผู้หลงย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้นก็ได้

พวกกาลามชนกราบทูลว่า

จริงอย่างนั้นพระเจ้าข้า

เป็นเรื่องเกี่ยวกับตัวของท่านหรือเปล่า ท่านมีโลภะไหม มีโทสะไหม มีโมหะไหม ถ้ายังไม่หมด และมีมากจนกระทั่งโลภะครอบงำ โทสะครอบงำ โมหะครอบงำ จะเป็นอย่างนี้ได้ไหม เพราะฉะนั้น พระธรรมที่ทรงแสดงเป็นเรื่องของตัวท่านเองจริง ๆ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร กาลามชนทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล หรือเป็นอกุศล

พวกกาลามชนกราบทูลว่า

เป็นอกุศลพระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

มีโทษ หรือไม่มีโทษ

พวกกาลามชนกราบทูลว่า

มีโทษพระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ท่านผู้รู้ดีเตยยน หรือท่านผู้รู้สรรพเสริญ

พวกกาลามชนกราบทูลว่า

ท่านผู้รู้ดีเตยยนพระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์หรือหาไม่ ในข้อนี้ท่านทั้งหลายมีความเห็นอย่างไร

พวกกาลามชนกราบทูลว่า

ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์ ในข้อนี้
ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความเห็นเช่นนี้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร กาลามชนทั้งหลาย เราได้กล่าวคำใดไว้ว่า ดูกร กาลามชนทั้งหลาย
มาเถิดท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา อย่าได้
ยึดถือตามถ้อยคำสืบ ๆ กันมา อย่าได้ยึดถือโดยตื่นข่าวว่าได้ยินว่าอย่างนี้ อย่าได้
ยึดถือโดยอ้างตำรา อย่าได้ยึดถือโดยเดาเอาเอง อย่าได้ยึดถือโดยคาดคะเน อย่าได้
ยึดถือโดยความตรึกตามอาการ อย่าได้ยึดถือโดยชอบใจว่าต้องกับทฤษฎีของตัว
อย่าได้ยึดถือโดยเชื่อว่าผู้พูดสมควรจะเชื่อได้ อย่าได้ยึดถือโดยความนับถือว่าสมณะนี้
เป็นครูของเรา

เมื่อใดท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มี
โทษ ธรรมเหล่านี้ท่านผู้รู้ดีเตียน ธรรมเหล่านี้ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อ
สิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์ เมื่อนั้นท่านทั้งหลายควรละธรรมเหล่านั้นเสีย เพราะ
อาศัยคำที่เรากล่าวไว้แล้วนั้น เราจึงได้กล่าวไว้ดังนี้

ดูกร กาลามชนทั้งหลาย มาเถิดท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้ยึดถือ
ตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา ฯ (ข้อความซ้ำต่อไปจนถึง) อย่าได้ยึดถือโดยความนับถือ
ว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา

เมื่อใดท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มี
โทษ ธรรมเหล่านี้ท่านผู้รู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไป
เพื่อประโยชน์ เพื่อสุข เมื่อนั้นท่านทั้งหลายควรเข้าถึงธรรมเหล่านั้นอยู่

ดูกร กาลามชนทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ความ
ไม่โลก เมื่อเกิดขึ้นในภายในบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ หรือเพื่อสิ่งไม่เป็น
ประโยชน์

พวกกาลามชนกราบทูลว่า

เพื่อประโยชน์พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร กาลามชนทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ไม่โลภ ไม่ถูกความโลภครอบงำ มีจิตไม่
ถูกความโลภกลุ้มรุมนี้ ย่อมไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่คบชู้ ไม่พูดเท็จ สิ่งใดย่อม
เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน บุคคลผู้ไม่โลภ ย่อมชักชวน
ผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้น

พวกกาลามชนกราบทูลว่า

จริงอย่างนั้นพระเจ้าข้า

ขณะนี้จิตของท่านไม่โลภได้ไหม ขณะที่ฟังนี้ สติเกิด ระลึกรู้กาย เวทนา จิต
ธรรม สลับไปกับการฟัง ขณะนั้นเป็นความไม่โลภ คือ ถ้าความไม่โลภเกิดขึ้นในขณะ
ใด ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน บุคคลผู้ไม่โลภย่อม
ชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้น ถ้าท่านเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ท่านก็
ชักชวนมิตรสหายเพื่อความไม่โลภ เพื่อการเจริญสติปัฏฐานด้วย เพราะเหตุว่าธรรม
ทั้งหมดที่ทรงแสดงนั้น ที่จะพ้นจากสติปัฏฐาน ไม่มี

ได้ยินเป็นธรรม ระลึกได้ เฝียงเป็นธรรม ระลึกได้ เย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็งที่
กำลังปรากฏ ก็ระลึกได้

ที่ไม่อยากจะข้ามพระสูตรนี้ ก็เพราะเหตุว่าท่านผู้ฟังพูดถึงพระสูตรนี้บ่อย ๆ แต่
ไม่ได้แสดงพระสูตรอย่างครบถ้วน

๒๒๔

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร กาลามชนทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ความไม่โกรธ เมื่อเกิดขึ้นภายในของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ หรือสิ่งไม่เป็นประโยชน์

พวกกาลามชนกราบทูลว่า

เพื่อประโยชน์พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร กาลามชนทั้งหลาย บุคคลผู้ไม่โกรธ ไม่ถูกความโกรธครอบงำ มีจิตไม่ถูกความโกรธกลุ้มรุมนี้ ย่อมไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่คบชู้ ไม่พูดเท็จ สิ่งใดย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน บุคคลผู้ไม่โกรธย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้น

ชาวกาลามชนกราบทูลว่า

จริงอย่างนั้นพระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร กาลามชนทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ความไม่หลงเมื่อเกิดขึ้นในภายในของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ หรือเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์

ชาวกาลามชนกราบทูลว่า

เพื่อประโยชน์พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร กาลามชนทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ไม่หลง ไม่ถูกความหลงครอบงำ มีจิตไม่ถูกความหลงกลุ้มรุมนี้ ย่อมไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่คบชู้ ไม่พูดเท็จ สิ่งใดย่อม

เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน บุคคลผู้ไม่หลงย้อมชักชวนผู้อื่น
เพื่อความเป็นอย่างนั้น

พวกกาลามชนกราบทูลว่า

จริงอย่างนั้นพระเจ้าข้า

ความไม่หลงนี้เป็นสติ ขณะใดที่มีความไม่หลง สามารถที่จะรู้สภาพธรรมตาม
ความเป็นจริงได้ แต่ขณะใดที่หลงลืมสติ ก็เป็นเพราะโลภะบ้าง โทสะบ้าง โมหะบ้าง

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร กาลามชนทั้งหลายท่าน ทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ธรรม
เหล่านี้เป็นกุศล หรืออกุศล

พวกกาลามชนกราบทูลว่า

เป็นกุศลพระเจ้าข้า

การไม่หลงลืมสติเป็นกุศล ควรเจริญมาก ๆ หรือควรจะบอกว่า ขณะนั้นเจริญ
ไม่ได้ ขณะนี้เจริญไม่ได้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

มีโทษ หรือไม่มีโทษ

พวกกาลามชนกราบทูลว่า

ไม่มีโทษพระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ท่านผู้รู้ดีเตยยน หรือว่าท่านผู้รู้สรรพเสริญ

พวกกาลามชนกราบทูลว่า

ท่านผู้รู้สรรพเสริญพระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขหรือหาไม่

พวกกาลามชนกราบทูลว่า

ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ในข้อนี้ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความเห็นเช่นนี้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร กาลามชนทั้งหลาย เราได้กล่าวคำใดไว้ว่า ดูกร กาลามชนทั้งหลาย มาเถะท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา อย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำสืบ ๆ กันมา อย่าได้ยึดถือโดยตื่นข่าวว่าได้ยินว่าอย่างนี้ อย่าได้ยึดถือโดยอ้างตำรา อย่าได้ยึดถือโดยนึกเดาเอาเอง อย่าได้ยึดถือโดยคาดคะเน อย่าได้ยึดถือโดยตรึกตามอาการ อย่าได้ยึดถือโดยชอบใจว่าต้องกับทฤษฎีของตน อย่าได้ยึดถือโดยเชื่อว่าผู้พูดสมควรเชื่อได้ อย่าได้ยึดถือโดยความนับถือว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา

เมื่อใดท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่าธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ท่านผู้รู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข เมื่อนั้นท่านทั้งหลายควรเข้าถึงธรรมเหล่านั้นอยู่ เพราะอาศัยธรรมที่เราได้กล่าวไว้แล้วนั้น เราจึงได้กล่าวไว้ดังนี้

ดูกร กาลามชนทั้งหลาย อริยสาวกนั้นปราศจากความโลภ ปราศจากความพยาบาท ไม่หลงแล้ว อย่างนี้มีสัมปชัญญะ มีสติมั่นคง

ถ้าผู้ใดสมาทานการไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลงให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ถ้าไม่เจริญสติปัฏฐานจะเป็นไปได้ไหมที่จะไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง ที่ทรงแสดงให้เห็นคุณของความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง และสมาทานให้บริบูรณ์ เพียงพญชุนะที่ว่า สมาทานให้บริบูรณ์ ถ้าสมาทานไม่เป็น ทำไม่ถูก เจริญไม่ได้ จะบริบูรณ์ได้ไหม ก็ไม่ได้

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร กาลามชนทั้งหลาย อริยสาวกนั้นปราศจากความโลภ ปราศจากความพยาบาท ไม่หลงแล้ว อย่างนี้มีสัมปชัญญะ มีสติมั่นคง มีใจประกอบด้วยเมตตาแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ อยู่ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน

เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทัวสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจอันประกอบด้วยเมตตาอันไพบุลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มี ความเบียดเบียนอยู่

มีใจประกอบด้วยกรุณา มีใจประกอบด้วยมุทิตา มีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศ ๑ อยู่ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกันตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทัวสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจอันประกอบด้วยอุเบกขาอันไพบุลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มี ความเบียดเบียนอยู่

ดูกร กาลามชนทั้งหลาย อริยสาวกนั้นมีจิตไม่มีเวรอย่างนี้ มีจิตไม่มีความเบียดเบียนอย่างนี้ มีจิตไม่เศร้าหมองอย่างนี้ มีจิตผ่องแผ้วอย่างนี้ ย่อมได้ความอุ่ นใจ ๔ ประการในปัจจุบันว่า

ก็ถ้าปรโลกมีจริง ผลวิบากของกรรมที่ทำได้ ทำชั่วมีจริง เหตุนี้เป็นเครื่องให้เรา เมื่อแตกกายตายไป จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ดังนี้ ความอุ่ นใจข้อที่ ๑ นี้ พระอริยสาวกนั้นได้แล้ว

ก็ถ้าปรโลกไม่มี ผลวิบากของกรรมที่ทำได้ ทำชั่วไม่มี เราไม่มีเวร ไม่มี ความเบียดเบียน ไม่มีทุกข์ เป็นสุข บริหารตนอยู่ในปัจจุบันนี้ ดังนี้ ความอุ่ นใจข้อที่ ๒ นี้ พระอริยสาวกนั้นได้แล้ว

ก็ถ้าเมื่อบุคคลทำอยู่ เชื่อว่าทำบาป เราไม่ได้ทำความชั่วให้แก่ใคร ๆ ไหนเลย ทุกข์จะมาถูกต้องเราผู้ไม่ได้ทำบาปกรรมเล่า ดังนี้ ความอุ่ นใจข้อที่ ๓ นี้ พระอริยสาวกนั้นได้แล้ว

ก็ถ้าเมื่อบุคคลทำอยู่ ไม่เชื่อว่าทำบาป เราก็ได้พิจารณาเห็นตนว่า เป็นคน บริสุทธิ์แล้วทั้ง ๒ ส่วน ดังนี้ ความอุ่ นใจข้อที่ ๔ นี้ พระอริยสาวกนั้นได้แล้ว

ดูกร กาลามชนทั้งหลาย อริยสาวกนั้นมีจิตไม่มีเวรอย่างนี้ มีจิตไม่มีความเบียดเบียนอย่างนี้ มีจิตไม่เศร้าหมองอย่างนี้ มีจิตผ่องแผ้วอย่างนี้ ย่อมได้ความอุ่ นใจ ๔ ประการนี้แลในปัจจุบัน

พวกกาลามชนกราบทูลว่า

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ข้อนี้เป็นอย่างนั้น

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระอริยสาวกนั้นมิจิตไม่มีเวรอย่างนี้ มิจิตไม่มีความเบียดเบียนอย่างนี้ มิจิตไม่เศร้าหมองอย่างนี้ มิจิตผ่องแผ้วอย่างนี้ ท่านย่อมได้ความอุ่มใจ ๔ ประการในปัจจุบัน

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาสิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ขอพระองค์โปรดทรงจำพวกข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป

ถ. เรื่องกาลามสูตรนี้ ผมเองก็เรียนมามาก แต่ไม่ได้ดูในพระไตรปิฎกเลย การที่จะเรียกชื่อพระสูตรนั้น ผมมีความเห็นว่า บางที่เราเรียกชื่อตามตัวสำคัญ ๆ ในเรื่อง แต่ความจริงไม่ได้ดูบาลี ที่อาจารย์พูดอย่างนี้ก็เป็นข้อที่น่าคิด

สุ. ขอบคุณท่านผู้ฟังที่กรุณาให้ความคิดเห็นว่า มีชื่อหลายชื่อที่คลาดเคลื่อนจากชื่อของพระสูตรจริง ๆ และการที่จะเรียกชื่อพระสูตรต่าง ๆ นั้นก็แล้วแต่เหตุผลหรือเหตุการณ์ แต่ถ้าตรวจสอบกับพระบาลี ถ้าท่านผู้ฟังต้องการที่จะสอบถามให้ตรงกับพระบาลี ไม่คลาดเคลื่อน ซึ่งหลายท่านสนใจข้อความในเกสปุตตสูตร ท่านได้ยืมว่ากาลามสูตร ท่านไปหาเท่าไรก็ไม่พบ ดูสารบัญก็ไม่มี เพราะฉะนั้น ชื่อที่ในพระไตรปิฎก คือ **อังกุตตรนิกาย ดิกนิบาต ทุติยปัณณาสก์ มหาวรรคที่ ๒ เกสปุตตสูตรที่ ๕**

ข้อความตอนท้ายในวรรคนี้ ฉบับภาษาไทยมีว่า รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑.ติตถสูตร ๒.ภยสูตร ๓.เวณาสูตร ๔.สรภสูตร ๕.เกสปุตตสูตร ๖.สาฬหสูตร ๗.กถาวัตถสูตร ๘.ติตถิยสูตร ๙.มูลสูตร ๑๐.อุโบสถสูตร

พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีซึ่งรวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ ข้อความตรงกัน คือ บาลีเองก็ใช้ว่า **เกสปุตตสูตร**

ท่านผู้ฟังอาจคิดว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่ว่าธรรมทั้งหลายค่อย ๆ คลาดเคลื่อนไปได้ทีละเล็กทีละน้อยโดยซอกข้าง โดยความเข้าใจบ้าง ในที่สุดท่านก็จะไม่ทราบว่ามีชื่อในพระบาลีจริง ๆ นั้นเป็นอย่างไร

ข้อความตอนหนึ่งใน **ปปัญจสูทนี** มีว่า

บุคคลย่อมเกิดในนรก เพราะไม่ศึกษา ไม่สอบสวน เมื่อไม่สอบถาม ย่อมไม่รู้ว่าสิ่งนี้ควรทำ นี่ไม่ควรทำ เมื่อไม่รู้ ย่อมไม่ทำสิ่งที่ควรทำ ทำสิ่งที่ไม่ควรทำ ก็ย่อมตกนรกเพราะเหตุนี้ ส่วนผู้ศึกษา สอบถาม ย่อมบังเกิดในสวรรค์

ท่านที่ยังไม่ได้เป็นพระอริยบุคคล มีปัจจัยที่จะให้เกิดในอบายภูมิ เพราะฉะนั้น การที่จะพ้นจากอบายภูมิ จะต้องเป็นบุคคลที่ศึกษา สอบถาม จึงสามารถที่จะพ้นได้

ขอกล่าวถึงข้อความใน **สัทธัมมปกาสินี อรรถกถาปฏิสัมภิทามรรค**

สัทธัมมปกาสินี หมายความว่า อรรถกถาที่ประกาศพระสัทธรรม เป็นอรรถกถาของ **ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค มหาวรรค ญาณกถา** ในข้อธรรมเรื่อง **ธัมมัญญัติญาณนิทเทส**

ข้อความใน **สัทธัมมปกาสินี อรรถกถา** มีว่า

คำว่า ย่อมรู้ ชานาติ คือ ย่อมรู้ ย่อมเห็น ด้วยญาณที่ปรารภภาวนาตาม ทำนองแห่งสุดตะ เพราะฉะนั้น ย่อมเห็นสิ่งที่รู้แล้วนั่นเองด้วยญาณ เช่นเดียวกับเห็นสิ่งที่เห็นด้วยจักขุ และเช่นเดียวกับที่ได้สัมผัสผลมะขามป้อมที่อยู่บนพื้นฝ่ามือ

เป็นเรื่องของความรู้ชัด ซึ่งเป็นปัญญา

คำว่า ย่อมรู้ ชานาติ คือ ย่อมรู้ ย่อมเห็น ด้วยญาณที่ปรารภภาวนา ตาม ทำนองแห่งสุดตะ

สุดตะ คือ การฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงแสดงสภาพปรมัตถธรรมตามที่พระองค์ทรงตรัสรู้ บางท่านกล่าวว่า การเจริญสติปัฏฐานตรงกับปรมัตถธรรมที่ได้ศึกษา ซึ่งท่านก็ควรจะทราบว่าได้ตรง ไม่ตรง ไม่ได้ เพราะเหตุว่าปรมัตถธรรมทั้งหมดที่ทรงแสดงนั้น เพราะทรงตรัสรู้สภาพธรรมด้วยสติและญาณตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น เมื่อเจริญสติปัฏฐาน จึงตรงกับปรมัตถธรรมทุกประการ

และที่ว่า การเห็นไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล สี่ที่ปรากฏทางตาไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล การได้ยินไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เสียงที่

ปรากฏไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นสภาพธรรมที่อาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป นี่ตามที่ทุกท่านได้ยินได้ฟังตามทำนองแห่งสุดตะ คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เป็นทุกข์ เพราะไม่เที่ยง ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เพราะฉะนั้น การที่ปัญญาจะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงนั้น ไม่ใช่รู้อย่างอื่น แต่ย่อมเห็นสิ่งที่รู้แล้วนั่นเองด้วยญาณ

คำว่า ย่อมเห็นสิ่งที่รู้แล้วนั่นเองด้วยญาณ หมายความว่าถึงญาณแต่ละขั้นที่เดียว อย่างนามรูปปริเฉทญาณ ปัญญาที่รู้ลักษณะที่ต่างกันของนามธรรมและรูปธรรม ก็เพราะเห็นสิ่งที่รู้แล้วนั่นเอง

ทุกวัน ๆ ท่านเห็นสี ท่านรู้สี ท่านได้ยินเสียง ท่านรู้เสียง ท่านรู้กลิ่น รู้รส รู้โผฏฐัพพะ รู้เรื่องราว คิดนึก เป็นสุข เป็นทุกข์ต่าง ๆ นี่เป็นสิ่งที่ทุกท่านรู้ แต่ว่าการที่จะเป็นญาณนั้น คือ ย่อมเห็นสิ่งที่รู้แล้วนั่นเองด้วยญาณ ไม่ใช่เห็นอย่างอื่น ไม่ใช่รู้อย่างอื่น

เพราะฉะนั้น การเจริญสติปัฏฐาน จึงเป็นการรู้สภาพธรรมตามปกติที่ท่านรู้แล้วนั่นเองทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แต่จะสมบูรณ์เป็นวิปัสสนาญาณได้ ก็ด้วยการที่ย่อมเห็นสิ่งที่รู้แล้วนั่นเองด้วยญาณ เช่นเดียวกับเห็นสิ่งที่เห็นด้วยจักขุ และเช่นเดียวกับที่ได้สัมผัสผลมะขามป้อมที่อยู่บนพื้นฝ่ามือ

ขณะนี้ท่านนึกถึงสิ่งที่อยู่ที่บ้าน ไม่ใช่เห็นด้วยจักขุ แต่ขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้เป็นความจริง เห็นสิ่งที่เห็นด้วยจักขุ เพราะฉะนั้น ญาณที่ประจักษ์สภาพธรรมตามความเป็นจริง คือ ย่อมรู้สิ่งที่รู้แล้วนั่นเองด้วยญาณ เช่นเดียวกับเห็นสิ่งที่เห็นด้วยจักขุ และเช่นเดียวกับได้สัมผัสผลมะขามป้อมที่อยู่บนพื้นฝ่ามือ

ท่านใช้พยัญชนะว่า ได้สัมผัส เวลานี้มะขามป้อมอาจจะอยู่ที่อื่น ยังไม่ได้มาอยู่บนฝ่ามือ เพราะฉะนั้น ท่านจะทราบว่ามีมะขามป้อมนั้นมีสัมผัสประการใด ก็ไม่เหมือนกับขณะที่ผลมะขามป้อมนั้นกำลังสัมผัสอยู่บนพื้นฝ่ามือ เพราะฉะนั้น ความรู้ชัดของญาณ คือ รู้สภาพธรรมนามและรูปตามความเป็นจริง ตามปกติ อย่างถูกต้องนั่นเอง ไม่ใช่ว่ารู้คลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง

ข้อความต่อไปมีว่า

บทว่า อญญาติ คือ รู้ทั่ว เมื่อทำอาเสวนะโดยคลองแห่งสิ่งที่ได้เห็นแล้ว
นั่นเอง ชื่อว่า ย่อมรู้ด้วยญาณ

ไม่ใช่ว่าอยู่เฉย ๆ ก็เกิดญาณขึ้นได้ บางท่านฟังแต่เรื่องของวิปัสสนาญาณ
แต่ไม่ได้ฟังเรื่องของเหตุว่าเจริญอย่างไรจึงจะเป็นผลให้วิปัสสนาญาณเกิดขึ้น ที่ท่าน
ชอบฟัง ก็เพื่อจะเปรียบเทียบกับความรู้ของท่านว่า ขณะนี้เป็นวิปัสสนาญาณหรือยัง
โดยที่ไม่ได้คำนึงถึงเหตุว่า ท่านเจริญเหตุที่จะให้ปัญญารู้ชัด รู้ทั่ว แล้วหรือยัง

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่วิปัสสนาญาณ จนกว่าเมื่อทำอาเสวนะโดยคลองแห่งสิ่งที่ได้
เห็นแล้วนั่นเอง ชื่อว่า ย่อมรู้ด้วยญาณ ระลึกบ่อย ๆ รู้ในสภาพที่เป็นนามธรรม
รูปธรรม จนกระทั่งรู้ชัด จึงชื่อว่าวิปัสสนาญาณได้ เมื่อเหตุสมควรแก่ผล

บทต่อไปว่า

บทว่า ปฏิวิชฺชติ ย่อมแทงตลอด เมื่อให้สิ่งที่เห็นแล้วถึงความบริบูรณ์ด้วย
ภาวนา ชื่อว่า ย่อมแทงตลอดด้วยญาณ

เมื่อรู้แล้ว ยังจะต้องละ และที่จะละได้ ก็เพราะเหตุว่าแทงตลอดในสภาพนั้น ๆ
ตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น การที่จะชื่อว่าปฏิวิชฺชติ ย่อมแทงตลอดนั้น เมื่อให้
สิ่งที่เห็นแล้วถึงความบริบูรณ์ด้วยภาวนา การอบรมเจริญสติปัญญาจะต้องสมบูรณ์ขึ้น
เรื่อย ๆ เป็นขั้น ๆ จนกระทั่งถึงขั้นที่แทงตลอดด้วยญาณ

ข้อความต่อไปมีว่า

สลกฺขณํ อีกอย่างหนึ่ง ย่อมรู้ด้วยสามารถลักษณะ ย่อมเห็นด้วยสามารถกิจ
ย่อมรู้ทั่วด้วยสามารถอาการปรากฏ และแทงตลอดด้วยสามารถเหตุใกล้ให้เกิด

เป็นสภาพปรมาัตถธรรมที่ผู้รู้รู้ตามความเป็นจริง เพราะย่อมรู้ด้วยสามารถ
ลักษณะ ย่อมเห็นด้วยสามารถกิจ ย่อมรู้ทั่วด้วยสามารถอาการปรากฏ และแทง
ตลอดด้วยสามารถเหตุใกล้ให้เกิด ถ้าไม่มีลักษณะปรากฏให้รู้ จะชื่อว่ารู้สภาวะธรรม
รู้สภาพธรรมนั้นไม่ได้ รู้ได้อย่างไรถ้าสภาวะธรรมนั้น ๆ ไม่ปรากฏลักษณะให้รู้ รู้ไม่ได้

ที่ชื่อว่า รู้สภาวะธรรม รู้สภาพลักษณะของธรรม ก็เพราะลักษณะของสภาวะธรรมนั้นปรากฏ ขณะนี้กำลังเห็น มีจริง เป็นของจริง คือ สภาวะธรรม เป็นสภาพธรรมที่มีลักษณะปรากฏให้รู้ได้ เป็นสภาพรู้ทางตา คือ กำลังเห็นในขณะนี้ เป็นสภาพรู้อย่างหนึ่ง

ขณะที่กำลังได้ยิน ก็มีสภาวะ สภาพที่รู้เสียง ที่เสียงปรากฏเพราะรู้เสียง เพราะฉะนั้น สภาวะธรรมที่เป็นนามธรรม คือ สภาพที่กำลังรู้เสียง และเสียงก็เป็นสภาวะธรรมที่ปรากฏทางหู

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานรู้สภาวะลักษณะ ย่อมรู้ได้ด้วยสามารถ ลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ เพราะว่าสภาพธรรมนั้น ๆ มีลักษณะที่ปรากฏให้รู้ได้

๒๒๕

ทุกท่านเห็นทุกวัน สีสันวัณณะเป็นสภาวะธรรม มีลักษณะที่ปรากฏทางตา ถ้าไม่รู้ความจริงอย่างนี้ จะไปรู้อย่างอื่น จะถือว่ารู้สภาวะธรรมได้ไหม ก็ไม่ได้ ฉันทะ ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ก็โดยนัยเดียวกัน

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานย่อมรู้ด้วยสามารถลักษณะ มีลักษณะจริง ๆ ปรากฏ จะเป็นทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจก็ตาม เมื่อเป็นสภาวะธรรม ต้องมีลักษณะปรากฏ

ย่อมเห็นด้วยสามารถกิจ เห็นความต่างกันของสภาวะธรรมนั้น ๆ ตามความเป็นจริง สภาพรู้ทางตา คือ การเห็น ก็เป็นอย่างหนึ่ง สภาพรู้ทางหู คือ การได้ยิน ก็เป็นสภาพรู้อีกอย่างหนึ่ง นามธรรมที่เห็นไม่ใช่นามธรรมเดียวกับนามธรรมที่ได้ยิน นามธรรมที่เห็นจะเกิดขึ้นครั้งใด ขณะใด ก็ทำกิจเห็น นามธรรมที่ได้ยินจะเกิดขึ้นครั้งใด ขณะใด ก็ทำกิจได้ยินเท่านั้น เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานสามารถรู้สภาวะธรรมได้โดยสามารถลักษณะ และย่อมเห็นด้วยสามารถกิจของสภาวะธรรมนั้น ๆ

โลกเจตสิกเกิด มีความยินดี มีความติดข้อง มีความพอใจ มีความปรารถนา มีกิจที่ทำให้ติด ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานสามารถที่จะเห็นด้วยสามารถของกิจของสภาวะธรรมนั้น ๆ ย่อมรู้ทั่วด้วยสามารถอาการปรากฏ ไม่ว่าจะเป็นสภาพธรรมที่เป็นจิต หรือเจตสิก หรือรูปก็ตาม ที่ปัญญาจะรู้ทั่ว ที่ปัญญาจะรู้ได้นั้น ย่อมรู้ทั่วด้วยสามารถอาการปรากฏ เมื่อสภาวะธรรมเหล่านั้นปรากฏอย่างไร ผู้ที่เจริญสติก็จะรู้สภาวะธรรมนั้น ๆ ตามความเป็นจริง จึงชื่อว่า ย่อมรู้ทั่วด้วยสามารถอาการปรากฏ

ถ้าสภาพธรรมปรากฏแล้ว ไม่รู้ หลงลืมสติไป จะรู้ทั่วได้ไหม ไม่ได้ เพราะฉะนั้น ไม่ว่าสภาพธรรมนั้นจะเป็นลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรมปรากฏทางตา หรือทางหู จมูก ลิ้น กาย ใจก็ตาม เมื่อปรากฏแล้วไม่หลงลืมสติ จึงรู้ทั่วด้วย

สามารถอาการปรากฏของสภาพธรรมนั้น ๆ นี่คือ ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานและแทงตลอดด้วยสามารถเหตุไฉไลให้เกิด

การที่จะรู้ถึงเหตุปัจจัยของสภาพธรรมที่ปรากฏได้จะต้องเป็นญาณชั้นธัมมัญญิติ ญาณ คือ ญาณที่รู้ว่าสภาพธรรมนั้นอาศัยปัจจัยอะไรจึงได้เกิดขึ้น แต่ว่าก่อนที่จะรู้ถึงปัจจัย ผู้นั้นจะต้องรู้ด้วยสามารถลักษณะ ด้วยสามารถกิจ ด้วยสามารถอาการ ปรากฏของสภาพธรรมนั้น และารู้ ก็จะต้องรู้ตามความเป็นจริง ถ้าคลาดเคลื่อนสักนิดหนึ่งก็ไม่สามารถบรรลุถึงวิปัสสนาญาณ แม้แต่เพียงขั้นต้น

อย่างคำว่า “จิตสัง” ตามข้อความที่ท่านผู้ฟังเขียนมามีใจความว่า เป็นคำที่รู้กันอยู่ ใช้กันอยู่ระหว่างอาจารย์กับศิษย์บ้าง ระหว่างผู้ที่ปฏิบัติบ้าง ไม่ควรจะเป็นคำที่จะต้องพิจารณาโดยละเอียดถึงสภาพธรรมนั้น ๆ เพราะเหตุว่าเป็นที่รู้ที่เข้าใจกันอยู่แล้ว

แต่ที่ว่า เป็นที่รู้ เป็นที่เข้าใจนั้น รู้ถูก เข้าใจถูกต้องตามสภาพลักษณะของธรรมนั้น ๆ หรือว่า รู้ผิด เข้าใจผิด

อย่างนามรูปปริเฉทญาณ เป็นความสมบูรณ์ของปัญญาที่รู้ลักษณะที่ต่างกันของนามธรรมและรูปธรรม ถ้ารู้ว่า จิตสัง จะเป็นการรู้ลักษณะของนามธรรมหรือเปล่าก็ไม่ใช่ เพราะว่าลักษณะของนามธรรม คือ สภาพรู้ ซึ่งไม่มีสีสนัสนัสนะ ไม่ใช่เสียง ไม่ใช่กลิ่น ไม่ใช่รส ไม่ใช่ร้อน ไม่ใช่อ่อน ไม่ใช่แข็ง แต่กำลังเห็นในขณะนี้ ที่เห็นนี้เป็นสภาพรู้ เพราะฉะนั้น ถ้าสติเกิดระลึกว่าสภาพนั้นไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงสภาพรู้ชนิดหนึ่ง ท่านจึงจะรู้ว่า ที่ท่านเคยยึดถือเป็นเราเห็นนั้น ความจริงแล้วเป็นแต่เพียงสภาพรู้ทางตาชนิดหนึ่งเท่านั้น ไม่ได้สังอะไรใช่ไหม

ถ้าท่านระลึกอย่างนี้ ปัญญาของท่านจะรู้ในสภาพที่เป็นนามธรรมถูกต้อง ไม่คลาดเคลื่อน ขณะที่กำลังได้ยิน กิจของสภาพธรรมนี้ คือ รู้เสียง เพราะฉะนั้น ท่านรู้ลักษณะของนามธรรมตามความเป็นจริงว่า เป็นแต่เพียงสภาพรู้เท่านั้น

ขณะที่ได้ยิน สังอะไรหรือเปล่า ไม่ได้สัง ถ้าท่านเจริญปัญญารู้สภาพธรรมถูกต้องตามความเป็นจริง ท่านจะไม่คลาดเคลื่อน และท่านจะถึงความสมบูรณ์ที่เป็นวิปัสสนาญาณได้

ในนามรูปปริจเฉทญาณ จะไม่มีสภาพนามธรรมที่ปรากฏโดยไม่ใช้สภาพรู้ ก่อนที่ท่านจะรู้ถึงปัจจัยว่า นามธรรมชนิดนั้นที่กำลังปรากฏ อารมณ์อย่างนั้น ลักษณะอย่างนั้น เกิดเพราะอะไรเป็นปัจจัย ก่อนที่จะแทงตลอดถึงปัจจัยที่ทำให้เกิดนามธรรม และรูปธรรมที่ปรากฏในญาณนั้น ท่านจะต้องรู้สภาพธรรมที่เป็นนามธรรม รู้สภาพธรรมที่เป็นรูปธรรมที่ปรากฏในญาณนั้น ตรงตามความเป็นจริง ไม่คลาดเคลื่อน จึงจะแทงตลอดในสภาพธรรมที่เป็นปัจจัยได้ และจะละลายได้ว่า สภาพธรรมที่ปรากฏนั้น ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงลักษณะของสภาพธรรมแต่ละชนิดซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยแต่ละอย่าง แต่ไม่มีจิตสังขล

ไม่ว่าท่านจะระลึกถึงลักษณะของนามธรรมใด นามธรรมเป็นสภาพรู้เท่านั้น เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องที่ท่านผู้ฟังจะพิจารณาสอบถามสภาพธรรมตามลักษณะที่ปรากฏกับพยัญชนะที่ท่านได้ยินได้ฟังโดยถูกต้อง มิฉะนั้นแล้ว ท่านจะไม่สามารถรู้ชัดในสภาพธรรมนั้น ๆ ตามความเป็นจริงได้

สำหรับท่านผู้ฟังที่ยังไม่เห็นความสำคัญของพยัญชนะและอรรถที่จะต้องสมบูรณ์ทั้งสองประการ ใน **อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต ปฐมปัณณาสก์ อธิกรณวรรคที่ ๒ ข้อ ๒๖๖** มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความพ้นเพื่อนเลือนหายแห่งสัทธรรม ๒ อย่างเป็นไฉน คือ บทพยัญชนะที่ตั้งไว้ไม่ดี ๑ อรรถที่นำมาไม่ดี ๑ แม้เนื้อความแห่งบทพยัญชนะที่ตั้งไว้ไม่ดี ก็ย่อมเป็นอันนำมาไม่ดี ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความพ้นเพื่อนเลือนหายแห่งสัทธรรม

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่พ้นเพื่อนไม่เลือนหายแห่งสัทธรรม ๒ อย่างเป็นไฉน คือ บทพยัญชนะที่ตั้งไว้ดี ๑ อรรถที่นำมาดี ๑ แม้เนื้อความแห่งบทพยัญชนะที่ตั้งไว้ดีแล้ว ก็ย่อมเป็นอันนำมาดี ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่พ้นเพื่อนไม่เลือนหายแห่งพระสัทธรรม

นี่เป็นพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคโดยตรงจากพระไตรปิฎก เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังควรจะเห็นความสำคัญของพยัญชนะและอรรถ ถ้าท่านผู้ฟังไม่เห็นประโยชน์ของพระสูตรซึ่งเป็นพระธรรมจากพระโอษฐ์ ก็หมายความว่า ท่านไม่เห็นคุณค่าของพระธรรม แต่ว่าทุกพยัญชนะที่พระผู้มีพระภาคตรัสนั้น เพื่อพุทธบริษัทจะได้ใคร่ครวญ และพิจารณา เพื่อตรวจสอบตัวของท่านเอง

อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต ปฐมปณาสก์ ข้อ ๒๖๗ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คนพาล ๒ จำพวก ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ คนที่ไม่เห็นโทษโดยความเป็นโทษ ๑ คนที่ไม่รับรองตามธรรมเมื่อผู้อื่นแสดงโทษ ๑ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คนพาล ๒ จำพวกนี้แล

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บัณฑิต ๒ จำพวก ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ คนที่เห็นโทษโดยความเป็นโทษ ๑ คนที่รับรองตามธรรมเมื่อผู้อื่นแสดงโทษ ๑ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บัณฑิต ๒ จำพวกนี้แล

มีประโยชน์ หรือไม่มีประโยชน์ สำหรับใคร ถ้าไม่ใช้พุทธบริษัท ที่จะตรวจสอบว่า ท่านเข้าใจสภาพธรรมถูกต้องตามที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้ทั้งปริยัติและปฏิบัติหรือไม่ ถ้าปริยัติอย่างหนึ่ง ปฏิบัติอีกอย่างหนึ่ง ก็ไม่ตรงกันเสียแล้ว และเมื่อท่านได้ฟังธรรมแล้ว ท่านเป็นผู้ที่เห็นโทษโดยความเป็นโทษ หรือว่าไม่เห็นโทษโดยความเป็นโทษ ท่านเป็นผู้ที่รับรองตามธรรมเมื่อผู้อื่นแสดงโทษ หรือว่าท่านเป็นผู้ที่ไม่รับรองตามธรรมเมื่อผู้อื่นแสดงโทษ ซึ่งเป็นสิ่งที่จะเตือนให้ท่านผู้ฟังได้คิด ได้พิจารณาว่า การฟังธรรมและการปฏิบัติธรรมของท่านนั้น ตามเหตุและผลที่ถูกต้องหรือไม่

อย่างการเจริญสติเป็นปกติในชีวิตประจำวัน เพื่อสติจะระลึกรู้ลักษณะของนาม และรูปทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เพราะมีสภาวะลักษณะปรากฏให้รู้ อย่างนี้จะผิดหรือจะถูก ถ้าเจริญสติรู้อย่างนี้จะชื่อว่า ปฏิบัติผิดได้ไหม แต่ถ้าท่านไม่เจริญสติระลึกรู้สภาพธรรม คือ นามและรูปทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ที่มีลักษณะปรากฏให้รู้ อย่างนั้นจะชื่อว่า ปฏิบัติธรรมผิดหรือ

ถูก ถ้าไม่มีสภาวะลักษณะปรากฏให้รู้ แต่เข้าใจว่ารู้มาก ซึ่งความจริงไม่ได้รู้นามธรรม และรูปธรรมที่มีสภาวะลักษณะปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ข้อความต่อไปในข้อ ๒๖๘ มีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้ย่อมกล่าวตู่ตถาคต ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ คนเจ้าโทสะซึ่งมีโทสะอยู่ภายใน ๑ คนที่เชื่อโดยถือผิด ๑ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้ ย่อมกล่าวตู่ตถาคต

ไม่ใช่พวกเดียว แต่ว่ามี ๒ จำพวก คือ พวกหนึ่ง คนเจ้าโทสะ ซึ่งมีโทสะอยู่ภายใน ไม่พอใจในคำที่มีเหตุมีผล ได้ยินได้ฟังสภาพธรรมที่เป็นเหตุเป็นผล แต่ไม่พอใจ ไม่ชอบในเหตุและผลนั้น เป็นคนเจ้าโทสะซึ่งมีโทสะอยู่ภายใน ๑ และเป็นคนที่เชื่อโดยถือผิด ๑ สิ่งที่ถูกได้ฟังแล้วคิดว่าผิด สิ่งผิดได้ฟังแล้วคิดว่าถูก เพราะเหตุว่าเป็นคนที่เชื่อโดยถือผิด

ข้อ ๒๖๙ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้ย่อมกล่าวตู่ตถาคต ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ คนที่แสดงสิ่งที่ตถาคตมิได้ภาสิตไว้มิได้ตรัสไว้ว่า ตถาคตได้ภาสิตไว้ได้ตรัสไว้ ๑ คนที่แสดงสิ่งที่ตถาคตภาสิตไว้ตรัสไว้ว่า ตถาคตมิได้ภาสิตไว้มิได้ตรัสไว้ ๑ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้แล ย่อมกล่าวตู่ตถาคต

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้ย่อมไม่กล่าวตู่ตถาคต ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ คนที่แสดงสิ่งที่ตถาคตมิได้ภาสิตไว้มิได้ตรัสไว้ว่า ตถาคตมิได้ภาสิตไว้มิได้ตรัสไว้ ๑ คนที่แสดงสิ่งที่ตถาคตภาสิตไว้ตรัสไว้ว่า ตถาคตได้ภาสิตไว้ได้ตรัสไว้ ๑ ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้แล ย่อมไม่กล่าวตู่ตถาคต

ท่านผู้ใดจะชื่อว่ากล่าวตู่ หรือไม่กล่าวตู่ ก็คือ ยกพระธรรมที่ได้ทรงแสดงไว้มาแสดง เพราะเหตุว่าพระธรรมที่ได้ทรงแสดงไว้นั้น สมบูรณ์พร้อมทั้งเหตุผล ทั้งสภาพธรรมปรากฏที่ให้พิสูจน์ได้ เพราะทนต่อการพิสูจน์ เพราะฉะนั้น ทั้งอรรถ ทั้งพยัญชนะที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้แล้ว ก็ควรที่พุทธบริษัทจะได้กล่าวถึงทั้ง

พญฺชนะและอรรถที่สมบุรณฺ ไม่ใช่ว่าฉลาดเคลื่อน โดยการใชพญฺชนะที่ไม่มีในพระไตรปิฎก

อย่างคำว่า เข้ากัมมัญฐาน กับ การเจริญสติปัฏฐาน ท่านผู้ฟังได้ยินคำไหนในพระไตรปิฎก เจริญสติปัฏฐาน หรือว่าเข้ากัมมัญฐาน ออกกัมมัญฐาน

ในพระไตรปิฎกมีคำว่า หลงลืมสติ กับคำว่า มีสติเจริญสติ และการเจริญสติก็ไม่ใช่ว่ามีตัวตนไปเจริญ แต่การเจริญ คือ การอบรม ระลึกเนื่อง ๆ บ่อย ๆ จนกว่าสติและปัญญาจะมั่นคง นั่นคือ การเจริญสติ ไม่ใช่ว่ามีตัวตนไปเข้า ไปออก หรือแม้แต่ความคิดที่ว่าทำวิปัสสนา บางทีเวลาที่สติกำลังระลึกถึงลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรม จะเกิดความรู้สึกว่าทำวิปัสสนาขึ้นแทรก ในขณะนั้น แม้อย่างนั้น ก็ยังต้องละ เพราะว่า เป็นเรื่องที่จะต้องรู้ตรงสภาพธรรมที่ปรากฏ ไม่มีสิ่งอื่น ไม่มีการรู้สึกว่าการทำวิปัสสนาเข้ามาแทรก หรือเข้ามาคั่น ที่จะทำให้ไม่รู้ตรงลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ ตามความเป็นจริง

ถ้าสติระลึกตรงลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงแล้ว มีแต่ลักษณะปรมาณูธรรม สภาพธรรมลักษณะหนึ่ง ๆ ที่ปรากฏแต่ละทางตามความเป็นจริงเท่านั้น แต่ถ้ารู้สึกว่าการทำวิปัสสนาขึ้น ก็ไม่ตรงลักษณะของสภาพธรรม เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องความละเอียดที่ผู้เจริญสติปัฏฐานจะต้องทราบ ว่า ขณะใดหลงลืมสติ ขณะใดมีสติ ขณะใดเป็นตัวตน มีความรู้สึกว่าเป็นตัวตนแทรก หรือคั่น ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานจะต้องรู้ เพื่อละ

บางท่านไม่ได้ไปสู่สำนักหนึ่งสำนักใด เวลาที่ท่านรู้สึกว่าการทำวิปัสสนา ดิฉันก็ได้เรียนให้ทราบว่า ขณะนั้นเป็นตัวตน ท่านก็บอกว่าจะเป็นตัวตนได้อย่างไร ตัวตนของท่านนี้บางมากแล้ว ท่านไม่เข้าใจเลยว่า ทำไมดิฉันจึงกล่าวว่าเป็นตัวตน ทำไมดิฉันไม่อนุโมทนาที่ท่านกล่าวว่าได้ญาณนั้นญาณนี้แล้ว ซึ่งในขณะนั้นมีสภาพธรรมตามความเป็นจริงที่ท่านไม่ได้ระลึกถึง คือสภาพของนามธรรมที่คิดอย่างนั้นหรือรู้สึกอย่างนั้นว่า เป็นแต่เพียงลักษณะของนามธรรมชนิดหนึ่ง

ทุกนาม ทุกรูป ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ สติระลึก นิดเดียว เกิดแทรกขึ้นมาอีกแล้วว่า จะทำอย่างนั้นบ้าง หรือว่ากำลังทำวิปัสสนาบ้าง หรือกำลังเป็นอย่างนี้บ้าง ซึ่งความจริงแล้ว ถ้าไม่รู้ทั่วจริง ๆ ตัวตนก็หมดสิ้นไม่ได้ ด้วยเหตุนี้วิปัสสนาญาณจึงมีหลายชั้น และสมบุรณ์ขึ้นเป็นชั้น ๆ ด้วย ไม่ใช่ว่าพอสติ เริ่มระลึกถึงลักษณะของนามรูป ท่านก็ไม่มีตัวตนแล้ว บางมากแล้ว หมดไปตั้งมากแล้ว ถ้าอย่างนั้นคงจะสะดวกมาก ง่ายมากต่อการที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม

ถ้าญาณชั้นที่หนึ่งยังไม่เกิด จะไม่ทราบว่าตัวตนมีมากสักเท่าไร ต่อเมื่อสติ ระลึกทั่วขึ้น ย้อนไปถึงอดีต ก็ทราบได้ว่า ขณะนั้นตัวตนมากเหลือเกิน เพราะเหตุว่า ยังไม่รู้ทั่วตามปกติของสภาพธรรม ตามความเป็นจริง

การที่ปัญญาจะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงนั้น ขอให้ท่านผู้ฟังได้พิจารณา จนกระทั่งมีความแน่ใจจริง ๆ ว่า ปัญญานั้นไม่ใช่รู้อย่างอื่น แต่จะต้องรู้สภาพธรรมที่ กำลังปรากฏแก่ท่านแต่ละคน ตามความเป็นจริงที่ได้สะสมมา

ถ้าท่านมีโลภะทางตา เพราะว่าสะสมมามาก อีกท่านหนึ่งมีโลภะทางหู มากกว่าทางอื่น เพราะเหตุว่าสะสมความพอใจในเสียงมามาก ในอดีตตัวท่านเป็น อย่างไร สภาพธรรมใดเกิดปรากฏ เพราะเหตุปัจจัยอย่างไร ผู้ที่เจริญสติจะต้องรู้ชัดใน สภาพธรรมที่ตนเองได้สะสมมา และรู้ว่าสภาพธรรมนั้นเป็นแต่เพียงนามธรรมและ รูปธรรมตามความเป็นจริง จึงจะสามารถละคลายการที่เคยยึดถือนามและรูปว่าเป็น ตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้

ถ้าท่านไปบังคับไว้ไม่ให้โลภะเกิด ไม่ให้โทสะเกิด และคิดว่าท่านมีความรู้ ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมมาก แต่นั่นไม่ใช่ชีวิตจริง ๆ ซึ่งถ้าท่านจติ ปฏิสนธิ ใหม่ เป็นเด็กยังคงมีความพอใจใหม่ ในรสอาหาร ในเครื่องเล่น ในสิ่งต่าง ๆ ยับยั้ง ไม่ได้เลย กลับมีความพอใจอีก ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เพราะเหตุว่าท่านไปบังคับไว้ ท่านไม่ได้ระลึกถึงสภาพธรรมตามความเป็นจริง แต่ผู้ที่ อบรมเจริญสติปฏิฐานรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ไม่ใช่รู้ผิด

เพราะฉะนั้น ถ้าได้สะสมอบรมมาจริง ๆ สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมถึงขั้นพระอรหันต์ได้ แม้ว่าอายุเพียง ๗ ขวบ ๗ ขวบเป็นวัยของการเล่น เป็นวัยของการสนุก เป็นวัยของการเพลิดเพลิน แต่เพราะเหตุว่าเคยสะสมการระลึกถึงสภาพธรรมไม่ว่าจะเป็นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจเป็นปกติ เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าจะมีวัยเพียง ๗ ขวบ ซึ่งเป็นวัยของความสนุก ความติด ความเพลิดเพลิน แต่ผู้นั้นก็ยังสามารถเป็นพระอรหันต์ได้ เพราะว่าเป็นผู้มีปกติรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง

การที่จะรู้แจ้งเป็นพระอรหันต์สำหรับผู้ที่ได้สะสมอบรมมานั้น ท่านตรัสรู้กันเร็วมาก ทำไม่ได้ ยังไม่ได้ไปเข้ากัมมัฏฐาน ยังไม่ได้ออกกัมมัฏฐานอะไรเลย แต่เพราะเหตุว่าระลึกถึงสภาพธรรมตามปกติ ตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นโลภะ โทสะ โมหะ อิสสา มัจฉริยะ หรืออะไร ๆ จะเห็นอะไร ได้ยินอะไร เป็นปกติอย่างไร สติจะต้องระลึก เพื่อละการที่เคยยึดถือสภาพธรรมนั้น ๆ ว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล และถ้าท่านระลึกอย่างนี้ละเอียดยิ่งขึ้น ความรู้เพิ่มขึ้น ทิวทัศน์ ย่อมสามารถที่จะดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท แต่ถ้าท่านไม่อบรมเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ ก็ไม่บรรลु ไม่ว่าจะเป็นวัยไหนทั้งนั้น

๒๒๖

อังคตตรนิกาย ทุกนิบาต ปฐมปัณณาสก์ ข้อ ๒๘๔ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สมัยใดพวกโจรมีกำลัง สมัยนั้นพระเจ้าแผ่นดินย่อมถอยกำลัง

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ในสมัยเช่นนั้น พระเจ้าแผ่นดินย่อมไม่สะดวกที่จะเสด็จผ่านไป เสด็จออกไป หรือที่จะออกคำสั่งไปยังชนบทชายแดน ในสมัยเช่นนั้น แม้พวกพราหมณ์และคฤหบดีก็ไม่สะดวกที่จะผ่านไป จะออกไป หรือเพื่อตรวจตราการงานภายนอก

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สมัยใดพวกภิกษุเลวทรามมีกำลัง สมัยนั้นพวกภิกษุที่มีศีลเป็นที่รักย่อมถอยกำลัง

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ในสมัยเช่นนั้นภิกษุพวกที่มีศีลเป็นที่รัก เป็นผู้หนึ่งเจียดที่เดียวหนึ่งในท่ามกลางสงฆ์หรือคบชนบทชายแดน ข้อนี้ฉัน ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์ของชนมาก เพื่อมิใช่สุขของชนมาก แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความพินาศ เพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สมัยใดพระเจ้าแผ่นดินมีกำลัง สมัยนั้นพวกโจรย่อมถอยกำลัง

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ในสมัยเช่นนั้น พระเจ้าแผ่นดินย่อมสะดวกที่จะเสด็จผ่านไป เสด็จออกไป หรือที่จะออกคำสั่งไปยังชนบทชายแดน ในสมัยเช่นนั้น แม้พวกพราหมณ์และคฤหบดีย่อมสะดวกที่จะไป ออกไป หรือตรวจการงานภายนอก

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นเหมือนกัน สมัยใดพวกภิกษุที่มีศีลเป็นที่รักมีกำลัง สมัยนั้นพวกภิกษุที่เลวทรามย่อมถอยกำลัง

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ในสมัยเช่นนั้น พวกภิกษุที่เลวทรามเป็นผู้หนึ่งเจียดที่เดียวหนึ่งในท่ามกลางสงฆ์ หรือออกไปทางใดทางหนึ่ง ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ฉันย่อม

เป็นไปเพื่อประโยชน์ของชนมาก เพื่อสุขของชนมาก แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

เป็นเรื่องสมัยนี้หรือเปล่า และเป็นเรื่องธรรมก็ได้ การที่จะส่งคำสั่งออกไป การที่จะประกาศธรรมเผยแพร่ออกไป เป็นคำอุปมาให้เห็นว่า ขณะใดสมัยใดสะดวก ขณะใดสมัยใดลำบาก ถ้าเป็นสมัยที่ความรู้ความเข้าใจสภาพธรรมถูกต้อง มีการสอบถาม มีการพิจารณาตรวจสอบ เป็นสมัยที่ธรรมควรกระจายขยายออกไป ให้ได้พิจารณา ให้ได้ฟัง ให้ได้ศึกษา ให้ได้ตรวจสอบ แต่ถ้าเป็นสมัยที่ไม่มีความสนใจที่จะตรวจสอบสภาพธรรม ก็ไม่ใช่กาลสมัยที่จะขยาย หรือว่ากระจายพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงแล้วโดยสะดวก

ข้อความต่อไป ข้อ ๒๘๕ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราไม่สรรเสริญความปฏิบัติผิดของคน ๒ จำพวก คือ
คฤหัสถ์ ๑ บรรพชิต ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติผิดแล้ว ย่อมไม่ยังกุศลธรรมที่นำออกให้สำเร็จได้ เพราะเหตุแห่งการทำความปฏิบัติผิด

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราสรรเสริญความปฏิบัติชอบของคน ๒ จำพวก คือ
คฤหัสถ์ ๑ บรรพชิต ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติชอบแล้ว ย่อมยังกุศลธรรมที่นำออกให้สำเร็จได้ เพราะเหตุแห่งการทำความปฏิบัติชอบ

ขึ้นอยู่กับเหตุหรือเปล่า เพราะเหตุแห่งการทำความปฏิบัติชอบ ข้อปฏิบัติของท่านเป็นข้อปฏิบัติชอบ หรือว่าเป็นข้อปฏิบัติผิด เป็นสิ่งที่ท่านจะได้ตรวจสอบเพื่อประโยชน์ของท่านเอง ถ้าสติระลึกรู้สภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ปฏิบัติชอบ หรือว่าปฏิบัติผิด

จิตกำลังมีโลภะ มีความชอบใจ ไม่ใช่ตัวตน รู้ว่าเป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง การระลึกเช่นนี้ เป็นการปฏิบัติชอบ หรือว่าเป็นปฏิบัติผิด

ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ ทำให้รู้สภาพธรรมละเอียดขึ้น ไม่ว่าจะพูดอย่างไร จะทำอย่างไร จิตจะเป็นอย่างไร สติก็รู้ในสภาพที่ควรและไม่ควร สภาพใดเป็นสิ่งที่ควรจะทำ ควรจะเว้น สติก็เกิดขึ้นรู้ แล้วก็ละ แล้วก็เว้น เป็นการขัดเกลา เป็นการละคลายกิเลส พร้อมกับการเจริญสติปัฏฐานที่รู้ว่าสภาพนั้น ๆ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ซึ่งเป็นหนทางที่จะดับกิเลสทั้งหมดเป็นสมุจเฉทได้

แต่ไม่ใช่ว่า ท่านไม่มีสติที่จะระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามปกติตามความเป็นจริงเลย ก็ารู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยบุคคลโดยไม่รู้สภาพธรรมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ในเมื่อขณะเห็นก็ไม่รู้ ขณะได้ยินก็ไม่รู้ ขณะได้กลิ่นก็ไม่รู้ ขณะรู้สิ่งที่กระทบสัมผัสก็ไม่รู้ว่าไม่ใช่ตัวตน และจะไปรู้แจ้งพระนิพพานได้อย่างไร โดยไม่รู้สภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริง

ข้อ ๒๘๖ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพวกที่ห้ามอรรถและธรรม โดยสูตรซึ่งตนเรียนไว้ไม่ดี ด้วยพยัญชนะปฏิรูปนั้น ชื่อว่า ปฏิบัติแล้วเพื่อมิใช่ประโยชน์ของชนมาก เพื่อมิใช่สุขของชนมาก แก่งนเป็นอันมาก เพื่อความพินาศ เพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

อนึ่ง ภิกษุพวกนั้นยังจะประสบบาปเป็นอันมาก และทั้งชื่อว่า ทำสังฆกรรมนี้ให้อันตรธานไปอีกด้วย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพวกที่อนุโลมอรรถและธรรม โดยสูตรซึ่งตนเรียนไว้ดี ด้วยพยัญชนะปฏิรูปนั้น ชื่อว่า ปฏิบัติแล้วเพื่อประโยชน์ของชนมาก เพื่อความสุขของชนมาก แก่งนเป็นอันมาก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุพวกนั้นยังประสบบุญเป็นอันมาก ทั้งชื่อว่า ดำรงสังฆกรรมนี้ไว้อีกด้วย

พระสังฆกรรมเป็นเรื่องยากที่จะรักษา ที่จะดำรงการตรัสรู้สภาพธรรมถูกต้องตามความเป็นจริง บรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยบุคคล เพราะเหตุว่าเป็นเรื่องที่ละเอียดและ

ลึกซึ้ง ซึ่งจะต้องดำรงทั้งอรรถและพยัญชนะอย่างดี ไม่ให้คลาดเคลื่อนไปได้ มิฉะนั้น
แล้วก็เป็นหนทางที่จะทำให้พระสังฆธรรมนั้นพินาศไป เลื่อนหายไป

ถ. หนูเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ พอได้ยินอาจารย์พูดก็เจริญว่า ได้ยินหนอ
แบบนี้จะถูกหรือไม่ กำหนดว่า มีสติเกิด มีปัญญาเกิด พอได้ยินก็รู้ว่า ดับแล้ว สมาธิ
ก็เกิด ก็สงบไป

ส. ขณะนั้น ขณะที่ได้ยินหนอนั้น รู้อะไร

ถ. รู้ว่าอาจารย์พูดว่าอย่างไร

ส. เวลานี้กว่าได้ยินหนอนั้น อะไรเป็นนามธรรมที่รู้ว่าไม่ใช่ตัวตน

ถ. ที่ไม่ใช่ตัวตนหรือ

ส. ลักษณะอะไรที่ไม่ใช่ตัวตน

ถ. ปัญญา

ส. ปัญญารู้อะไร

ถ. รู้ว่าอาจารย์พูดก็ดับไปแล้ว รู้ว่าดับไป ๆ ก็กำหนดเรื่อยไป ถูกไหม

ส. กำลังเห็น อะไรเป็นนามธรรม ขณะนี้ ขณะที่กำลังเห็นนี้จะรู้ว่าไม่ใช่
ตัวตน เพราะรู้อย่างไร

ถ. ก็กำหนดว่า เห็นหนอ ๆ

ส. กำหนดว่า เห็นหนอ และรู้ได้อย่างไรว่าไม่ใช่ตัวตน

ถ. ก็ปัญญาก็เกิด

ส. แต่ว่าลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน สภาพธรรมที่เป็นนามธรรม เป็นรูปธรรม
ในขณะนั้นไม่ได้รู้ว่ามีลักษณะต่างกันอย่างไร ถ้านี้กว่าได้ยินหนอ เป็นสภาพธรรมที่คิด
นึกไม่ใช่สภาพธรรมที่รู้เสียง สภาพธรรมนามธรรมแต่ละชนิดไม่เหมือนกัน
เพราะฉะนั้น ถ้าในขณะนั้นไม่ได้สำเนียง ไม่ได้สังเกตว่า มีนามธรรมกี่ชนิด มี
ลักษณะต่างกันอย่างไร สติไม่ได้ค่อย ๆ ระลึกจนกระทั่งรู้ในความต่างกันของลักษณะ
ของนามธรรมชนิดต่าง ๆ และในขณะนั้นก็เป็นตัวตนที่กำลังคิดว่าได้ยินหนอ เพราะไม่
รู้ว่า ที่คิดว่าได้ยินหนอนั้น ก็เป็นนามธรรมอีกชนิดหนึ่ง ไม่ใช่ได้ยิน เข้าใจหรือยังคะ

ถ. เข้าใจแล้วค่ะ

สุ. ยังไม่ได้ประจักษ์ความเกิดดับอะไร เพราะเหตุว่ายังรู้ไม่ทั่ว

ถ. ขอบคุณมากค่ะ

อังคตตรนิกาย ปฐมปัณณาสก ข้อ ๒๔๓ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ บริษัทที่หนักในอามิส ไม่หนักในสังขาร ๑ บริษัทที่หนักในสังขาร ไม่หนักในอามิส ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่หนักในอามิส ไม่หนักในสังขารเป็นไฉน ภิกษุในบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ ต่างสรรเสริญคุณของกันและกันต่อหน้าคฤหัสถ์ผู้มุ่งหม่นฆ่าว่า ภิกษุรูปโน้นเป็นอุภโตภาควิมุต รูปโน้นเป็นปัญญาวิมุต รูปโน้นเป็นกายสักขี รูปโน้นเป็นทวิปฏิปัตตะ รูปโน้นเป็นสังขารวิมุต รูปโน้นเป็นธัมมานุสारी รูปโน้นเป็นสังขยานุสारी (เป็นชื่อของผู้ที่บรรลุลักษณะพระอริยะด้วยอินทรีย์ต่าง ๆ กัน) รูปโน้นมีศีล มีกัลยาณธรรม รูปโน้นมีศิลปะ มีธรรมเลวทราม เธอต่างได้ลาภด้วยเหตุนี้ ครั้นได้แล้วต่างก็กำหนดยินดี หมกมุ่น ไม่เห็นโทษ ไร้ปัญญา เป็นเหตุออกไปจากภพปริโคตอยู่

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทผู้หนักในอามิส ไม่หนักในสังขาร

โดยมากชอบพูดถึงเรื่องผลของการเจริญสติปัฏฐาน หรือที่ใช้คำว่าผลของการเจริญวิปัสสนา เก่งว่าถ้าไม่พูดถึงผลแล้ว ท่านผู้ฟังจะไม่เลื่อมใส แต่ความจริงแล้วควรที่จะได้ทราบว่า ผู้ใดเป็นผู้ที่หนักในสังขาร และผู้ใดเป็นผู้ที่หนักในอามิส

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่หนักในสังขาร ไม่หนักในอามิสเป็นไฉน ภิกษุในบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ ต่างไม่พูดสรรเสริญคุณของกันและกันต่อหน้าคฤหัสถ์ผู้มุ่งหม่นฆ่าว่า ภิกษุรูปโน้นเป็นอุภโตภาควิมุต รูปโน้นเป็นปัญญาวิมุต รูปโน้นเป็นกายสักขี รูปโน้นเป็นทวิปฏิปัตตะ รูปโน้นเป็นสังขารวิมุต รูปโน้นเป็นธัมมานุสारी รูปโน้นเป็นสังขยานุสारी รูปโน้นมีศีล มีกัลยาณธรรม รูปโน้นมีศิลปะ มีธรรมเลวทราม เธอต่างได้ลาภด้วยเหตุนี้ ครั้นได้แล้วก็ไม่กำหนด ไม่ยินดี ไม่หมกมุ่น มักเห็นโทษ มีปัญญา เป็นเหตุออกไปจากภพปริโคตอยู่

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทผู้หนักในสัทธรรม ไม่หนักในอามิส
ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้แล ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บรรดาบริษัท
๒ จำพวกนี้ บริษัทที่หนักในสัทธรรม ไม่หนักในอามิสเป็นเลิศ

ท่านผู้ฟังมักจะถามเสมอ ใครได้ญาณไหนแล้ว สนใจที่จะทราบ พยายามที่จะ
ถาม แต่ว่าท่านผู้ฟังไม่ควรที่จะเป็นผู้ที่เพียงเชื่อเพราะได้ฟัง ใครบอกก็เชื่อ อย่างนั้น
ไม่ใช่เหตุที่จะทำให้ท่านได้เป็นผู้ที่สมบูรณ์ด้วยเหตุและผล แต่จะทำให้ท่านเป็นผู้ที่เชื่อ
ทุกอย่างที่คนอื่นบอก หรือว่าเวลาที่ท่านถาม ใครพูดอย่างไร ท่านก็คิดว่าคนนั้นเป็นผู้
ที่มีสัจจะ เพราะฉะนั้น ก็ได้บรรลุคุณธรรมดังที่กล่าวแล้ว แต่ว่านั่นไม่ใช่วิธีที่จะทำให้
ท่านเป็นผู้ที่สมบูรณ์พร้อมด้วยเหตุและผล

สำหรับหนทางที่จะทำให้ท่านผู้ฟังไม่ใช่เป็นบุคคลที่เพียงเชื่อเพราะได้ฟัง คือ
การพิจารณาเหตุผลที่ได้ยินได้ฟัง ไม่ว่าจากท่านผู้หนึ่งผู้ใดก็ตาม และประพฤติกปฏิบัติ
เพื่อพิสูจน์ธรรมที่ได้ยินได้ฟัง ท่านก็จะรู้ได้ว่า ข้อปฏิบัติเช่นใด บุคคลใดได้ปฏิบัติแล้ว
ก็รู้แจ้งสภาพธรรมนั้นตามความเป็นจริง ซึ่งไม่ควรที่จะมีบุคคลที่ท่านคิดว่าเป็นมิตร
สหายชักชวนให้เชื่อเพียงเพราะได้ฟังเท่านั้น แต่ว่าต้องเป็นผู้ที่มีเหตุผลในการที่จะเชื่อ
ด้วยปัญญาของท่านเอง

อังคุตตรนิกาย ตติยปัณณาสก์ ข้อ ๓๗๙ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อัสตบุรุษผู้เขลา ไม่เฉียบแหลม ประกอบด้วยธรรม ๒
ประการ ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ให้ถูกทำลาย เขาย่อมเป็นไปกับด้วยโทษ ถูกผู้รู้
ติเตียน ทั้งได้ประสบบาปเป็นอันมากอีกด้วย ธรรม ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ไม่
พิจารณาไตร่ตรอง พุทธสรเสริญคุณของคนที่ควรติเตียน ๑ ไม่พิจารณาไตร่ตรอง พุ
ติโทษของคนที่ไม่ควรสรรเสริญ ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อัสตบุรุษผู้เขลา ไม่เฉียบแหลม ประกอบด้วยธรรม ๒
ประการนี้แล ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย เขาย่อมเป็นไปกับด้วยโทษ ถูก
ผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบาปเป็นอันมากอีกด้วย

ท่านผู้ฟังไม่ค่อยกลัวคำว่า บาป คล้าย ๆ กับว่าห่างไกลตัวท่านเสียเหลือเกิน แต่คงจะไม่ทราบว่าเป็นเพียงแต่ท่านออกนอกทางที่ถูกไป ก็เป็นทางที่ผิดเสียแล้ว และก็ไม่ใช่หนทางที่จะทำให้ท่านหมดจดจากกิเลสได้เลย เพราะฉะนั้น จึงต้องระมัดระวัง และไม่ประมาทจริง ๆ เพราะเหตุว่าบาปนั้นไม่ได้อยู่ไกล อยู่ใกล้ทุก ๆ ขณะที่เกิดความเห็นผิดขึ้น เพียงการสรรเสริญผิด ท่านก็ไม่ทราบเลยว่า ประสบบาปเป็นอันมาก เพราะเหตุว่าชื่นชมกับความเห็นผิด

ซึ่งถ้าท่านไม่พิจารณา ไม่ไตร่ตรองจริง ๆ ท่านก็ยังคงมีความเห็นผิดอยู่ แต่ว่าถ้าท่านเป็นผู้ที่ไตร่ตรอง พิจารณา เทียบเคียงเหตุผล และละความเห็นผิด ท่านก็จะพ้นจากบาปข้อนี้ได้ แต่ถ้าท่านไม่เป็นผู้ที่สำเหนียก ไม่เป็นผู้ที่สังเกต ไม่กลัวบาป ไม่คิดว่าบาปนั้นใกล้มากเพราะความเห็นผิด ท่านก็ยังคงมีบาปมากมาย

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สัตบุรุษผู้ฉลาดเฉียบแหลมประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย เขาย่อมไม่มีโทษ ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสพบุญเป็นอันมากอีกด้วย ธรรม ๒ ประการเป็นไฉน คือ พิจารณาไตร่ตรอง แล้วพูดติเตียนคนที่ควรติเตียน ๑ พิจารณาไตร่ตรอง แล้วพูดสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สัตบุรุษผู้ฉลาดเฉียบแหลมประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ นี้แล ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย เขาย่อมไม่มีโทษ ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสพบุญเป็นอันมากอีกด้วย

พิจารณาไตร่ตรองแล้วพูดติเตียนคนที่ควรติเตียน เป็นกุศล หรือเป็นอกุศล พูดติเตียนด้วยกุศลจิตได้ไหม เพื่ออนุเคราะห์ให้เห็นว่าสิ่งนั้นไม่ควร มีฉะนั้นแล้ว ผู้นั้นก็ไม่มีโอกาสที่จะได้ฟัง ได้พิจารณาว่า ข้อความที่บุคคลอื่นกล่าวถูกหรือผิดอย่างไร ถ้าเป็นบุคคลที่รับฟังก็ย่อมจะได้ประโยชน์ แต่ว่าผู้ที่กล่าวนั้น ก็ด้วยกุศลจิต ไม่ใช่ด้วยอกุศลจิต เพราะเหตุว่าเป็นผู้ที่ไตร่ตรองแล้วพูดติเตียนคนที่ควรติเตียน ๑ พิจารณาไตร่ตรองแล้วพูดสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ ๑

ข้อความต่อไป ข้อ ๓๘๐ มีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อสัตบุรุษผู้เขลา ไม่เฉียบแหลม ประกอบด้วยกรรม ๒ ประการ ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ให้ถูกทำลาย เขาย่อมเป็นไปด้วยกับโทษ ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบาปเป็นอันมากอีกด้วย กรรม ๒ ประการเป็นไฉน คือ ไม่พิจารณาไตร่ตรองแล้วเกิดเลื่อมใสในฐานะอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ๑ ไม่พิจารณาไตร่ตรองแล้วเกิดไม่เลื่อมใสในฐานะอันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อสัตบุรุษผู้เขลา ไม่เฉียบแหลม ประกอบด้วยกรรม ๒ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย เขาย่อมเป็นไปด้วยกับโทษ ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบาปเป็นอันมากอีกด้วย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สัตบุรุษผู้ฉลาดเฉียบแหลม ประกอบด้วยกรรม ๒ ประการ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย เขาย่อมไม่มีโทษ ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบุญเป็นอันมากอีกด้วย กรรม ๒ ประการเป็นไฉน คือ พิจารณาไตร่ตรองแล้วเกิดไม่เลื่อมใสในฐานะอันเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เลื่อมใส ๑ พิจารณาไตร่ตรองแล้วเกิดความเลื่อมใสในฐานะอันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สัตบุรุษผู้ฉลาดเฉียบแหลม ประกอบด้วยกรรม ๒ ประการนี้แล ย่อมบริหารตน ไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย เขาย่อมไม่มีโทษ ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบุญเป็นอันมากอีกด้วย

จะเห็นได้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุเคราะห์ โดยให้ท่านผู้ฟังพิจารณาไตร่ตรองแล้วเกิดความเลื่อมใสในฐานะที่ควรเลื่อมใส เกิดความไม่เลื่อมใสในฐานะที่ไม่ควรเลื่อมใส ไม่ใช่ว่า ฟังแล้วให้เชื่อทั้งหมด ให้เลื่อมใสทั้งหมด นั่นต้องเป็นอัสัตบุรุษแน่

เท่าที่ท่านผู้ฟังได้รับฟังข้อความจากพระไตรปิฎก พอที่จะทราบไหมว่า พระผู้มีพระภาคตรัสพระธรรมตอนนี้เพื่อประโยชน์อะไร ก็เพื่อจะได้พ้นจากความเห็นผิด เพราะเหตุว่าความเห็นผิดนั้นมีโทษมาก

อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต ข้อ ๑๘๑ มีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น หรืออกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง เหมือนกับมิจฉาทิฏฐินี้เลย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลเป็นผู้มีความเห็นผิด อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง

ข้อนี้เห็นได้ชัดว่า ผู้ใดที่มีความเห็นผิด มีความเลื่อมใสผิด มีการปฏิบัติผิด ย่อมไม่สามารถที่จะพ้นไปจากวัฏฏะได้ มีแต่จะเพิ่มพูนข้อปฏิบัติผิดนั้นยิ่ง ๆ ขึ้น

๒๒๗

ข้อ ๑๘๒ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้ กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น หรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ ใพบูลย์ยิ่ง เหมือนกับสัมมาทิฐินี้เลย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลเป็นผู้มีความเห็นชอบ กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ ใพบูลย์ยิ่ง

ข้อนี้ท่านผู้ฟังจะสังเกตได้จากการสนทนาระหว่างผู้ที่สนใจธรรมว่า ก่อนการ สนใจในธรรมนั้น กุศลจิตเกิดน้อย แต่ว่าเมื่อมีความสนใจในธรรมมากขึ้น กุศล ทั้งหลายก็เพิ่ม เจริญมากขึ้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นในทาน ในศีล ในความสงบของจิต หรือว่าในการเจริญสติปัฏฐานก็ตาม กุศลธรรมก็ย่อมจะเกิดขึ้น และเจริญขึ้น ใพบูลย์ ยิ่งขึ้น

ข้อ ๑๘๓ ถ้าท่านผู้ฟังไม่ข้ามพยัญชนะ ก็จะเป็นข้อเตือนใจท่านผู้ฟังได้ ประการหนึ่ง

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้กุศล ธรรมที่ยังไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น หรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเสื่อมไป เหมือนกับ มิจฉาทิฐินี้เลย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลเป็นผู้มีความเห็นผิด กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป

กุศลเกิดแล้ว แต่ว่าเสื่อมไปได้ เพราะอะไร

กุศลเกิดโดยการที่ท่านเริ่มสนใจในปรมัตถธรรม ท่านเริ่มสนใจในการศึกษาปริยัติ แต่ว่ากุศลเสื่อมไป เพราะการไม่ไตร่ตรองในข้อปฏิบัติให้ถูกต้องตามปริยัติ ผู้ที่สนใจในการศึกษาปรมัตถธรรม อภิธรรม มีความรู้มากในปริยัติธรรม แต่การปฏิบัติไม่ตรงกับปริยัติ กุศลธรรมเกิดแล้ว แต่กลับเสื่อมไป ไม่สามารถทำให้เจริญไพบูลย์ด้วยการที่ให้การปฏิบัตินั้นตรงกับปริยัติ ให้การรู้แจ้งสภาพธรรมตรงตามปริยัติที่ได้เรียน เพราะฉะนั้น กุศลธรรมเกิดโดยที่สนใจในการศึกษาปริยัติ แต่เสื่อมเพราะปฏิบัติไม่ตรงกับปริยัติ ซึ่งในข้อนี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่า *ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น หรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป เหมือนกับมิจฉาภิฏฐินี้เลย ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลเป็นผู้มีความเห็นผิด กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป*

สำหรับกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้นเพราะมิจฉาภิฏฐิ สติที่จะระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามปกติในชีวิตประจำวันไม่เกิดเลย เพราะมิจฉาภิฏฐิ เพราะความเห็นผิดในข้อปฏิบัติ

เป็นไปได้ไหม ถ้าเป็นไปได้ พระผู้มีพระภาคจะไม่ตรัสพยานะนี้เลย

ผู้ใดก็ตามที่เข้าใจข้อปฏิบัติว่า จิตจะต้องสงบเสียก่อน ปัญญาจึงรู้ลักษณะของนามธรรม ของรูปธรรม ถ้าจะเรียนถามท่านผู้นั้นว่า สติมีลักษณะอย่างไร จะตอบได้ไหม โดยเฉพาะท่านที่เคยพึงใจว่า จะเจริญสมถภาวนาเสียก่อน และเอาสมถภาวนานั้นเป็นบาทยกขึ้นสู่วิปัสสนา ถ้าท่านผู้นั้นไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ ท่านผู้นั้นจะทราบลักษณะของสติที่ระลึกรู้ลักษณะสภาพของจิตที่สงบว่าไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนได้ไหม ถ้าไม่เคยเจริญสติเป็นปกติ ไม่รู้ลักษณะของสติ จะยกอย่างไรอะไรยก ถ้าไม่ใช่ตัวตนยก เพราะฉะนั้น ก็ต้องเป็นตัวตนที่ยกขึ้นสู่วิปัสสนา และยกอย่างไร ในเมื่อปกติไม่เคยรู้ลักษณะของสติเลย ซึ่งท่านที่ไม่ได้เจริญสติปฏิฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวัน จะไม่สามารถรู้ลักษณะของสติเลย

แต่ผู้รู้ลักษณะของสติ แยกจากลักษณะของสมาธิ ก็เพราะเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปฏิฐานในชีวิตประจำวัน ผู้ที่เจริญสติปฏิฐานเป็นปกติในชีวิตประจำวัน

เป็นผู้ที่รู้ลักษณะของสติ เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ว่าจะต้องไปสงบ หรือว่าเจริญสมถภาวนา เสียก่อน เพราะว่าสติ คือ สภาพที่ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรมที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ โดยที่สติเป็นอนัตตา ผู้ที่เจริญสติเป็นปกติ โดยไม่เลือก ไม่เจาะจงสถานที่ หรืออารมณ์ ย่อมจะรู้ลักษณะของสติว่า สติมีลักษณะเป็นอนัตตาจริง ๆ บังคับไม่ได้ว่า จะให้ระลึกถึงนามนั้น รูปนี้ เวลานั้น เวลานี้ สถานที่นั้น สถานที่นี้ แต่ลักษณะของสติ คือ สภาพที่กำลังระลึกถึง ไม่หลงลืม ระลึกถึงในลักษณะของปรมัตถธรรมที่กำลังปรากฏ แต่ไม่ใช่เป็นผู้ที่ตั้งใจไว้ว่า จะเจริญสมถภาวนาแล้วก็จะยกขึ้นสู่วิปัสสนา

ด้วยเหตุนี้ เรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน ต้องเป็นเรื่องที่ละเอียดจริง ๆ และ พิสูจน์ตรวจสอบได้กับสภาพธรรม

ถ. ที่อาจารย์สอน ผมเชื่อทุก ๆ อย่าง เพราะตรงตามพระพุทธพจน์ แต่ที่นี้ ความเข้าใจที่อาจารย์สอน ตัวผมเองยังปฏิบัติไม่ได้ ยังสรุปไม่ได้

สุ. โดยมากท่านที่คิดว่าจะทำวิปัสสนา ท่านมักจะถามกันว่า ได้อะไร คือ ใช้คำผัดกันตั้งแต่ต้น และมีความเข้าใจเรื่องของการเจริญสติปัฏฐานไม่ถูกตั้งแต่ เบื้องต้น เพราะฉะนั้น คำถามแรกที่ถามกัน คือ ถามว่าได้อะไร แต่ถ้าเป็นผู้ที่เข้าใจ ในเรื่องการเจริญสติปัฏฐานถูกต้องจะถามว่า รู้อะไร และละอะไร

การที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ไม่ใช่ด้วยอวิชชาและตัณหา ไม่ใช่ด้วยความไม่รู้ และไม่ใช่ด้วยความต้องการที่จะได้ แต่ว่าเป็นการละกิเลสและอกุศลธรรมทั้งหมดที่ สะสมอยู่ในจิต ดับหมดสิ้นเป็นสมุจเฉท เป็นลำดับขั้น เพราะฉะนั้น ถ้าท่านผู้ฟังยังไม่ รู้ตัวว่ามีกิเลสมากเหลือเกิน ก็จะไปเพิ่มโดยเอาเข้ามาอีก ไม่ใช่เรื่องรู้ ไม่ใช่เรื่องละ แต่เรื่องการเจริญสติปัฏฐาน เรื่องของการรู้แจ้งอริยสัจธรรมนั้น เป็นเรื่องที่ละกิเลสและ อกุศลธรรมก็เพราะรู้

ขณะที่ท่านฟัง ท่านมีความเข้าใจ หรือว่ายังไม่รู้อะไร ยังไม่เข้าใจอะไรอยู่ นั้นเอง เพราะฉะนั้น การที่จะเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งเป็นการเจริญปัญญา ต้องมาจาก ขั้นของการฟังเป็นอันดับแรก ไม่ใช่ว่า สนใจในการเจริญสติปัฏฐานก็ถามว่า ทำ

อย่างไร นั่นไม่ถูกแล้ว แต่เป็นเรื่องเข้าใจ เป็นเรื่องความรู้ ตั้งแต่ขั้นของการฟัง เมื่อมีความเข้าใจ มีความรู้ในขั้นของการฟังถูกต้องแล้ว เป็นอาหารให้สติ ระลึกได้ในลักษณะของสภาพธรรม มีการระลึกถึงลักษณะของสิ่งที่ปรากฏในขณะใด ขณะนั้นเป็นการเจริญสติ คือ การระลึกเพื่อยุติในสภาพธรรมเพิ่มขึ้น เป็นการระลึกเพื่อยุติในลักษณะที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนตามที่ได้ยินได้ฟังมา เพื่อให้รู้ชัดยิ่งขึ้น นี่คือการเจริญสติปัญญา

ผู้ที่มีปกติเจริญสติทราบว่า ปัญญาเริ่มรู้ในลักษณะของนามธรรมใดบ้างแล้ว ในลักษณะของรูปธรรมใดบ้างแล้ว เพราะสติระลึก ปัญญาจึงค่อย ๆ รู้ทีละเล็กทีละน้อย จนกว่าจะถึงขั้นของความสมบูรณ์ที่เป็นความรู้ชัดแต่ละขั้น ซึ่งไม่ใช่เรื่องทำอย่างไร แต่เป็นเรื่องที่ต้องเกิดจากความเข้าใจที่ถูกต้องตั้งแต่ขั้นของการฟัง และขณะใดที่สติเกิด ขณะนั้นผู้นั้นปฏิบัติธรรม เพราะเหตุว่าไม่ใช่เพียงฟัง แต่สติระลึก ปฏิบัติ คือ ระลึก ทำกิจระลึก และปัญญารู้ลักษณะของปรมัตถธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น ไม่ใช่หมายความว่า ผู้ที่มีปกติเจริญสติไม่ใช่เป็นผู้ที่ปฏิบัติธรรม ถ้าเข้าใจอย่างนั้นผิด เพราะว่าในพระไตรปิฎกทรงแสดงให้พุทธบริษัทเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติเพื่อปัญญาจะได้เป็นวิปัสสนาญาณ

ถ. แต่ก่อนผมหลงว่า ฉันจะเป็นพระโสดาบันให้ได้ หลงทำสมณะเสียก่อนแล้วจะไปขึ้นวิปัสสนาที่หลัง สับสนเหลือเกิน ผมไม่โทษอาจารย์ มิฉฉาปฏิญญี อาจารย์สอนไม่ดี ผมโทษว่าผมโง่เอง ตั้งแต่ ๒๐ กว่าปีเป็นต้นมาจนบัดนี้ ๖๐ กว่า สับสนครบยิ่งตอนแก่ ๆ เรียนมากแล้วกลัวตาย กลัวว่าตอนจะตายจะทำอย่างไร สติที่ตั้งก็ไม่มีจะทำอย่างไร มันสับสน

สุ. ถ้าท่านผู้ฟังรู้สึกว่ ที่ผ่านมาแล้วเป็นเรื่องหนัก ไม่ใช่เรื่องเบา เป็นเรื่องสับสน เป็นเรื่องไม่รู้ เป็นเรื่องที่เคยเข้าใจว่าบรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ แต่ตามความเป็นจริงนั้น ไม่รู้อะไร ก็เป็นการดีที่ท่านได้ทราบ เมื่อทราบแล้ว ทั้งความหนักทั้งหมด เพราะเหตุว่าทราบใดที่หนัก นั่นเป็นเพราะความต้องการ ขณะใดที่สติระลึก ก็รู้ ขณะ

ใดที่ไม่รู้ ก็ไม่รู้ เพราะฉะนั้น มีชีวิตดำเนินไปเป็นปกติตามธรรมดา ระวังรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ค่อย ๆ เป็น ค่อย ๆ ไป ทีละเล็กทีละน้อย แต่ว่าระวังตรงลักษณะ

ที่ว่าเป็นอนัตตา เพราะว่าไม่มีความจริงใจ ไม่มีความต้องการใด ๆ ที่ไปสร้างขึ้น หรือว่าไปทำขึ้น ซึ่งสติสามารถที่จะระวังตรงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏได้ตามความเป็นจริง แม้ว่าในเบื้องต้นจะน้อยมาก แต่เมื่อระวังตรงลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงแล้ว เป็นสิ่งที่ควรเจริญมาก ถ้าท่านไปรู้อย่างอื่นที่ไม่ใช่สภาพธรรมตามความเป็นจริง อย่างนั้นไม่ควรเจริญ เพราะเหตุว่าไม่สามารถจะทำให้ท่านระวังรู้สภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริงได้ แม้น้อย แต่จะค่อย ๆ เพิ่มขึ้น และละเอียดขึ้นได้ อย่าไปเร่งรัด อย่าไปต้องการ อย่าเป็นตัวตนที่พยายามจะทำอย่างนั้น อย่างนี้ ซึ่งจะหนักมากทีเดียว เพราะว่าธรรมทั้งหมดถ้าเป็นกุศลธรรมแล้ว ก็เบา

การที่จะละกิเลส ไม่ใช่ละได้ด้วยความต้องการ แต่จะละได้จริง ๆ เพราะปัญญาารู้ถูกต้องตามความเป็นจริง และไม่ใช่ปัญญาเพียงขั้นฟัง ขั้นคิด แต่เป็นปัญญาที่เกิดพร้อมสติที่ระวังตรงลักษณะที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ตามปกติ

รู้ตัวเองจริง ๆ ตัวเองจะดีมาก จะชั่วมากน้อยอย่างไร ก็เป็นสภาพธรรมแต่ละชนิดที่สะสมมาที่จะเป็นอย่างนี้ คงไม่มีใครที่ไม่โกรธ หรือคิดว่าเจริญสติปัญญาแล้วไม่โกรธ นั่นถูกหรือผิด ในเมื่อมีเหตุปัจจัยที่จะให้เกิดโลภะมากหรือน้อย ทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ผู้ที่เจริญสติปัญญา รู้ตามความเป็นจริงว่าสภาพธรรมนั้น ๆ ไม่ใช่ตัวตน อาศัยเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยทั้งสิ้น

เพราะเคยสะสมอบรมความเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ รู้สภาพธรรมตรงตามความเป็นจริง บุคคลนั้นจึงสามารถที่จะบรรลุความเป็นอรหัตต์ได้แม้เพียงอายุ ๗ ขวบ ทั้ง ๆ ที่เป็นวัยที่ควรจะเพลิดเพลินสนุกสนานกับการเล่นสนุกต่าง ๆ แต่เพราะเหตุใดจึงสามารถบรรลุความเป็นอรหัตต์ได้ ก็เพราะรู้สภาพธรรมตรงตามความเป็นจริง ไม่ได้ไปสร้างขึ้นมากปิดธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

ท่านจะไปที่ไหนวันนี้ ท่านจะทำอะไร แม้แต่เพียงจะหันหน้าไปทางซ้าย ทางขวา จะพูดอะไร จะคิดนึกตรึกตรองอะไร ก็เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยทั้งหมด แต่ที่ท่านจะรู้ว่าเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยได้จริง ๆ ก็เพราะสติระลึกตามปกติ จึงจะเห็นความเป็นปัจจัยของนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดปรากฏตามความเป็นจริงได้ ถ้าหนักใจ ก็เป็นเรื่องของตัวตนกับความต้องการ เป็นเรื่องของความเห็นผิด มิจฉาทิฎฐิ กับเป็นเรื่องของอกิขณา ความต้องการที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมโดยไม่เจริญเหตุ

ถ้ารู้อย่างนี้จริง ๆ จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเมื่อไร ไม่กังวลเลย เพราะสติระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมมากขึ้น เพิ่มขึ้น จึงจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ไม่ใช่ว่าทั้ง ๆ ที่ยังง ยังหนักใจอยู่ ก็จะไปรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

เรื่องของการเจริญสติปัฏฐานที่ว่าเป็นข้อยากนี้ มีอยู่เพียงประการเดียวเท่านั้น คือ เป็นปกติจริง ๆ เป็นปกติทุกอย่าง จึงชื่อว่าเป็นการเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งท่านสามารถตรวจสอบพยานุชนะนี้ได้ในพระไตรปิฎก คือ ความเป็นผู้มีปกติระลึกถึงสภาพธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเพราะเหตุปัจจัย ไม่ใช่ไปบังคับด้วยความเป็นตัวตน ด้วยความไม่รู้ หรือว่าต้องไปทำอย่างอื่น แต่ที่ยาก เพราะว่าการที่จะให้สติระลึกในสภาพธรรมตามปกติที่เคยยึดถือว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ย่อมยากกว่าการที่จะไปบังคับให้จิตเป็นสมาธิอยู่สักครึ่งชั่วโมง แต่ไม่สามารถที่จะระลึกถึงสภาพธรรมประจำวันตามปกติได้

๒๒๘

เพราะฉะนั้น ในครั้งพุทธกาลผู้ที่ท่านเจริญสมถภาวนามาก่อน เมื่อได้ฟังธรรม ท่านก็ต้องเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ๔ ระลึกรู้สภาพธรรมที่เคยยึดถือว่าเป็นกาย เวทนา จิต ไม่ว่าจะเป็นจิตที่สงบหรือไม่สงบก็ตาม และธรรมทั้งปวงด้วย จึงจะเป็นผู้ที่สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ไม่ใช่เจริญความสงบ และอาศัยความสงบนั้นมารู้แจ้งสภาพธรรมโดยไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ อย่างนั้นไม่สามารถจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

ท่านที่ยังงง ยังสงสัย ยังหนักใจอยู่ ขอให้อุ่ใจในขั้นแรก คือ เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ ไม่ต้องไปทำอะไรให้ลำบาก ให้เดือดร้อน ขณะหนึ่งที่สติเกิดจะเป็นปัจจัยให้เกิดสติครั้งต่อไป ขณะต่อไป วันพຸ່งนี้อาจจะไม่มีสติเกิดเลยสักขณะเดียว อีกวันหนึ่งก็อาจจะมีสติบ้างบางขณะ เล็ก ๆ น้อย ๆ ก็อย่าเดือดร้อนใจ เพราะว่าความเดือดร้อนใจนั้นเป็นตัวตน หนาแน่นไหมที่จะต้องละ ซึ่งกว่าจะรู้ชัดในสภาพธรรมละเอียดขึ้นทั่วขึ้น จนไม่หวั่นไหว และไม่เดือดร้อนได้ ก็ด้วยสติ ระลึกรู้ลักษณะที่เป็นนามธรรม และรูปธรรมตามความเป็นจริงไปเรื่อย ๆ ทีละเล็กทีละน้อย อย่าคิดว่า การที่รู้ลักษณะสภาพธรรมตามความเป็นจริงทีละเล็กทีละน้อยนี้ จะไม่ใช่การที่จะทำให้รู้แจ้ง เพราะเหตุว่าการรู้แจ้งนั้น ไม่ใช่รู้แจ้งสภาพธรรมอื่นเลย นอกจากสภาพธรรมที่ปรากฏเป็นปกติ

เพราะฉะนั้น ไม่ต้องกลัว โดยคิดว่าจะต้องเจริญสติให้ต่อกันไปไม่หยุดเลย จึงจะประจักษ์ความเกิดดับของนามรูป นั้นไม่ใช่หนทาง แต่หนทางที่จะประจักษ์ความเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรมโดยสภาพที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนได้ ก็โดยที่ขณะใดสติเกิดและปัญญาที่อบรมมาแล้วสามารถรู้ชัดได้ แม้ว่าบางวันสติไม่เกิด แต่เพราะอบรมมาแล้ว เมื่อสติเกิดปัญญาก็สามารถรู้ชัดได้

เรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน เป็นเรื่องที้อยเป็นค่อยไปจริง ๆ ไม่ใช่ที่ท่านสามารถที่จะรู้แจ้งแทงตลอดในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ได้อย่างรวดเร็ว เพราะว่าการที่จะแทงตลอดในสภาพธรรมที่กำลังปรากฏนี้ ต้องเป็นปัญญาจริง ๆ และการรู้ไม่ใช่รู้อย่างอื่น ถ้าท่านไปรู้อย่างอื่นมากมาย แต่ว่าขณะนี้ที่กำลังเห็น หรือกำลังได้ยิน กำลังคิดนึก กำลังเป็นสุข เป็นทุกข์ต่าง ๆ ท่านไม่รู้ อย่างนี้ไม่ใช่การเจริญสติปัฏฐาน และไม่ใช่วิการเจริญวิปัสสนาด้วย

เพราะฉะนั้น ท่านที่สนใจในการเจริญสติปัฏฐาน ท่านจะต้องทราบเสียก่อนว่าเป็นการเจริญความรู้ ธรรม คือ ธรรมตา ทุกวัน ๆ ที่เป็นปกติในชีวิตประจำวันมีอะไรบ้าง มีการเห็น มีการได้ยิน มีการได้กลิ่น มีการรู้รส มีการรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส มีความคิดนึก มีสุข มีทุกข์ มีเหตุการณ์มากมายเหลือเกินที่เกิดขึ้นในชีวิตของแต่ละคนในแต่ละวัน

ถ้าท่านผู้ฟังเป็นผู้ที่สังเกตชีวิต จะเห็นได้ว่า ชีวิตของท่านไม่ซ้ำกันสักวันเดียว เปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ซึ่งแสดงสภาพลักษณะของธรรมที่เกิดขึ้นแล้วหมดไป เมื่อมีปัจจัยที่จะให้สภาพธรรมใดเกิดขึ้น สภาพธรรมนั้นก็เกิดขึ้นเป็นไป ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ มีความรู้สึกมากมายหลายประการที่เกิดขึ้นในวันหนึ่ง ๆ บางวันบางท่านอาจจะรู้สึกตื่นเต้นยินดีพอใจมาก เป็นสุข แต่อีกวันหนึ่งอาจจะมีความทุกข์มากหรือน้อย อาจจะมีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้รู้สึกอึดอัดอรรณ ก็เป็นสภาพธรรมที่มีจริง เป็นจริง ชีวิตทุกขณะเป็นธรรมทั้งนั้น

เพราะฉะนั้น การที่จะละคลายการยึดถือสภาพธรรมที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง เพราะเหตุปัจจัยนั้น จะต้องอาศัยสติระลึกรู้ในสภาพลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ บ่อย ๆ เนื่อง ๆ จนกระทั่งความรู้เพิ่มขึ้น มากขึ้น จึงสามารถแทงตลอดในสภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริงได้

ถ้าเกิดความยินดีพอใจขึ้นในขณะหนึ่งขณะใด ถ้าไม่เจริญสติปัฏฐาน จะเปรียบเทียบไม่ได้ว่า ขณะนั้นเป็นลักษณะที่หนักใจ แต่ถ้าท่านใดนั้นสติสามารถระลึกได้แม้ในขณะนั้นว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่ง ไม่เหมือนกับลักษณะของ

นามธรรมอื่น ไม่เหมือนกับลักษณะของรูปธรรม มีสภาพธรรมที่มีลักษณะต่าง ๆ กัน ไม่ใช่ปรากฏแต่เฉพาะสภาพธรรมนั้นอย่างเดียวนั้น เห็นก็มี ได้ยินก็มี ลักษณะของสภาพธรรมอื่นก็มี ถ้าสติระลึกจริงๆ ในขณะนั้น ขณะนั้นก็เบา

การเจริญสติปัฏฐานไม่มีอะไรที่จะต้องเดือดร้อนหรือลำบากใจ กำลังเห็น กำลังได้ยิน คิดนึก เป็นสุข เป็นทุกข์ โลกะ หรือโทสะก็ตาม เป็นปกติประจำวันที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย เป็นสภาพธรรมแต่ละชนิดที่สติระลึกได้ และก็ควรระลึกเพื่อจะได้รู้ชัด

เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระอรหันต-สัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเห็นความลึกซึ้งของสภาพธรรมที่ปรากฏเป็นปกตินี้เองว่า ยากที่จะให้บุคคลอื่นพิจารณาและรู้สภาพธรรมที่เป็นปกตินี้เองตามความเป็นจริง เพราะว่า อวิชชา ความไม่รู้ และความเห็นผิดในข้อปฏิบัตินั้น จะทำให้ท่านต้องการทำอย่างอื่น เช่น ทำให้จิตสงบ ซึ่งการปฏิบัติเพื่อให้จิตสงบนั้นมีก่อนการตรัสรู้เป็นพระอรหันต-สัมมาสัมพุทธเจ้า สัตว์โลกที่ยังไม่ทราบหนทาง ย่อมแสวงหาหนทาง และเห็นว่า หนทางหนึ่ง คือ การทำให้จิตสงบ

เพราะฉะนั้น การที่จะให้สัตว์โลกเกิดปัญญา พิจารณารู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง เป็นตอนที่ยากที่สุดที่จะให้หันกลับมาเห็นความจริงว่า การรู้ของจริงที่เป็นสัจธรรมนั้น ไม่ใช่รู้ๆ อย่างอื่น แต่ต้องเพียรระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏจนกว่าปัญญาจะรู้ชัด

การที่จะพูดถึงวันเวลา เป็นต้นว่า เมื่อวานนี้ก็ดี หรือว่าอดีตที่ผ่านมาทุก ๆ ขณะ ไม่ใช่เป็นการพูดลอยๆ แต่ว่าทุก ๆ ขณะนั้นจะต้องมีสภาพปรমัตถธรรม สภาพธรรมแต่ละชนิดเกิดปรากฏในขณะนั้นด้วย เพราะฉะนั้น สภาพธรรม ปรมาตถธรรมที่เกิดดับสลับต่อกันอย่างรวดเร็ว นั้น เป็นสภาพธรรมแต่ละชนิดที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย แล้วก็ดับไป เมื่อเป็นสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน และทุกคนก็รับรองความจริงโดยการฟัง แต่ความรู้จริงที่เป็นขั้นอริยสัจธรรม ปฏิเวธธรรมนั้น คือ การแทงตลอดในลักษณะสภาพธรรมที่เกิดขึ้นแล้วก็ดับไปอย่างรวดเร็ว สามารถที่จะรู้

ความจริงข้อนี้ได้ใหม่ ถ้าเป็นของจริงก็ทนต่อการพิสูจน์ ซึ่งท่านอาจจะคิดว่าปัญญาที่ยังไม่รู้ชัดสักทีหนึ่ง แต่การเจริญการอบรมความรู้เพื่อละความไม่รู้นั้น ขอให้คิดถึงจำนวนของอวิชชา และกิเลสที่สะสมมาในอดีตอนันตชาติว่ามากหรือน้อย ที่จะขัดเกลารีดให้หมดไปทันทีทันใด เพียงแค่สติเริ่มระลึกถึงลักษณะของนามบ้าง รูปบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ นั้น ได้ส่วนกันใหม่กับกิเลสที่สะสมมาแสนนานและมากด้วย

ขอให้ท่านผู้ฟังพิจารณาและเปรียบเทียบเหตุกับผล เพื่อท่านจะไม่หลงไปปฏิบัติอย่างอื่น นอกจากสติจะระลึกถึงตรงลักษณะสภาพธรรมที่เป็นปรมาัตถธรรม

วันนี้มีท่านผู้ฟังที่รู้สึกโกรธจัดบ้างไหม โกรธมาก ๆ นี่ไม่ใช่ทุกวัน บางวันเต็มไปด้วยสิ่งที่น่าพอใจจนกระทั่งความชื่นใจ หรือความขัดเคืองใจ ความไม่แจ่มชื่นใจ เกือบจะไม่ปรากฏ ซึ่งความจริงมี แต่ลักษณะนั้นไม่แรงกล้า เพราะฉะนั้น ก็ไม่รู้ชัดว่าเป็นลักษณะของสภาพธรรมที่ชื่นใจ ขัดเคืองใจ หรือไม่พอใจ

และทำไมถึงโกรธจัดได้มากมายอย่างนั้น ก็เพราะเชื้อที่สะสมมาเป็นเหตุปัจจัยให้ความโกรธนั้นกล้ำกลืนแรงจนกระทั่งปรากฏเป็นลักษณะอาการที่โกรธจัด จันใดในทางตรงกันข้าม ถ้าท่านอบรมเจริญสติเจริญปัญญา รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามปกติตามความเป็นจริงไปเรื่อย ๆ ทีละเล็กทีละน้อย ๆ จะไม่มีสักวันหนึ่งเขียวหรือที่ปัญญาสามารถรู้ชัด และแทงตลอดในสภาพธรรมที่ปรากฏ ที่เกิดขึ้น และดับไปตามความเป็นจริงได้ ในเมื่อความโกรธยังเกิดได้รุนแรงอย่างนั้นเพราะว่าสะสมมา สติและปัญญาที่สะสมไปที่ละเล็กทีละน้อย ๆ ทำไมวันหนึ่งจะไม่สามารถที่จะแทงตลอดในลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงได้ ก็ย่อมได้

แต่การสะสมเป็นเรื่องละเอียด ท่านผู้ฟังอาจไม่ได้สังเกตว่า สติเริ่มระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม แต่อาจจะน้อย เพราะเหตุว่าก่อนที่จะได้ฟังเรื่องการเจริญสติปัฏฐาน ยังไม่สามารถที่จะรู้ลักษณะของสติได้ ทราบโดยการฟังว่า สติเกิดขึ้นทุกครั้งที่จิตเป็นกุศล ในขณะที่ให้ท่าน ไม่ใช่ตัวตน เป็นสติที่ระลึกเป็นไปในท่าน ในขณะที่วิริติทุจริตทางกาย ทางวาจา หรือกระทำการที่ควรทางกาย ทางวาจา นั้นก็ไม่ใช่ตัวตน เป็นสติที่ระลึกเป็นไปในการวิริติในขณะนั้น

แม้ขณะที่จิตไม่สงบ และระลึกในทางที่จะทำให้จิตสงบจากอกุศล ขณะนั้นก็เป็นสติ ไม่ใช่ตัวตน แต่จะรู้อย่างนี้ก็ต่อเมื่อเจริญสติปัฏฐานระลึกรู้ในลักษณะสภาพธรรมที่ปรากฏ ในสภาพที่เป็นนามธรรมหรือรูปธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เป็นหนทางที่จะทำให้ท่านสามารถรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดขึ้นกับท่านตรงลักษณะสภาพธรรมนั้นจริง ๆ

ถ้ากำลังพอใจ สติระลึกได้ รู้ลักษณะของความพอใจ มีจริง ๆ กำลังปรากฏ นั่นก็เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง เวลาที่ไม่แช่มชื่นชุ่มเคื่องใจ สติระลึกได้ ลักษณะสภาพที่ไม่แช่มชื่นชุ่มเคื่องใจนั้น ก็เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง ท่านจะรู้ลักษณะของปรมัตถธรรมสภาพธรรมที่เกิดปรากฏเพราะเหตุปัจจัย ตรงกับสภาพธรรมที่ทรงแสดงไว้ในปริยัติธรรมทุกประการ แต่ว่าท่านสามารถที่จะรู้ลักษณะสภาพธรรมแต่ละชนิดตามความเป็นจริงได้

หรือ ความละเอียดในอกุศลเกิดขึ้น ถ้าสติเกิด รู้ได้ใหม่ว่าลักษณะที่ละเอียดที่ไม่กระทำอกุศลเป็นอย่างไร ไม่ใช่มีแต่ชื่อ มีสภาพลักษณะธรรมจริง ๆ เพราะฉะนั้นผู้เจริญสติปัฏฐานเป็นผู้ที่ละเอียดในการรู้ลักษณะของสภาพธรรม ทั้งฝ่ายที่เป็นกุศลธรรมและอกุศลธรรม หรือแม้แต่วิบากที่เป็นผลของกุศลและอกุศล จึงจะสามารถละคลายการยึดถือนามธรรมและรูปธรรม ไม่เห็นว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน รู้ชัดว่าเป็นสภาพธรรมแต่ละชนิดตามความเป็นจริงได้

นี่เป็นเรื่องที่ท่านจะต้องเข้าใจในข้อปฏิบัติ และรู้ลักษณะของสติ รู้ว่าขณะใดมีสติ ขณะใดหลงลืมสติ ถ้าท่านเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานแล้ว วันหนึ่งปัญญาย่อมสามารถแทงตลอดในสภาพธรรมนั้นตามความเป็นจริงได้

ในพระไตรปิฎกได้ทรงแสดงเรื่องของคติหรือภูมิที่เกิดขึ้นไว้มาก เป็นของที่แน่นอนว่าทุกท่านจะต้องจากโลกนี้ไป แต่ข้อสำคัญที่สุด คือ ไปไหน ซึ่งการประพฤติปฏิบัติของท่านปกติในชีวิตประจำวันเป็นอย่างไร ย่อมจะเป็นเครื่องแสดงถึงคติที่ไปสู่ภพภูมิข้างหน้าในวันหนึ่ง ขณะนี้ที่กำลังเดินหรือดำเนินหนทางนี้อยู่ ย่อมจะเป็นหนทางที่นำไปสู่ภพภูมิใดข้างหน้า

เพราะฉะนั้น ถ้าท่านเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ย่อมทำให้ท่านมีความเห็นถูกต้อง และหนทางข้างหน้านั้นจะทำให้ท่านสามารถรู้แจ้งแทงตลอดในสภาพธรรมที่ปรากฏ เป็นปัญญาที่รู้ชัดตามความเป็นจริงได้ ซึ่งถ้าไม่รู้อย่างนี้ ก็ถอยไป นึกถึงบรรดาสัตว์โลกทั้งหลายที่ไม่ระลึกรู้สภาพธรรมที่ปรากฏตามความเป็นจริงเลย จะมีความติด ความเพลน ความข้องในการเป็นสัตว์เป็นบุคคล เป็นตัวตน ในสุข ในทุกข์ มากมายสักเท่าไรที่จะต้องติดไป หลงไป วนเวียนไป โดยไม่มีวันที่จะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงได้ ถ้าสติไม่เริ่มระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมตั้งแต่เดี๋ยวนี้

เพราะฉะนั้น การเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ ไม่มีโทษ และเป็นการรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามธรรมดา

อังคุตตรนิกาย ข้อ ๑๘๔ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดไม่เกิดขึ้น หรืออกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป เหมือนกับสัมมาทิฏฐินี้เลย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลเป็นผู้มีความเห็นชอบ อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป

ทรงสรรเสริญสัมมาทิฏฐิ เช่นเดียวกับที่ทรงแสดงโทษของมิจฉาทิฏฐิ เพราะเหตุว่าความเห็นเป็นเรื่องสำคัญ เป็นเบื้องต้น ถ้าเห็นผิด ดำริผิด วาจาผิด การงานผิด เพียรผิด เป็นมิจฉาทั้งหมด เพราะฉะนั้น พยายามจะสั้น ๆ ที่ว่า เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดไม่เกิดขึ้น หรืออกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป เหมือนกับสัมมาทิฏฐินี้เลย

ถ้าไม่มีความเห็นชอบ อกุศลธรรมย่อมเกิดอยู่เรื่อย ๆ มีความติด มีความยึดมั่นเหนียวแน่นในตัวตน ในสัตว์ ในบุคคล ในเรา ในเขาอย่างเต็มที่ที่เดียวตามความเห็นผิด ไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง แต่ถ้ามีความเห็นถูกต้องเกิดขึ้น และ

เจริญพอกพูนขึ้น อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิด เพราะมีความเห็นถูกเกิดขึ้นแล้ว หรือแม้อกุศลธรรมที่เกิดแล้ว ย่อมเสื่อมไป

แต่ก่อนท่านผู้ฟังอาจมีความเห็นผิดในตัวตน หรือแม้ความเห็นผิดในข้อปฏิบัติ ที่ไม่ใช่สัมมามรรคมองค์ ๘ ยังไม่เข้าใจการเจริญสติปัฏฐานว่า จะต้องเป็นการระลึกรู้สภาพธรรมตามปกติตามความเป็นจริง แต่ถ้าท่านพิจารณาไตร่ตรองสอบสวนเหตุและผล และมีความเห็นถูกเกิดขึ้น อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป ความเห็นผิดใด ๆ ในข้อปฏิบัติที่เคยยึดถือเคยปฏิบัติมาก็ย่อมจะเสื่อมไป เพราะมีความเห็นถูกเกิดขึ้น

เพราะฉะนั้น สำคัญที่ท่านจะต้องพิจารณาไตร่ตรอง ให้ความเห็นของท่านเป็นความเห็นถูกจริง ๆ ซึ่งตราบใดที่ข้อปฏิบัติถูกยังไม่มี ยังไม่เกิดขึ้น หรือว่าความเห็นถูกยังไม่เกิดขึ้น ท่านยังคงติดยึดถืออยู่ในข้อปฏิบัติผิด ไม่มีอะไรที่จะทำให้ท่านหลุดพ้นจากข้อปฏิบัติผิด หรือความเห็นผิดได้เลย นอกจากจะเกิดความเห็นถูกขึ้น และความเห็นถูกนั้นเองจะทำให้ความเห็นผิดนั้นเสื่อมไป

ข้อ ๑๘๕ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้มิจฉาทิฏฐิที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น หรือมิจฉาทิฏฐิที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเจริญยิ่งขึ้น เหมือนกับการทำในใจโดยไม่แยบคายนี้เลย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลทำในใจโดยไม่แยบคาย มิจฉาทิฏฐิที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และมิจฉาทิฏฐิที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเจริญยิ่งขึ้น

ทรงเน้นในเรื่องของมิจฉาทิฏฐิ และสัมมาทิฏฐิ ซึ่งถ้าท่านพิจารณาโดยไม่แยบคาย ท่านย่อมเห็นผิดว่าเป็นถูก และเห็นถูกว่าเป็นผิดได้

ข้อ ๑๘๖ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้สัมมาทิฏฐิที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น หรือสัมมาทิฏฐิที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเจริญยิ่งขึ้น เหมือนกับการทำในใจโดยแยบคายนี้เลย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลทำในใจโดยแยบคาย สัมมาทิฏฐิที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และสัมมาทิฏฐิที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเจริญยิ่งขึ้น

ที่เน้นเรื่องนี้ เพราะว่าการศึกษาที่จะเกิดต่อไปเป็นเรื่องสำคัญ และความเห็นก็เป็นต้นเหตุสำคัญที่จะนำท่านไปสู่ทุกขหรือสุข

ข้อความต่อไป ข้อ ๑๘๗ มีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้สัตว์ทั้งหลายเมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกข วินิบาต นรก เหมือนกับมิจฉาทิฏฐินี้เลย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายผู้ประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกข วินิบาต นรก

เป็นเรื่องจริง อย่าคิดว่าไม่จริง หรืออย่าคิดว่า ท่านไม่มีวันจะไปสู่ออบาย ทุกข วินิบาต นรก

๒๒๙

ผู้ที่พ้นจากอบาย ทุคติ วินิบาต นรกได้นั้น คือ ผู้ที่รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคล เพราะฉะนั้น ตราบใดที่ท่านยังเจริญสติปัฏฐาน ยังไม่สมควรแก่เหตุที่จะให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ย่อมยังมีโอกาสที่จะไปสู่ออบาย ทุคติ วินิบาต นรก และไม่ใช่เรื่องที่ไม่น่าจะเกรงกลัว แต่เป็นเรื่องที่ควรกลัวจริง ๆ เพราะเหตุว่าถ้าท่านเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรกแล้ว ไม่มีโอกาสจะเจริญกุศลเช่นสติปัฏฐานเลย

คำอธิบายความหมายของอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ใน **มโนรทปฺปรณิ เล่ม ๒** ซึ่งเป็นอรรถกถาของ **อังคุตตรนิกาย** มีว่า

อบาย ได้แก่ นรก ตีรจฉาน เปตวิสัย คือ เปตและอสุรกาย จริงอยู่ทั้งหมดนี้เรียกว่า อบายเพราะไม่มีความเจริญ

เรียกว่า ทุคติ เพราะเป็นทางแห่งทุกข์

เรียกว่า วินิบาต เพราะพลัดจากความพอกพูนขึ้นแห่งความสุข

ภพนี้เป็นมนุษย์ ไม่ใช่อบายภูมิ ไม่ใช่ทุคติ ไม่ใช่วินิบาต ไม่ใช่नรก แต่ถ้าเป็นอบายภูมิ ไม่มีความเจริญของกุศลธรรม ที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมไม่มีในภพนั้น และเป็นทุคติเพราะว่าเป็นทางแห่งความทุกข์ เป็นวินิบาตเพราะพลัดจากความพอกพูนขึ้นแห่งความสุข

ถ้าในสุคติภูมิ เช่น มนุษย์ และสวรรค์ จะมีการพอกพูนของความสุขทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ตามที่ท่านผู้ฟังก็ได้ประสบอยู่ แต่ถ้าเป็นภูมิต่ำ เช่น อบายภูมิ ทุคติ วินิบาต นรก จะไม่เป็นอย่างนี้เลย

ภูมินรกที่ทุกท่านทราบว่าเป็นภูมิของการทรมาน เป็นผลของอกุศลกรรม ถ้าผู้ใดจุติจากโลกนี้ไปเกิดในนรก ถึงแม้ว่าผู้อื่นจะกระทำความบุญอุทิศส่วนกุศล ก็ไม่สามารถช่วยให้ท่านพ้นจากการรับผลของกรรมในนรกได้

เป็นเรื่องซึ่งไม่ไกล แต่ไม่ทราบว่ามีอะไรที่จะไปสู่ภูมิไหน เพราะฉะนั้น
ความเห็นถูกเป็นเรื่องสำคัญ เพราะว่าถ้าท่านผู้ฟังมีความเห็นถูก ก็จะเป็นหนทางที่นำ
ท่านไปสู่สุคติ ไม่ใช่ช้อยบาย ไม่ใช่ทุคติ ไม่ใช่วินิบาต ไม่ใช่ชนรก

ข้อ ๑๘๘ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้สัตว์
ทั้งหลายเมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เหมือนกับสัมมาทิฏฐินี้เลย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายผู้ประกอบด้วยสัมมาทิฏฐิ เมื่อแตกกายตาย
ไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

ที่กล่าวถึงเรื่องนี้ เพราะว่าเครื่องที่จะทำให้ท่านผู้ฟังเจริญสติปัฏฐาน มี
วิริยะ มีฉันทะ มีสัทธา ไม่ทอดทิ้งการที่สติจะระลึกถึงลักษณะของนามธรรมหรือ
รูปธรรมที่กำลังปรากฏทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แม้
ชั่วขณะเล็ก ๆ น้อย ๆ นิด ๆ หน่อย ๆ ซึ่งท่านผู้ฟังก็สามารถที่จะระลึกตรงลักษณะที่
เป็นนามธรรมและรูปธรรมได้ และเพิ่มความรู้ละเอียดขึ้นในสภาพธรรมที่เกิดปรากฏ
ตามความเป็นจริง ถ้าสติระลึก ท่านจะรู้จักสภาพธรรมที่เกิดปรากฏเพราะเหตุปัจจัย
ตามความเป็นจริงละเอียดขึ้นจริง ๆ

มีท่านผู้ฟังซึ่งแต่ก่อนนี้ท่านไม่เคยทราบเลยว่า อกุศลธรรมที่ท่านสะสมมานั้นมี
อะไรบ้าง ท่านกล่าวว่าท่านไม่มีริษยา เพราะว่าความริษยาของท่านคงจะไม่รุนแรง
ถึงกับปรากฏให้เกิดเป็นสภาพความเดือดร้อนของจิต แต่ว่าเมื่อท่านเจริญสติปัฏฐาน
แล้ว ท่านกล่าวว่าท่านมี ไม่ใช่ไม่มี ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานรู้จักสภาพธรรมที่เกิดกับท่าน
ตรงตามความเป็นจริง ไม่เท็จ และไม่หลอกลวงด้วย เพราะว่าเวลาที่ลักษณะของ
ริษยาเกิดขึ้น คือ ความไม่พอใจในสมบัติ จะเป็นลาภสักการะ จะเป็นวรรณะ จะเป็น
คำอนุโมทนาของบุคคลที่มีต่อบุคคลที่ท่านไม่พอใจ ก็สามารถจะสำรวจตรวจรู้ลักษณะ
ของสภาพธรรมนั้นถูกต้องว่า ริษยานั้นมีสมบัติของผู้ที่ท่านไม่พอใจ ผู้ซึ่งไม่เป็นที่รัก
ของท่านเป็นสมุฏฐาน และรู้จริง ๆ ว่า ถ้าเปลี่ยนความไม่พอใจบุคคลนั้นเป็นความ
เมตตา ริษยาจะไม่เกิดขึ้น แต่ว่าลักษณะของริษยาที่เกิดกับบุคคลบางคนนั้นก็เพียง

เล็กน้อย อาจจะชั่วแวบ ชั่วครู่ และเล็กน้อยที่สติเมื่อระลึกแล้ววิชยานั้นก็คลายไป หรือหมดไป เพราะสติสามารถที่จะระลึกและก็รู้ว่า สิ่งใดเป็นสภาพธรรมที่ควรเจริญ หรือสิ่งใดเป็นสภาพธรรมที่ควรละ ถ้ามีมุทิตา มีเมตตา ย่อมยินดีในสมบัติของบุคคลอื่นเวลาที่บุคคลอื่นได้รับ จะเป็นรูป เสียง กลิ่น รส โสภณวัตถุที่น่าพอใจ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุขที่น่าพอใจ ท่านก็ชื่นชมอนุโมทนาได้ แต่ขณะใดที่ไม่อนุโมทนา ไม่ชื่นชม ไม่ยินดี นั่นเป็นลักษณะของวิชชา เพราะฉะนั้น ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานจะรู้จักสภาพธรรมละเอียดยิ่งขึ้น

ข้อ ๑๘๙ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย กายกรรมที่สมาทานให้บริบูรณ์ตามทิวฐิ ๑ วจีกรรมที่สมาทานให้บริบูรณ์ตามทิวฐิ ๑ มโนกรรมที่สมาทานให้บริบูรณ์ตามทิวฐิ ๑ เจตนา ๑ ความปรารถนา ๑ ความตั้งใจ ๑ สังขาร ๑ ของบุคคลผู้มีความเห็นผิด ธรรมทั้งหมดนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจ ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะทิวฐิเลวทราม

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเมล็ดสะเดาก็ดี เมล็ดบวบขมก็ดี เมล็ดน้ำเต้าขมก็ดี บุคคลหมกไว้ในดินที่ชุ่มชื้น รสดิน รสน้ำที่มันถือเอาทั้งหมด ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นของขม เพื่อเผ็ดร้อน เพื่อไม่น่ายินดี ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพืชเลว ฉันทใด ดูกร ภิกษุทั้งหลาย กายกรรมที่สมาทานให้บริบูรณ์ตามทิวฐิ ๑ วจีกรรมที่สมาทานให้บริบูรณ์ตามทิวฐิ ๑ มโนกรรมที่สมาทานให้บริบูรณ์ตามทิวฐิ ๑ เจตนา ๑ ความปรารถนา ๑ ความตั้งใจ ๑ สังขาร ๑ ของบุคคลผู้มีความเห็นผิด ธรรมทั้งหมดนั้นย่อมเป็นไปเพื่อผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจ ไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะทิวฐิเลวทราม ฉันทนั้นเหมือนกันแล

ใครที่ยังมีอกุศลธรรมเต็มๆ เป็นเมล็ดสะเดา หรือเมล็ดบวบขม เป็นความเห็นผิด เป็นอกุศลธรรมที่มีโทษมาก ถ้าทราบใดความเห็นถูกต้องไม่เกิดขึ้นละความเห็นผิดนั้น กายกรรมก็ดี วจีกรรมก็ดี มโนกรรมก็ดี ที่สะสมพอกพูนอยู่เรื่อย ๆ ก็เหมือนกับ

เป็นเมล็ดสะเดา หรือเมล็ดบวบขม เมล็ดน้ำเต้าขมที่หมกไว้ในดินที่ชุ่มชื้น รสดิน รสน้ำที่มันถือเอาทั้งหมด ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นของขม เพื่อเผ็ดร้อน เพื่อไม่น่ายินดี ซ่อนนั้นเพราะเหตุไร เพราะพืชเลว

ข้อ ๑๙๐ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย กายกรรมที่สมาทานให้บริบูรณ์ตามทิวฐิ ๑ วจีกรรมที่สมาทานให้บริบูรณ์ตามทิวฐิ ๑ มโนกรรมที่สมาทานให้บริบูรณ์ตามทิวฐิ ๑ เจตนา ๑ ความปรารถนา ๑ ความตั้งใจ ๑ สังขาร ๑ ของบุคคลผู้มีความเห็นชอบธรรมทั้งหมดนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อผลที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ซ่อนนั้นเพราะเหตุไร เพราะทิวฐิเจริญ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนพันธุ์อ้อยก็ดี พันธุ์ข้าวสาลีก็ดี พันธุ์ผลจันทน์ก็ดี บุคคลหมกไว้ในดินที่ชุ่มชื้น รสดิน รสน้ำที่มันถือเอาทั้งหมด ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นของหวาน น่ายินดี ของชื่นใจ ซ่อนนั้นเพราะเหตุไร เพราะพืชพันธุ์ดี ฉันทใด กายกรรมที่สมาทานให้บริบูรณ์ตามทิวฐิ ๑ วจีกรรมที่สมาทานให้บริบูรณ์ตามทิวฐิ ๑ มโนกรรมที่สมาทานให้บริบูรณ์ตามทิวฐิ ๑ เจตนา ๑ ความปรารถนา ๑ ความตั้งใจ ๑ สังขาร ๑ ของบุคคลผู้มีความเห็นชอบธรรมทั้งหมดนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อผลที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ซ่อนนั้นเพราะเหตุไร เพราะทิวฐิเจริญ ฉันทนั้นเหมือนกันแล

ท่านผู้ฟังเป็นเมล็ดสะเดา เมล็ดบวบขม เมล็ดน้ำเต้าขม หรือเป็นพันธุ์อ้อย พันธุ์ข้าวสาลี พันธุ์ผลจันทน์ เป็นเรื่องที่น่าคิดพิจารณาที่จะต้องให้เป็นสัมมาทิวฐิอยู่เสมอ เพื่อให้พ้นจากความเห็นผิด เพราะว่าความเห็นผิดนี้ไม่ยากเลยสำหรับผู้ที่มีอริยชาติและตณหา ย่อมมีความพอใจยินดีที่จะเห็นผิดไปต่าง ๆ นา ๆ แต่การที่จะให้พ้นไปจากความเห็นผิดได้นั้น ต้องอาศัยโยนิโสมนสิการ การพิจารณาเหตุผลที่ถูกต้องสมควรจริง ๆ จึงจะทำให้ท่านพ้นจากความเห็นผิดได้

ข้อ ๑๙๑

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลคนเดียวเมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ไม่เป็นความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความพินาศ มิใช่เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย บุคคลคนเดียวคือใคร คือ บุคคลผู้เป็นมิจฉาทิฎฐิ มีความเห็นวิปริต เขาทำให้คนเป็นอันมากออกจากสัทธรรม แล้วให้ตั้งอยู่ในอสัทธรรม

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลคนเดียวนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ไม่เป็นความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความพินาศ มิใช่เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ทำไมคน ๆ เดียวถึงมีโทษมากมายอย่างนี้ได้ เพราะเหตุว่าย่อมชักชวนคนอื่นให้เห็นผิดตามไปด้วย เมื่อตนเองมีความเห็นวิปริตคลาดเคลื่อนไปจากสภาพธรรมตามความเป็นจริง ยังจะชักชวนเผยแพร่ความคิดเห็นนั้นให้คนอื่นมีความเห็นอย่างนั้นได้ด้วย และความเห็นวิปริต ท่านผู้ฟังเคยระลึกถึงบ้างไหมว่า ความเห็นอย่างใดวิปริตไปจากสภาพธรรมตามความเป็นจริง และความเห็นอย่างใดไม่วิปริตจากสภาพธรรมตามความเป็นจริง โดยเฉพาะในข้อปฏิบัติที่จะเจริญมรรค เพื่อรู้แจ้งอริยสัจธรรม

ข้อ ๑๙๒ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลคนเดียวเมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อประโยชน์हितสุขแก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย

บุคคลคนเดียวคือใคร คือ บุคคลผู้เป็นสัมมาทิฎฐิ มีความเห็นไม่วิปริต เขาทำให้คนเป็นอันมากออกจากอสัทธรรมแล้วให้ตั้งอยู่ในสัทธรรม

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลคนเดียวนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนบุคคลเป็นอันมาก เพื่อประโยชน์हितสุขแก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ข้อความต่อไป **ข้อ ๑๙๓**

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งจะมีโทษมาก เหมือนมิจฉาทิฏฐินี้เลย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย โทษทั้งหลาย มีมิจฉาทิฏฐิเป็นอย่างยิ่ง

การเจริญสติปัฏฐานเพื่อเรื่องเดียว คือ สัมมาทิฏฐิ เห็นชอบตรงลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ไม่วิปริต เป็นสัทธรรม เป็นการเจริญสัทธรรม เป็นการออกจากอสังขาร

ข้อ ๑๙๔

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นบุคคลอื่นแม้คนเดียว ที่ปฏิบัติเพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ไม่เป็นความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความพินาศ มิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย เหมือนกับโมฆะบุรุษชื่อว่า มัคคลินี้เลย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุคคลพึงทิ้งลอบไปที่ปากอ่าว เพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์ เพื่อความเสื่อม ความพินาศแก่ปลาเป็นอันมาก แม้ฉันใด โมฆะบุรุษชื่อว่ามัคคลิ ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล เป็นดังลอบสำหรับดักมนุษย์ เกิดขึ้นแล้วในโลก เพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์ เพื่อความเสื่อมเพื่อความพินาศแก่สัตว์เป็นอันมาก

มัคคลิคนเดียวหรือเปล่า หรือว่าคนอื่นด้วยที่สอนผิด ปฏิบัติผิด เพราะว่าบุรุษหรือบุคคลผู้เห็นผิดอย่างมัคคลินี้ เปรียบเหมือนบุคคลที่ทิ้งลอบไปที่ปากอ่าว เพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์ เพื่อความเสื่อม ความพินาศแก่ปลาเป็นอันมาก ที่จะพลอยเห็นผิดตามไปด้วย

และทำไมพระผู้มีพระภาคจึงตรัสแต่เรื่องอย่างนี้ ถ้าไม่ใช่เพื่อประโยชน์แก่ท่านผู้ฟังที่จะพิจารณาแล้ว พิจารณาอีก เห็นโทษอย่างยิ่งจริง ๆ ของมิจฉาทิฏฐิ หรือความเห็นผิด ความเห็นวิปริต หรือข้อปฏิบัติที่ผิด เพราะว่าบุคคลในครั้งนั้นต่างก็

แสดงข้อปฏิบัติที่จะให้ผู้รู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่ถ้าข้อปฏิบัติใดวิปริต คลาดเคลื่อน ก็ไม่ใช่ข้อปฏิบัติที่จะทำให้ผู้รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

เพราะฉะนั้น แม้พระผู้มีพระภาคเองก็ไม่ได้ทรงยุติการที่จะชี้โทษของมิจฉาทิฎฐิ และการที่จะพรรณนาคุณของสัมมาทิฎฐิไว้เป็นอันมาก

ข้อ ๑๙๕

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ชักชวนเข้าในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ชั่ว ๑ ผู้ที่ถูกชักชวนเข้าในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ชั่ว ๑ ผู้ที่ถูกชักชวนแล้วปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนั้น ๑ คนทั้งหมดนั้น ย่อมประสบกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้ชั่ว

๓ บุคคล คือ

๑. ผู้ที่ชักชวนเข้าในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ชั่ว

๒. ผู้ที่ถูกชักชวนเข้าในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ชั่ว

๓. ผู้ที่ถูกชักชวนแล้วปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนั้น

เป็นไปได้ไหม ได้ ไม่ว่าในสมัยไหน แม้ในสมัยนั้นจนกระทั่งถึงในสมัยนี้

ข้อ ๑๙๖

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ชักชวนเข้าในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี ๑ ผู้ที่ถูกชักชวนเข้าในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี ๑ ผู้ที่ถูกชักชวนแล้วปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนั้น ๑ คนทั้งหมดนั้น ย่อมประสบบุญเป็นอันมาก ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้ดีแล้ว

ข้อ ๑๙๗

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ทายกพึงรู้จักประมาณในธรรมวินัยที่กล่าวไว้แล้ว ปฏิคาหก
ไม่จำต้องรู้จักประมาณ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้แล้ว

ข้อ ๑๙๘

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ปฏิคาหกพึงรู้จักประมาณในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี ทายก
ไม่จำต้องรู้จักประมาณ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้ดีแล้ว

ข้อ ๑๙๙

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ปรารภความเพียรในธรรมวินัยที่กล่าวไว้แล้ว ย่อมอยู่
เป็นทุกข์ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้แล้ว

เพียรเพราะคิดว่าเป็นธรรม แต่ว่าอยู่เป็นทุกข์ เพราะเหตุว่าข้อปฏิบัติผิด ท่าน
ที่ไปทำวิปัสสนาและปวดหัวเหลือเกิน ไม่สบายเลย เจ็บตรงนั้นตรงนี้มีไหม ถ้ามี ข้อ
ปฏิบัตินั้นถูกหรือผิด เวลาที่ท่านไม่ทำวิปัสสนา ทำไม่ไม่เป็น แต่เวลาทำที่ไรปวดหัว
ทุกที นั่นไม่ใช่การเจริญสติปัฏฐาน เพราะเหตุว่าการเจริญสติปัฏฐาน สภาพธรรมที่
เป็นกุศล มีแต่คุณไม่มีโทษเลย

ในทางตรงกันข้าม ขณะที่เป็นอย่างอกุศลเต็มไปด้วยความทุกข์ เพราะปรารถนาบ้าง
เพราะประสพสิ่งที่ไม่น่าพอใจบ้าง แต่พอสติระลึกได้ว่า ลักษณะนั้นเป็นแต่เพียงสภาพ
ธรรมชนิดหนึ่งที่มีลักษณะเช่นนั้น เกิดปรากฏแล้วหมดไป และมีลักษณะของธรรมอื่น
ปรากฏให้รู้ว่าไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เป็นลักษณะของธรรมแต่ละชนิดตามปกติตาม
ธรรมดาจะปวดศีรษะไหม ไม่เลย เป็นปกติ เป็นเรื่องเบา เพราะว่าเกิดปัญญารู้สภาพ
ธรรมที่จะทำให้ละคลายความทุกข์ ละคลายการยึดถือสภาพธรรมตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น ถ้าท่านผู้ใดคิดว่า ท่านทำวิปัสสนา แต่ไม่สบายปวดศีรษะ หรือ
ว่าเป็นทุกข์ใด ๆ เกิดขึ้นเพราะการทำเช่นนั้น ให้ทราบ ว่า ข้อปฏิบัติของท่านไม่ถูก
ไม่ใช่เป็นการเจริญกุศล

ข้อ ๒๐๐

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่เกียจคร้านในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี ย่อมอยู่เป็นทุกข์
ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้ดีแล้ว

ที่ว่า ผู้ที่เกียจคร้านในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี ย่อมอยู่เป็นทุกข์ ทุกข์เพราะโลภะ
ทุกข์เพราะโทสะ ทุกข์เพราะโมหะ ทุกข์เพราะริษยา ทุกข์เพราะอกุศลธรรม
นานาประการทีเดียว เพราะไม่เพียรที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ ที่จะทำ
ให้เบา และคลายจากความทุกข์ได้ ไม่ว่าท่านผู้ใดกำลังประสบความทุกข์มากน้อยสัก
เท่าไร ถ้าสติจะระลึกถึงในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ช่วงขณะที่ระลึก เบา
คลายจากการหนักด้วยอกุศลธรรม แล้วแต่ที่ท่านจะระลึกได้มากน้อยเท่าไร มีความ
ชินกับลักษณะของสภาพธรรมมากน้อยเท่าไร และมีปัญญาที่จะรู้สภาพธรรมตาม
ความเป็นจริงมากน้อยเท่าไร แต่ให้ทราบว่าเป็นหนทางเดียวจริง ๆ ที่จะพ้นจากความทุกข์
ได้ เพราะปัญญาที่รู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น

ข้อ ๒๐๑ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่เกียจคร้านในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ชั่ว ย่อมอยู่เป็นสุข
ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้ชั่ว

ถ้าเป็นข้อปฏิบัติที่ผิดแล้ว ใครเกียจคร้านไม่ทำตาม ไม่เป็นไร ไม่ต้องคิดว่า
ท่านกำลังขี้เกียจ ท่านกำลังหมดความเพียร ท่านไม่ไปสะสมกัมมัทธัมทำข้อปฏิบัติที่ผิด
เพราะว่ายิ่งประพฤติปฏิบัติข้อปฏิบัติที่ผิด ย่อมมีแต่โทษ ไม่ได้ทำให้ปัญญารู้สภาพ
ธรรมตามความเป็นจริงได้

๒๓๐

บางท่านฟังชานมากขึ้น โดยที่ท่านไม่ทราบ ว่า คำว่า *นิเวรณธรรม* คือ อกุศลธรรมทั้งปวง เวลาที่เกิดความยินดีพอใจเป็นโลภมูลจิต นั้นเป็นลักษณะของความฟุ้งของจิตที่ไม่สงบในธรรมที่เป็นกุศล เวลาเกิดโทสะ ความไม่พอใจ ความไม่แค้นขึ้นขึ้น ในขณะนั้นเป็นเพราะจิตฟุ้งไปจากสภาพธรรมที่สงบเป็นกุศล เพราะฉะนั้น สภาพธรรมที่เป็นอกุศลธรรมทั้งหมดเป็น*นิเวรณธรรม* ไม่ใช่ท่านต้องไปจำกัดอยู่ในสถานที่หนึ่ง และเห็นฟุ้งขึ้นมามากมาย นั้นท่านไปทำฟุ้งขึ้น ไปบีบ ไปบังคับ ไประแวดระวัง ไปกอดันให้สภาพธรรมที่ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา เป็นไปในลักษณะที่ปรากฏที่ท่านใช้คำว่าฟุ้ง แต่ความจริงแล้ว ทุกขณะที่เป็นอกุศลจิต เวลาที่อกุศลธรรมเกิดขึ้น ต้องมีสภาพธรรมที่เป็นอุทัจจะ ลักษณะที่ไม่สงบในธรรม เป็นลักษณะที่ฟุ้งชาน เป็นไปในโลภะบ้าง โทสะบ้างเกิดขึ้นเสมอ เพราะฉะนั้น ไม่ต้องไปบังคับให้เกิดฟุ้งขึ้น เวลานี้จิตใจของใครฟุ้งชานไป ไม่เป็นกุศล นั้นแหละเป็น*นิเวรณธรรม* เป็นธรรมลักษณะที่มีจริงที่สติสามารถจะระลึกได้

ข้อ ๒๐๒

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ผู้ปรารถนาความเพียรในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี ย่อมอยู่เป็นสุข ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้ดีแล้ว

ข้อ ๒๐๓

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนคนแม่เพียงเล็กน้อยก็มีกลิ่นเหม็น ฉันทิภาพแม่เพียงเล็กน้อยก็ฉันทันนั้นเหมือนกัน เราไม่สรรเสริญโดยที่สุดแม้ชั่วกาลเพียงลัดนิ้วมือเดียวเลย

การเกิดขึ้นของขันธ ของอายตนะ ของธาตุ ลักษณะเดียวกันก็ไม่ใช่ที่สรวเสริญ ไม่เป็นที่ ๆ ควรจะให้เป็นอย่างนั้น เหมือนกับความเหม็นของคูล แม้เพียงเล็กน้อยก็มีกลิ่นเหม็น

เพราะฉะนั้น การที่จะมีขันธ มีธาตุ มีอายตนะ เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ชั่วขณะหนึ่งก็เป็นทุกข์ และเพราะไม่เที่ยงอยู่เรื่อย ๆ เกิดขึ้นแล้วก็หมดไป ๆ ไม่มีสาระ ไม่มีประโยชน์อะไร ไม่ว่าจะเป็นสุข โสมนัสสักเท่าไรก็เกิดปรากฏเพียงเล็กน้อยแล้วก็หมดไป เป็นรูป เป็นเสียง เป็นกลิ่น เป็นรส เกิดขึ้นปรากฏเพียงเล็กน้อยแล้วก็หมดไป

เป็นเรื่องของผู้เจริญสติปัฏฐานที่จะต้องเห็นความจริงอย่างนี้ จึงจะสามารถละภพ คือ การเกิดขึ้นของขันธของธาตุของอายตนะได้

ข้อ ๒๐๔

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมูตร น้ำลาย หนอง เลือดแม้เพียงเล็กน้อยก็มีกลิ่นเหม็น แม้ฉันใด ภพแม้เพียงเล็กน้อยก็ฉันนั้นเหมือนกัน เราไม่สรวเสริญโดยที่สุดแม้ชั่วกาลเพียงลัดนิ้วมือเดียวเลย

เห็นจริงหรือยัง ยังไม่เห็น เพราะว่าขันธ ธาตุ อายตนะเกิดสืบทอดกันรวดเร็ว เหลือเกิน มากมายเหลือเกิน ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ไม่หยุดเลย กำลังเห็น ก็เป็นขันธที่อาศัยเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยทางตา กำลังได้ยิน ก็เป็นขันธที่เกิดขึ้นแล้วก็ดับไปเพราะอาศัยเหตุปัจจัยทางหู เร็วมากไหม กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังเป็นสุข กำลังคิดนึก ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

การที่จะเห็นจริงว่า ภพทั้งหลายเปรียบเหมือนมูตร เปรียบเหมือนน้ำลาย หนอง เลือด ต้องเป็นเพราะเหตุว่า สามารถที่จะแทงตลอดในสภาพธรรมที่เกิดปรากฏเพียงเล็กน้อยแล้วก็ดับไป ถ้ายังไม่เห็นอย่างนี้ ก็ยังไม่เห็นว่าเป็นโทษ ยังไม่เห็นว่าเป็นเหมือนมูตร เหมือนน้ำลาย เหมือนหนอง เหมือนเลือด

เป็นเรื่องที่ทุกท่านที่เจริญสติปัฏฐานจะต้องประจักษ์ ท่านเจริญสติเพื่ออะไร ถ้าไม่ใช่เพื่อประจักษ์สภาพความเกิดขึ้นและดับไปของขันธ ของอายตนะ ของธาตุที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจที่ติดกันแน่น และมากมาย แต่ว่าปัญญาจะต้องรู้แล้วละ และแทงตลอดในสภาพที่เกิดขึ้นและดับไปของขันธ ของอายตนะ ของธาตุที่กำลังปรากฏในขณะนี้จริง ๆ ซึ่งจะต้องถึงอย่างนั้นในวันหนึ่ง เพราะฉะนั้น เริ่มปรารภสติ ระลึกรู้ลักษณะของนามและรูปไปเรื่อย ๆ จนกว่าปัญญาจะรู้ชัดขึ้น

ข้อ ๒๐๕

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สัตว์ที่เกิดบนบกมีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่เกิดในน้ำมากกว่า โดยแท้ สัตว์ที่กลับมาเกิดในมนุษย์มีส่วนน้อย สัตว์ที่กลับมาเกิดในกำเนิดอื่นจากมนุษย์มากกว่าโดยแท้

เป็นมนุษย์ และเจริญอกุศลกรรมมาก หรือว่ากุศลกรรมมาก ในวันหนึ่ง ๆ อกุศลจิตเกิดมาก หรือว่ากุศลจิตเกิดมาก

สัตว์ที่เกิดในมัชฌิมชนบทมีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่เกิดในปัจฉิมชนบทในพวกชาวมลักระที่โง่เขลามากกว่าโดยแท้

คนโง่หรือคนฉลาดมากกว่ากัน พวกที่อยู่ในกลุ่มของความเจริญกับพวกที่อยู่นอกจากถิ่นของความเจริญออกไป ที่ไหนจะมากกว่ากัน โดยเฉพาะผู้ที่มีปัญญากับผู้ที่เยาว์ปัญญา อ่อนปัญญา ปัญญาน้อย ผู้ที่โง่เขลา พวกไหนจะมีมากกว่ากัน

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

สัตว์ที่มีปัญญา ไม่โง่เง่า ไม่เงอะงะ สามารถที่จะรู้orroหแห่งคำเป็นสุภาสิต และคำเป็นทุภาสิตได้มีเป็นส่วนน้อย

สัตว์ที่เขลา โง่เง่า เงอะงะ ไม่สามารถที่จะรู้orroหแห่งคำเป็นสุภาสิต และคำเป็นทุภาสิตได้มากกว่าโดยแท้

สัตว์ที่ประกอบด้วยปัญญาจักขุอย่างประเสริฐมีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ตกอยู่ใน
อวิชชาหลงใหลมากกว่าโดยแท้

ท่านที่เริ่มสนใจในธรรม เปรียบเทียบกับมิตรสหายเพื่อนฝูงจำนวนมากที่ยังไม่
เริ่มสนใจในธรรม มากกว่าหรือน้อยกว่ากัน

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

สัตว์ที่ได้เห็นพระตถาคตมีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ไม่ได้เห็นพระตถาคตมากกว่า
โดยแท้

การเห็นมี ๒ ลักษณะ คือ การเห็นด้วยจักขุ ด้วยตาอย่างหนึ่ง และการเห็น
ด้วยญาณ คือ ด้วยปัญญาอีกอย่างหนึ่ง ในที่นี้ทรงมุ่งหมายการเห็นด้วยปัญญา
เพราะถึงแม้ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน พวกสัตว์ก็เห็นพระผู้มีพระภาค
ด้วยจักขุ แต่ว่าไม่ได้รู้ในคุณธรรมของความเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
เพราะฉะนั้น เห็น ก็เห็นเพียงวรรณะ เห็นเพียงสี แต่ไม่สามารถที่จะเห็นพระคุณธรรม
ได้ เพราะฉะนั้น ที่ว่า สัตว์ที่ได้เห็นพระตถาคตมีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ไม่ได้เห็นพระ
ตถาคตมากกว่าโดยแท้ หมายความว่าเห็นด้วยญาณ คือ เห็นด้วยปัญญา

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

สัตว์ที่ได้ฟังพระธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศไว้มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ไม่ได้
ฟังพระธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศไว้มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่ได้ฟังธรรมแล้วทรงจำ
ไว้ได้มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ได้ฟังธรรมแล้วทรงจำไว้ไม่ได้มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่
ไตร่ตรองอรรถแห่งธรรมที่ตนทรงจำไว้ได้มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ไม่ไตร่ตรองอรรถแห่ง
ธรรมที่ตนทรงจำไว้ได้มากกว่าโดยแท้

ท่านกำลังฟังพระธรรม เพราะฉะนั้น เป็นเครื่องที่พิสูจน์ว่า ท่านได้ฟังมาก หรือว่าท่านได้ฟังน้อย ได้ฟังแล้วทรงจำไว้ได้มาก หรือว่าทรงจำไว้ได้น้อย ได้ฟังแล้ว ไตร่ตรองอรรถแห่งธรรมที่ตนทรงจำไว้ได้มากหรือน้อย

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

สัตว์ที่รู้ทั่วถึงอรรถ รู้ทั่วถึงธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมมีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ไม่รู้ทั่วถึงอรรถ ไม่รู้ทั่วถึงธรรมแล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมมากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่สลดใจในฐานะเป็นที่ตั้งแห่งความสลดใจมีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ไม่สลดใจในฐานะเป็นที่ตั้งแห่งความสลดใจมากกว่าโดยแท้

ฐานะอันเป็นที่ตั้งแห่งความสลดใจนี้ทุกขณะ แต่ว่าสลดใจใหม่ กับความสุขแม้เพียงเล็กน้อยที่เกิดขึ้นแล้วก็ดับไป หรือรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่เกิดปรากฏ แล้วก็หมดไป เปลี่ยนไป ในวันหนึ่ง ๆ มีเหตุการณ์อื่นเกิดขึ้นปรากฏโดยไม่ได้คาดฝัน โดยไม่ปรารภณา แต่มีเหตุปัจจัยให้เกิดขึ้นก็ต้องเกิดขึ้น นี่เป็นฐานะที่ตั้งที่ควรสลดใจ ในสภาพธรรมทั้งหลายที่เป็นอนัตตา ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยแล้วก็ดับไป แต่กระนั้นยังไม่สลดใจ ยังเพิลิดเพิลิน ยังพอใจที่จะไม่เป็นไร ประสบอีกก็ได้ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ย่อมมีดีบ้าง ชั่วบ้างอยู่เรื่อย ๆ นั่นก็เป็นลักษณะของผู้ที่ไม่สลดใจ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

สัตว์ที่สลดใจในฐานะเป็นที่ตั้งแห่งความสลดใจมีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ไม่สลดใจในฐานะเป็นที่ตั้งแห่งความสลดใจมากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่สลดใจเริ่มตั้งความเพียรโดยแยบคายมีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่สลดใจไม่เริ่มตั้งความเพียรโดยแยบคายมากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่กระทำนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้วได้สมาธิได้เอกัคคตาจิตมีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่กระทำนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้วไม่ได้สมาธิไม่ได้เอกัคคตาจิตมากกว่าโดยแท้

นี่เป็นเรื่องที่ท่านผู้ฟังมักคิดเสมอว่า ต้องสงบเสียก่อน ปัญญาถึงจะเกิดได้ แต่อันนี้พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สัตว์ที่กระทำนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้วได้สมาธิได้

เอกัคคตาคิตมีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่กระทำนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้วไม่ได้สมาธิไม่ได้
เอกัคคตาคิตมากกว่าโดยแท้

การรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นเรื่องของการเจริญปัญญา ไม่ต้องห่วงถึงจิตสงบ
เพราะถ้าห่วง ในขณะนั้นเป็นอะไร เป็นตัวตนที่คอยจะจัดการอย่างนั้นอย่างนี้ ไม่ใช่
เป็นสัมมาสติที่ระลึกรู้ทันที่ในขณะนั้น ตรงลักษณะของสภาพธรรมทางหนึ่งทางใด คือ
ทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจด้วยความเป็นอนัตตา เพราะว่า
แม้สติก็เป็นอนัตตา

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

สัตว์ที่ได้ข่าวอันเลิศและรสอันเลิศมีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ไม่ได้ข่าวอันเลิศและรส
อันเลิศ ยังอัตตภาพให้เป็นไปด้วยการแสวงหา ด้วยภักติที่นำมาด้วยกระเบื้อง
มากกว่าโดยแท้

ทรงย้อนกลับมาถึงชีวิตตามปกติ เพื่อที่จะให้เห็นว่ากุศลธรรมมาก หรือว่า
อกุศลธรรมมาก ซึ่งจะเป็นเหตุให้ได้รับผลที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจ ที่จะต้องสลัดใจ
ปรารภความเพียรโดยแยบคาย เพราะว่าเห็นชีวิตของสัตว์โลกส่วนมากเป็นอย่างไร
น่าสลัดใจใหม่กับชีวิตที่เป็นไปตามกรรม ตามเหตุปัจจัยที่ว่า ผู้ใดจะได้สิ่งที่ประณีตอัน
เลิศนั้นมีเป็นส่วนน้อยจริง ๆ ตามเหตุ คือ กุศล แต่ว่าส่วนใหญ่แล้วไม่เป็นเช่นนั้น

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

สัตว์ที่ได้อรรณรส ธรรมรส วิมุตติรสมีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ไม่ได้อรรณรส ธรรม
รส วิมุตติรสมากกว่าโดยแท้

เมื่อพูดถึงรสของข้าวของอาหารก็ยังเห็นว่า ผู้ที่ได้อย่างประณีตนั้นเป็นส่วนน้อย
แต่ถึงแม้ว่าจะเป็นผู้ที่ได้ข่าว ได้รสของข้าวของอาหาร เลิศหรือไม่เลิศก็ตาม เมื่อ
เปรียบเทียบกับสัตว์ที่ได้อรรณรส ธรรมรส วิมุตติรสแล้วมีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ไม่ได้

อรรถรส ธรรมรส วิมุตติรสมากกว่าโดยแท้ พุดถึงรสของธรรมยิ่งน้อยกว่าผู้ที่ได้รับรสของ
ข้าวอันเลิศ อาหารอันเลิศ เพราะว่าเป็นเรื่องที่แสนยากจริง ๆ เป็นเรื่องที่จะต้องอาศัย
การอบรมจนกว่าจะบรรลุถึงอรรถรส ธรรมรส วิมุตติรส

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

เปรียบเหมือนในชมพูทวีปนี้ มีสวนที่น้ำรื่นรมย์ มีป่าที่น้ำรื่นรมย์ มีภูมิ
ประเทศที่น้ำรื่นรมย์ มีสระโบกขรณีที่น้ำรื่นรมย์เพียงเล็กน้อย มีที่ดอน ที่ลุ่ม เป็นลำ
น้ำ เป็นที่ตั้งแห่งตอและหนาม มีภูเขากระเถาะกระเป็นส่วนใหญ่ ฉะนั้น เพราะฉะนั้น
แหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเป็นผู้ได้อรรถรส ธรรมรส วิมุตติรส

ดูกร ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล

จบลงด้วยพระธรรมเทศนาที่ว่า พึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเป็นผู้ได้อรรถรส
ธรรมรส วิมุตติรส พระธรรมเทศนาทั้งหมด ไม่พ้นไปจากการเจริญสติปัฏฐาน แม้
ในขณะที่ท่านผู้ฟังกำลังฟัง ถ้ามีความเข้าใจการเจริญสติปัฏฐานแล้ว ก็เป็นธรรมกถา
ที่ทำให้ท่านผู้ฟังเกิดวิริยะ ความเพียรที่สติจะระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม
ตามปกติ ตามความเป็นจริง เพื่อที่จะได้บรรลุถึงอรรถรส ธรรมรส และวิมุตติรส

ขณะใดที่สติระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ในขณะนั้นไม่ใช่เพียง
ขั้นการฟัง แต่เป็นขั้นปฏิบัติ ที่สติกำลังระลึกแล้วรู้ถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม
ถูกต้องตามความเป็นจริงได้ ปกติธรรมดา ไม่ต้องไปดิ้นรนขวนขวายที่จะไปทำอย่าง
อื่นด้วยความเป็นตัวตน แต่ลักษณะของสติ คือ ขณะที่จะระลึกถึงสภาพธรรมที่กำลัง
ปรากฏ

ที่ใช้คำว่า ระลึกถึง เพราะเหตุว่าขณะใดที่สติระลึกถึง จะมีการปรากฏลักษณะ
ของธรรม เพราะลักษณะของสติซึ่งเป็นนามธรรม มีการระลึกได้เป็นลักษณะ มีการไม่
หลงลืมเป็นกิจ มีการรักษาอารมณ์ ซึ่งหมายความว่า การปรากฏลักษณะของอารมณ์
เป็นอาการปรากฏ มีสัญญาอันมั่นคงเป็นปทัฏฐาน หรือมีสติปัฏฐาน ๔ เป็นปทัฏฐาน
คือ เป็นเหตุก่อให้เกิด ที่จะทราบว่าขณะใดมีสติ เพราะมีการปรากฏลักษณะของ
อารมณ์ มีสติปัฏฐาน ๔ เป็นเหตุก่อให้เกิด

ถ้าบุคคลหนึ่งบุคคลใดกล่าวว่า ขณะนั้นสติระลึกไม่ได้ ขณะนี้สติระลึกไม่ได้ นั่นเป็นคำกล่าวที่แสดงความไม่รู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม หรือเป็นคำกล่าวที่แสดงความเคลือบแคลง สงสัย ความคิดว่า จะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมไม่ได้ ในเมื่อเป็นของจริง มีจริง มีลักษณะปรากฏที่สติสามารถที่จะระลึกได้ ทำไมกล่าวว่า ขณะนั้นเจริญสติปัฏฐานไม่ได้ ถ้ากล่าวอย่างนั้น ก็เป็นคำที่แสดงความไม่รู้ แสดงความเคลือบแคลงสงสัยในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม

อย่างทางตา กำลังเห็นอย่างนี้จะกล่าวว่า ขณะนี้เจริญสติปัฏฐานไม่ได้ กล่าวอย่างนี้ผิดหรือถูก กำลังเห็นแล้วกล่าวว่า ขณะนี้เจริญสติปัฏฐานไม่ได้ เป็นคำที่แสดงความไม่รู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม แสดงความเคลือบแคลงสงสัยว่า จะรู้ได้หรือ และแสดงความเคลือบแคลงสงสัยว่า จะรู้ได้อย่างไร เพราะเหตุว่าข้อปฏิบัติที่ปฏิบัติอยู่นั้นไม่ใช่ข้อปฏิบัติที่จะทำให้รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริงได้

กำลังได้ยิน กำลังสนุก กำลังรื่นเริง กำลังโศกเศร้า กำลังอาลัยอาวรณ์ สารพัดอย่างที่จะเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยในวันหนึ่ง ๆ ตามที่แต่ละท่านได้สะสมมาเป็นสิ่งที่สติจะต้องระลึก แล้วก็จะ ไม่ใช่ไปบังคับไว้ เป็นเรื่องจริง เป็นชีวิตจริง เป็นนามธรรม เป็นรูปธรรมจริง ๆ ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ซึ่งจะต้องอบรมเจริญสติปัญญาเรื่อยไป จนกว่าปัญญานั้นจะคมกล้า สามารถแทงตลอดในสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน เกิดขึ้นและกดับไปของนามธรรมและรูปธรรมจริง ๆ เป็นสิ่งที่ทุกท่านสามารถจะประจักษ์ได้ด้วยการเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ แต่ถ้าไม่เจริญเป็นปกติ ไม่มีทางที่จะประจักษ์สภาพธรรมตามความเป็นจริงได้

